

RAZPRAVE IN RAZISKAVE 11

EKOTURIZEM V GORAH

Zbornik posveta
Kranjska Gora, november 2002

Slovenska nacionalna komisija za UNESCO
Slovenian National Commission for UNESCO

TRIGLAVSKI NARODNI PARK
Bled, 2002

RAZPRAVE IN RAZISKAVE 11

EKOTURIZEM V GORAH

Zbornik posveta
Kranjska Gora, november 2002

Slovenska nacionalna komisija za UNESCO
Slovenian National Commission for UNESCO

TRIGLAVSKI NARODNI PARK
Bled, 2002

Zbornik Ekoturizem v gorah je bil pripravljen ob posvetu Ekoturizem v gorah, ki ga je ob mednarodnem letu gora in mednarodnem letu ekoturizma novembra 2002 v Kranjski Gori ob sodelovanju Urada Slovenske nacionalne komisije za UNESCO, Občine Kranjska Gora, Turistične zveze Slovenije in Planinske zveze Slovenije pripravil javni zavod Triglavski narodni park.

<i>Založil in izdal</i>	Javni zavod Triglavski narodni park
<i>Glavni in odgovorni urednik</i>	Janez Bizjak, univ. dipl. inž. arh.
<i>Uredil</i>	mag. Martin Šolar, univ. dipl. inž. gozd.
<i>Lektorica</i>	Nataša Kozelj, prof. slov.
<i>Prevod v angleščino</i>	Darja Pretnar, prof. ang.
<i>Avtorji prispevkov</i>	Mladen Berginc Janez Bizjak Ana Božičnik Željko Cimprič Janko Humar dr. Matjaž Jeršič Marjeta Keršič Svetel Neda Kovačič Željko Kramarič Marko Lenarčič Tina Markun Marko Pretner mag. Janez Pogačnik mag. Martin Šolar Eva Štravs Podlogar dr. Tomaž Vrhovec Andrej Žemva
<i>Fotografije so darovali</i>	Marjeta Albinini (sl. 12, 54), Lojze Budkovič (sl. 20, 21), Jože Mihelič (naslovnica, sl. 2, 4, 8, 11, 14, 16a, 22, 24, 25, 27, 29, 33, 34, 36, 42, 43, 44, 49, 51, 52), Dušan Podlogar (sl. 26, 40, 50), Janko Ravnik (sl. 1), Boštjan Šmit (sl. 47), Marjan Šolar - arhiv (sl. 17, 18), Martin Šolar (sl. 3, 5, 6, 7, 9, 10, 13, 15, 16b, 19, 23, 28, 30, 31, 32, 35, 37, 38, 39, 41, 45, 46, 48, 53)
<i>Prelom in tisk</i>	MEDIUM, d.o.o., Žirovnica
<i>Naklada</i>	250 izvodov
<i>Bled, december 2002</i>	

Izid publikacije je sofinanciral
Urad Slovenske nacionalne komisije za UNESCO.

Slovenska nacionalna komisija za UNESCO
Slovenian National Commission for UNESCO

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

338.48-52:796.5
338.485.1

EKOTURIZEM v gorah : zbornik posveta, (Kranjska Gora, november 2002) / [avtorji prispevkov Mladen Berginc ... [et al.] ; uredil Martin Šolar ; prevod v angleščino Darja Pretnar ; avtorji fotografij Jože Mihelič]. - Bled : Triglavski narodni park, 2003. - (Razprave in raziskave / Triglavski narodni park ; 11)

ISBN 961-90673-2-0
I. Šolar, Martin
127195392

VSEBINA

POVZETEK	05
T. Markun: POSVETOVANJE O EKOTURIZMU V GORAH	07
J. Bizjak: EKOTURIZEM - IZVIRNOST ALI BESEDNO SPRENEVEDANJE	13
M. Keršič Svetel: EKOTURIZEM V GORAH - IZKUŠNJE V TUJINI, RESNIČNOST DOMA	17
T. Vrhovec: TRAJNOSTNI RAZVOJ GORSKEGA EKO-TURIZMA IN PLANINSTVA	27
M. Berginc: NARAVNE VREDNOTE IN ZAVAROVANA OBMOČJA KOT PRILOŽNOST ZA VZORČNE OBLIKE EKOTURIZMA	35
Ž. Kramarič: TOURISM AND PROTECTED AREAS	41
M. Šolar: EKOTURIZEM IN TRIGLAVSKI NARODNI PARK	45
M. Jeršič: EKOTURIZEM IN UREJANJE PROSTORA	49
A. Božičnik: EKOTURIZEM IN RAZVOJNE USMERITVE SLOVENSKEGA TURIZMA	53
J. Humar: TRIGLAVSKI NARODNI PARK - U.S.P. SLOVENSKE TURISTIČNE PONUDBE	59
N. Kovačič: OKOLJU PRIJAZEN TURIZEM - PRILOŽNOST ZA ALPE	63
E. Štravs Podlogar: POMEN NARAVE IN TRIGLAVSKEGA NARODNEGA PARKA V TURISTIČNI PONUDBI BLEDA	73
M. Lenarčič: EKO TURIZEM NA PRIMERU BOHINJSKEGA TURIZMA	75
M. Pretner: VPLIV TURIZMA NA RAZVOJ DOLINE TRENTE IN SOČE	79
Ž. Cimprič: AKTIVNOSTI KOBARIŠKEGA MUZEJA IN USTANOVE FUNDACIJA POTI MIRU V POSOČJU NA OBMOČJU TRIGLAVSKEGA NARODNEGA PARKA	81
J. Pogačnik: KOMISIJA ZA TURIZEM V GOZDNEM PROSTORU PRI TZS IN EKOTURIZEM	83
A. Žemva: EKOTURIZEM V GORAH - MED TEORIJO IN PRAKSO	85
Priloga: SEZNAM UDELEŽENCEV	87

POVZETEK

MARTIN ŠOLAR*

POSVET EKOTURIZEM V GORAH

Vezi med turizmom, planinstvom, varstvom gorskega sveta in nenazadnje s Triglavskim narodnim parkom so tesne. Podobno je povsod v Alpah in tudi širom po svetu. Leto 2002 je bilo razglašeno za mednarodno leto gora in mednarodno leto ekoturizma. S tem v zvezi smo razvijali mnoge globokoumne misli in ideje ter želeli oboje kar najbolj obeležiti. Verjetno drži, da se je mnogo govorilo in precej manj naredilo. In tako tudi Triglavski narodni park ni mogel kar stati ob strani. Tradicionalno dobro sodelovanje s Planinsko zvezo, sporazum o sodelovanju s Turistično zvezo, vse večje zavezništvo z lokalnimi turističnimi organizacijami, skupna skrb z nekaterimi občinami za boljše varstvo okolja in podpora Slovenske nacionalne komisije za UNESCO so razlog za organizacijo posveta "Ekoturizem v gorah". V pričujočem zborniku so predstavljeni prispevki referentov in nekaterih drugih udeležencev oziroma strokovnjakov s področja turizma in varstva narave ter zaključki posveta.

Na posvetu smo slišali marsikaj zanimivega. To lahko v tem zborniku tudi preberemo.

Prispevki in diskusija so bili razen redkih izjem zelo homogeni. Vsi se zavedamo enkratnih naravnih danosti, pomena gora in narave za turizem in skoraj vsi smo se zaradi ohranjanja naravnega okolja pripravljene omejevati. Je temu tudi v praksi res tako?

Kaj je ekoturizem smo izvedeli ali pa tudi ne. Kar v sedmih prispevkih avtorji razpravljajo in razlagajo pojem ekoturizma. Seveda vsak malo drugače. Podoba zunanje enotne ideje o ekoturizmu v gorah pri branju prispevkov delno zbledi. Idej je veliko, mnoge so dobre, ključno vprašanje realizacije idej ter za naravno okolje pravih načel načrtovanja turizma pa nemalokrat obvisi v zraku. Kljub temu menimo, da so bila na posvetu postavljena dobra izhodišča, na katerih velja usklajevati načela razvoja ekoturizma v gorah in zavarovanih območjih nasploh. Upamo, da se lahko naš posvet izkaže celo za koristnega, saj je bilo izmenjanih veliko mnenj, izkazalo se je, da je v turizmu, planinstvu in naravovarstvu mnogo skupnih ciljev. Škoda je le, da na posvetu skoraj ni bilo tistih, ki še kako mešajo karte - finančno močnih podjetij, ki vlagajo v turizem.

SUMMARY

ECOTOURISM IN THE MOUNTAINS

The bonds between tourism, mountaineering, conservation of the mountains and, in case of Slovenia, the Triglav National Park are tight. The situation is similar every-

where in the Alps, and worldwide. As well as being the International Year of Mountains, 2002 was also the International Year of Ecotourism. Deep

* mag. Martin Šolar,
univ. dipl. inž. gozd.
Triglavski narodni park
Vodja službe za načrtovanje,
upravljanje in razvoj parka
Vodja naravovarstvene nadzorne službe

thoughts were expressed and numerous ideas put forward in order to best capture the message of the year. It is probably true that a lot was said, but not much has been done. The Triglav National Park, however, could not stand aside. Given the traditionally good cooperation with the Mountain Association of Slovenia, existing cooperation agreement with the Tourism Association, developing partnerships with Local Tourist Organisations (LTOs) and the support provided by the Slovene National Commission for UNESCO, a joint convention on Ecotourism in the Mountains was organised.

This publication presents the contributions by convention participants and experts in the field of tourism and nature conservation, along with the conclusions of the convention.

Many interesting things were said during the convention. And in this publication, they are presented for you to read or use for later reference. With a few exceptions, all the contributions and discussions were homogeneous in their discussion. We are all aware of the uniqueness of nature assets, of the importance of mountains and nature for tourism, and almost all are willing to endure some limitations to preserve the natural environment. What about in practice?

We have learnt what ecotourism is. Or haven't we? Seven of the submitted papers include a definition and explanation of the term "ecotourism". Each of them is just slightly different from the others. And the image of a unified ecotourism vision begins to fade away. There are numerous ideas, many of them good, but often enough the key issue of the implementation of these ideas and the principles governing tourism planning which would be appropriate for the natural environment is left hanging in the air. Nevertheless, we believe that the convention set some quality starting points, which can be used as the basis for the harmonisation of principles governing the development of ecotourism in the mountains and protected areas in general.

Although the introductory remarks put the necessity and efficiency of the discussion on ecotourism in the mountains or parks under a question mark, the convention was far from fruitless. Hopefully, it will prove quite useful as in the course of the convention many opinions were exchanged and it has become clear that tourism, mountaineering and nature conservation share many common goals. The only negative aspect of the convention remains that it failed to attract more major card players - financially powerful companies investing in tourism.

POSVETOVANJE O EKOTURIZMU V GORAH

Poročilo in sklepi

TINA MARKUN*

Turizem je neizogibna dejavnost v Triglavskem narodnem parku in pomembno je, da ima poleg doživljanja narave tudi naravovarstveno vlogo, podrejeno ciljem parka. Kakšen turizem sodi v zavarovana območja, kakšne so prednosti oziroma slabosti ob njegovi prisotnosti, kako uresničevati osnovne naravovarstvene cilje in hkrati zadovoljiti potrebe turizma, so bile teme avtorjev referatov in koreferatov na strokovnem posvetu o ekoturizmu, ki ga je 7.11.2002 v hotelu Lek v Kranjski Gori ob mednarodnem letu gora in mednarodnem letu ekoturizma organiziral Triglavski narodni park skupaj z Občino Kranjska Gora, Slovensko nacionalno komisijo za UNESCO in Turistično zvezo Slovenija.

Posvetovanje o ekoturizmu je vodil predsednik sveta Triglavskega narodnega parka Tomaž Banovec. Po referatih in koreferatih je sledila razprava na temo: Kakšen turizem sodi v gore, zavarovana območja in TNP - prednosti, ovire in možnosti za razvoj turizma.

Državni podsekretar ministrstva za okolje, prostor in energijo Mladen Berginc je spregovoril o naravnih vrednotah in zavarovanih območjih kot priložnost za vzorčne oblike turizma. Poudaril je, da moramo naravo v Sloveniji varovati z dobrimi koncepti in projekti, saj je narava postala blagovna znamka, in da Slovenija ne sme ponavljati napak nekaterih držav. Dodal je še, da bo turizem, ki temelji na ohranjeni naravi, dosegel večje gospodarske rezultate.

Silvester Gabršček z ministrstva za kulturo je ob razmišljanju, kako razpadajočo kulturno dediščino vključiti v turistični program, povedal, da so problemi v celotnem alpskem prostoru po obdobju industrializacije zelo podobni.

Kultura in narava sodita skupaj in tudi ekoturizem ne more prodajati le ene, je dejala dr. Zofija Klemen Krek, direktorica Urada Slovenske nacionalne komisije za Unesco.

Povedala je, da ima Slovenija na začasnem seznamu svetovne dediščine 4 predloge, med katerimi so tudi pašne planine in kulturna krajina Triglavskega narodnega parka.

Lokalne, regijske in nacionalne skupnosti so upravljalci okolja in njihova naloga je, da ga upravljajo trajnostno, je povedala predstavnica organizacije Cipa Slovenija Neda Kovačič, ki je v referatu z naslovom Okolju prijazen turizem - priložnost za Alpe poudarila, da v bodoče ne bomo več govorili o velikih novih naložbah, ampak o kvaliteti oziroma okolju prijaznem turizmu. Dejala je, da turizem v gorah ne pomeni grožnje, temveč priložnost za večjo kakovost življenja v Alpah in odgovornost za bodoče generacije.

Direktor Triglavskega parka Janez Bizjak je izrazil zadržanost do pojma ekoturizem. Po njegovem mnenju bi moral ekoturizem spodbujati skromnost in preprostost, kar bi pripomoglo k varovanju narave in okolja.

Željko Kramarič, samostojni strokovni delavec na področju varovanja narave in turizma v zavarovanih območjih, je ob prednostih in slabostih turizma v zavarovanih območjih zaključil, da ekoturizem ni zdravilo za vsa področja in da bi morale biti lokalne in prostorske zmogljivosti osnove za razvoj. Za ekoturizem je pomembno sodelovanje z lokalnimi skupnostmi in prebivalci.

Planinstvo kot ena od oblik ekoturizma skrbi za infrastrukturo, namestitvev in prehrano ter promocijske aktivnosti, vendar če se ne zavedamo omejitev, ki jih predstavlja gorski prostor, potem se lahko zgodi, da tudi gorski turizem lahko uniči gorsko okolje, je opozoril dr. Tomaž Vrhovec s Planinske zveze Slovenije. Marjeta Keršič Svetel je predstavila izkušnje iz tujine in domače možnosti.

Svoje koreferate so predstavili: direktorica LTO Bled Eva Štravs Podlogar (Narava in Triglavski narodni park kot vrednoti v turistični ponudbi Bleda), direktor LTO Bohinj

* Tina Markun, univ. dipl. franc. in nov. Triglavski narodni park Služba za odnose z javnostmi

Marko Lenarčič (Sodelovanje LTO Bohinj in TNP), predsednik Turističnega društva Bohinj Stane Košnik (Delovanje turističnih društev pri razvoju turizma v TNP), Željko Cimprič (Aktivnosti Kobarškega muzeja in Fundacije poti miru na območju TNP) in Marko Pretner (Vloga turizma v razvoju doline Soče in Trente).

Na razpravi je med drugim dr. Janez Duhovnik (PZS) poudaril, da je pri ekoturizmu pomembno, da je turistična ponudba (prevozi, lokalni vodniki idr.) zagotovljena tudi takrat, ko ni množičnega turizma.

Prof. Matjaž Jeršič je opozoril na posledice v primeru, če bi park omejili le na gorski svet.

S tem bi škodovali ekoturizmu tudi v stranskih dolinah. Kot primer je navedel dolino Tamar, ki je zaradi režima ohranila rekreacijsko funkcijo.

Na posvetu so bili sprejeti naslednji sklepi: posvet je potrebno ponoviti v obliki poglobljenega sestanka z ministrstvi za gospodarstvo, finance in kmetijstvo.

Vsako leto naj bi bilo eno turistično društvo na področju parka koordinator pri organiziranju posveta o ekoturizmu. Na posvet je potrebno povabiti tudi lastnike turističnih podjetij in agencij.

Slika 1: Skalaški dom na Voglu iz dvajsetih let 20. stoletja - začetki zimskega turizma v visokogorju Julijskih Alp.
Figure 1: The lodge "Skalaški dom" on Vogel, dating back to the 1920s marks the beginnings of winter tourism in the mountains of Julian Alps.

Slika 2: Trajnostni razvoj gorskih območij.
Figure 2: Sustainable development of mountain areas.

Slika 3: Turistično razvita območja v Alpah - turizem je ob kmetijstvu odločilno prispeval k sonaravnemu razvoju.
Figure 3: Areas in the Alps with well-developed tourism - agriculture and tourism have both contributed to sustainable development.

EKOTURIZEM - DA ali NE?
ECOTOURISM - YES or NO?

Slika 4:
 Doživljanje in odkrivanje narave - DA.

Figure 4:
 Exploration and experience of nature - YES.

Slika 5:
 Množične prireditve v gorah - NE.

Figure 5:
 Mass events in the mountains - NO.

Slika 6:
 Pohodništvo - DA.

Figure 6:
 Hiking - YES.

Slika 7:
 Izleti v gorski svet z avtomobili - NE.

Figure 7:
 Car trips to the mountain world - NO.

Slika 8:
 Turizem na kmetijah - DA.

Figure 8:
 Farm tourism - YES.

Slika 9:
 Kopanje v visokogorskih jezerih - NE.

Figure 9:
 Swimming in mountain lakes - NO.

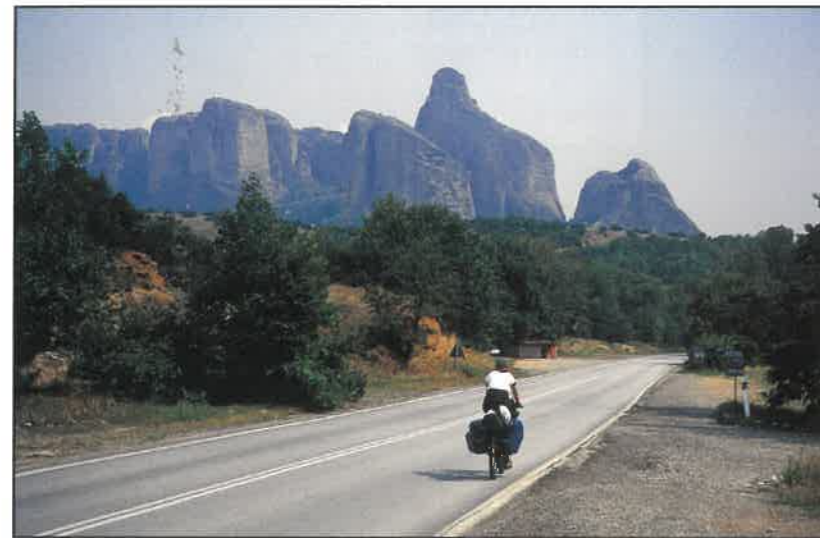

Slika 10: Turno smučanje - DA.
 Figure 10: Ski-mountaineering - YES.

Slika 11:
 Smučišča v visokogorju - NE.

Figure 11:
 Ski slopes in high mountains - NO.

Slika 12:
Popotovanje s kolesom - DA.

Figure 12:
Bike trips - YES.

Slika 13:
Množične rekreacijske prireditve - NE.

Figure 13:
Mass recreational events - NO.

Slika 14:
Vključevanje domačinov v turistične dejavnosti - DA.

Figure 14:
Involvement of local people into tourism activities - YES.

Slika 15: Vožnje z motornimi sanmi - NE.
Figure 15: Motor sleighs - NO.

* Janez Bizjak,
univ. dipl. inž. arh.
Triglavski narodni park
Direktor

EKOTURIZEM - IZVIRNOST ALI BESEDNO SPRENEVEDANJE Izkušnje v Triglavskem narodnem parku

JANEZ BIZJAK*

Leto 2002 so Združeni narodi (ZN) razglasili za mednarodno leto ekoturizma. Pod pokroviteljstvom Programa ZN za okolje (UNEP) ter Svetovne turistične organizacije (WTO) so v kanadskem Quebecu sprejeli Quebecsko deklaracijo o ekoturizmu (QDE). V njej je dolg seznam priporočil in vsebinskih usmeritev, človek pa se kljub temu ne more znebiti vtisa, da gre za prikrivanje stare vsebine z novim naslovom. Žal se del turizma vedno bolj spreminja v množično potrošno industrijo, ki ji manjka svežih idej in novih izzivov, ne manjka pa iznajdljivosti pri zavajanju gostov s ponujanjem novih pojmov. Nepreglednost pridevnikov, ki jih nekritično lepimo na besedo turizem, je zavajajoča, saj dokazuje nesposobnost razumevanja temeljnih resursov za turizem: različnost naravnih, kulturnih in zgodovinskih posebnosti. Predstavljanje in trženje značilnosti, ki jih drugi nimajo - nekaj svojega, drugačnega, atraktivnega na prijazen, privlačen, iznajdljiv, včasih neponovljiv in zato nepozaben način - postaja naporno. Nesposobnost se skriva za lahkotnostjo besedne inflacije. Poznamo vsaj dvajset (20) različnih pridevnikov: od kongresnega, kmečkega, sindikalnega, mladinskega do romarskega turizma. Pred dvanajstimi leti je bilo modno govoriti o tako imenovanem trajnostnem turizmu. Izdelane so bile številne strategije na to tematiko, izdanih je bilo nepregledno število publikacij, prebijali smo se čez papirnate gore razprav, esejev, študij, doktorskih disertacij, magistrskih in diplomskih nalog; kdor je dal kaj nase, je organiziral strokovna srečanja, bolj premožni konference, manj premožni pa vsaj tematske delavnice. Trajnostni turizem je za nekatere postal rešilna bitka za neinventivno praznino. Drugi so ga vzeli resno in pripravili razvojne programe, ki jim še danes ni kaj očitati. Dokler se ni pojavil ekoturizem. A njegove ideje in usmeritve so podobne in celo enake kot pri trajnostnem turizmu. Bistvenih vsebinskih razlik ni. Vsaj tisti, ki so zagovarjali in soustvarjali trajnostni turizem, razlik ne priznavajo in se sprašujejo o ciljih novega

etiketiranja. Ali res ni nikogar, ki bi na utrujajočih ekoturističnih posvetovanjih naglas povedal, kar vsi vedo: da gre za pogrevanje stare juhe.

Zakaj sem pri besedi ekoturizem zadržan? Zato, ker gre za zavajajočo zlorabo pojma eko (enako kot ekokmetijstvo, ekokurilno olje (?!), ekotransport, ekožarnice, ekoenergija ipd.). Ekologija je resna znanost, ki proučuje odnos živih bitij do njihovega naravnega bivalnega okolja. Inflacija nalepke eko pomeni razvrstitev znanosti in dokazuje pomanjkljivo splošno izobrazbo. Kar privede do grotesknih zavajanj, kot na primer bronamerno radijsko priporočilo, naj ljudje v temnih jutrih pred odhodom v službo doma ugasnejo luči in se tako obnašajo ekološko. Kaj in kakšno je ekološko obnašanje? Ne poznam resnega človeka, ki bi znal odgovoriti.

Kljub neštetim pomislekom se je izraz ekoturizem uveljavil, utrdil in zakoreninil v vseh evropskih jezikih. Ker je beseda prijetna za uho, predvsem pa za večino modna in moderna, bi bil zaman vsak napor za njeno izkoreninjenje ali zamenjavo. Ekoturizem je torej tu; če nam je všeč ali ne. Skušajmo ga udejanjiti s primerno vsebino.

V Sloveniji ni bilo nikogar, ki bi pred leti upal javno ugovarjati usmeritvam trajnostnega sonaravnega turizma. Enako velja za ekoturizem. Zato ga, podobno kot trajnostni turizem, razumemo kot naravi, kulturni dediščini, krajinski identiteti in avtentični tradiciji prijazno dejavnost, ki odklanja množičnost in potrošništvo, v turizmu pa prinaša vznemirljive izzive, ki niso prepričljivi le za goste, ampak koristijo tudi gostiteljem, predvsem lokalnemu prebivalstvu in njihovim razvojnim priložnostim. Načelno smo vsi za ekoturizem, toda v njegovem vsebinskem razumevanju imamo različni ljudje različne predstave. Najbolj sporne in ekoturizmu nasprotne so znane, že utrujajoče fraze, da se samo od lepe nar-

ave in zdravega okolja ne da živeti. Najglasneje jih ponavljajo tisti, ki to naravo in okolje brezobzirno in za zasebne koristi izrabljajo, neodgovorno izkoriščajo ter s pomočjo tovrstnega nesramnega trženja zelo dobro živijo. Svetovni turistični trendi so usmerjeni na kraje z lepo naravo in zdravim okoljem. Prej omenjeno frazo je potrebno obrniti, ker je dokazano nasprotna, in sicer da se brez lepe narave in zdravega okolja ne da živeti; ali drugače: samo z lepo naravo in zdravim okoljem se da zelo dobro živeti. Velja za goste in gostitelje. Avstrijski ekolog in etolog Konrad Lorenz je zapisal, da kar se zdi na začetku ekonomsko pozitivno, toda ekološko škodljivo, se na koncu izkaže tudi kot ekonomsko negativno in škodljivo.

Po mednarodnih standardih za narodne parke je obiskovanje parka oziroma doživljanje njegovih naravnih lepot ter s tem povezana telesna in duhovna obogatitev med pomembnimi cilji. Obzirnost do naravnih vrednot nekateri še vedno razumejo kot oviro ali coklo razvoju, nasprotno pa drugi razumejo naravne vrednote in kulturne posebnosti kot priložnost in izziv za drugačne razvojne možnosti. Predvsem v ekoturizmu. V Sloveniji ne more biti drugače kot drugod po svetu: na zavarovanih območjih ali na njihovem robnem delu se zaradi ustanovljenih parkov razvijajo dejavnosti, ne samo turizem, ki se brez parkov ne bi razvijale in se tudi niso začele, dokler parkov ni bilo. Poleg naravovarstvene kategorije postajajo parki tudi vedno močnejša ekonomska kategorija. Tako kot postaja turizem največja svetovna ekonomska dejavnost, tako postaja turizem (ekoturizem) v parkih najkvalitetnejša, inovativna in vedno bolj iskana veja turistične ponudbe. Iskanje kvalitetnejših vsebin v ekoturizmu je naporno. Povezano je z znanjem, stalnim izobraževanjem, vzpodbujanjem nove ozaveščenosti in z drugačnim načinom razmišljanja. Kako je včasih to težko, lahko poskusi vsak sam pri sebi: smisel obiskovanja zavarovanih območij narave je v aktivnem gibanju, v spoznavanju in doživljanju z nogami, rokami, očmi in srcem, priti čimdlje in čimvišje peš, ne pa se pripeljati čimdlje in čimvišje z avtom.

Slovenski prevod Deklaracije o ekoturizmu obsega devet strani, zato v tem članku ni potrebno ponavljati temeljnih vsebinskih usmeritev. Dodal bom nekaj za narodni park in gorski svet manjkajočih predpogojev:

- Slovenija mora pripraviti osnovne kriterije in standarde za ekoturizem. Tako kot

imajo sosednje alpske države urejene standarde za turizem na tako imenovanih ekokmetijah (svojim gostom lahko nudijo le hrano, pridelano na kmetiji, s kontroliranim in sledljivim poreklom), je tudi za ekoturizem v vseh oblikah nujno izpolnjevanje pogojev za dodelitev certifikata. Primer: noben hotel ali gostinski objekt, nobena kmetija ali planinska postojanka ne bi smela imeti certifikata za ekoturizem, če nimajo urejenega čiščenja odpadnih voda (hišne čistilne naprave), varčne in okolju neškodljive energetske oskrbe, kontrolirane pitne vode, ponudbe lokalno in regionalno tipičnih prehrabnih proizvodov, prehrabne oskrbe s kontroliranimi kmetijskimi pridelki iz neposredne okolice.

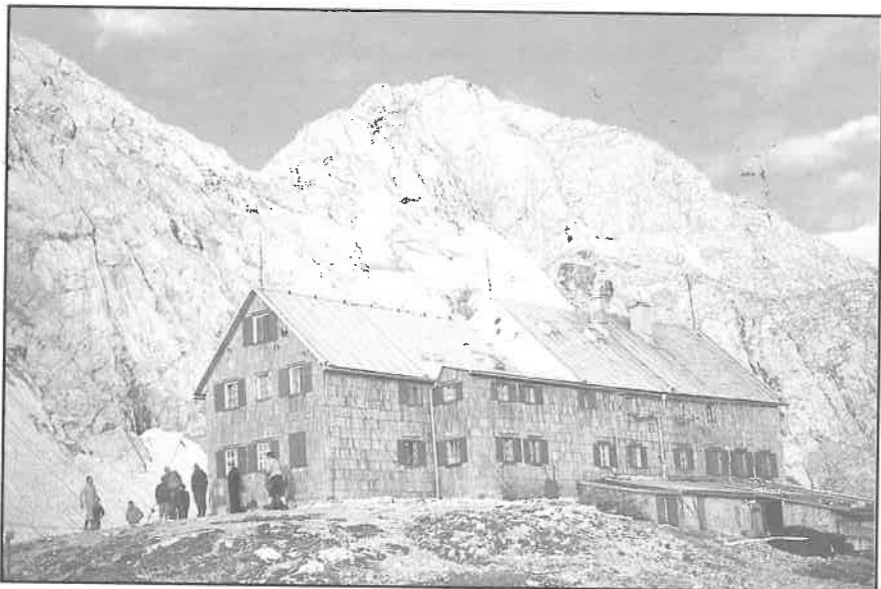
- Omejevanje individualnega avtomobilskega prometa ter preusmerjanje na javna prevozna sredstva, vzpodbujanje pohodništva in kolesarjenja.
- Pestra ponudba alternativnih programov: urejene tematske pešpoti, oživljanje tradicionalnih kulturnih prireditev, otroški in družinski programi spoznavanja in doživljanja narave, programi za starejše turiste ipd.
- Nehrupno okolje.
- Soodgovornost vseh udeležencev za varovanje naravnih vrednot in kulturnih posebnosti, ki so vključene v ekoturistične programe. To velja za obiskovalce, lokalno prebivalstvo, predvsem pa za tiste, ki te programe tržijo. V Sloveniji nimamo sprejetih nikakršnih uradnih kriterijev in pogojev za koriščenje in trženje naravnih vrednot. Zato se soočamo z nesramnimi zlorabami blagovne znamke. Tak primer je trženje reke Soče, kjer je vedrilo več tujih firm, ki agresivno tržijo reko z raftingi, kajakaštvom, soteskanjem v pritokih. Promocijsko geslo Soča - dolina adrealina postaja šolski primer grobih oblik množičnega turizma, ki skuša za čimveč ljudi za čimvišjo ceno in čimmanjšimi stroški izkoristiti naravo; brez obveznosti in soodgovornosti za to naravo in čisto okolje. Podobno je z vedno večjim turističnim letalskim prometom nad Julijskimi Alpami. Hrupni in objestni preleti številnih aero taksijev in helikopterjev izničujejo pobude in izvedbe alternativnih ekoturističnih programov v mirnih naravnih in ruralnih okoljih.

V letu ekoturizma (2002) smo v Sloveniji uspešnejši pri organizaciji številnih srečanj, posvetovanj in seminarjev, manj uspešni pa pri pripravi konkretnih in vzorčnih ekoturističnih programov, ki bi jih lahko brez zadrege in poslovno uspešno predstavili na mednarodnih turističnih borzah. Na

območju Julijskih Alp lahko naštejemo nekaj uspešnih izjem: Smaragdna pot posoškega Sotočja, kolesarska steza v občini Kranjska Gora, soška naravoslovna učna pot, sirarska pot (Bohinj, Tolmin, Kobarid), priprava zaščitne znamke sira Tolminc, trentarski senjem.

Slika 16 a in b: Tematske poti - primerna oblika ekoturizma.
Figure 16 a and b: Theme trails - a suitable form of ecotourism

Slike 17, 18 in 19: Razvoj Triglavskega doma na Kredarici od prvotne do sedanje oblike
 Figure 17, 18 and 19: Development of Triglavski dom on Kredarica, from original to current form

EKOTURIZEM V GORAH - IZKUŠNJE V TUJINI, RESNIČNOST DOMA

MARJETA KERŠIČ - SVETEL*

Povzetek:

Pogosto izraz "ekoturizem" uporabljamo kar povprek za vse oblike turističnih dejavnosti v naravi, ki niso izrazito škodljive. Vendar pa je po splošno sprejetih danes veljavnih merilih, treba za ekoturizem šteti le turistične oblike s točno določenimi značilnostmi, med katere spadajo skrb za ohranjanje naravne dediščine, ekonomska korist za lokalno prebivalstvo in izobraževanje gostov. Takih turističnih projektov je pri nas v gorah zelo malo - če sploh so. Izkušnje v tujini kažejo, da ekoturizem ni prevladujoča oblika turizma niti v zavarovanih gorskih območjih, je pa zaradi svojih vsebin izjemno pomemben. Ne le, ker dejansko omogoča ekonomske koristi lokalnemu prebivalstvu, ampak tudi zato, ker bistveno prispeva k osveščanju tako gostov kot domačinov o značilnostih in pomenu naravne in kulturne dediščine.

Temeljno vprašanje, ki si ga zastavljamo, se glasi: "O čem pravzaprav govorimo, ko govorimo o ekoturizmu?" Že bežen pregled vseh mogočih turističnih produktov, ki jih posamezne agencije promovirajo pod geslom, da gre za ekoturizem, pokaže, da si

pomen tega izraza razlagajo zelo različno. Tudi v strokovni literaturi zadnjih desetih let najdemo zelo različne definicije in avtorji se pravzaprav popolnoma strinjajo le o enem dejstvu: univerzalne definicije ekoturizma sploh ni. To pa seveda še ne pomeni, da ta "terminus technicus" ni dokaj natančno opredeljen - vsega pač ni mogoče šteti za ekoturizem.

Vsekakor spada ekoturizem med tiste oblike turizma, ki temeljijo na kar se da neokrnjeni naravi. Pojavil se je nekako v začetku sedemdesetih let predvsem kot alternativna oblika turistične ponudbe in odgovor na uničujoče vplive, ki jih je začel ponekod povzročati množični turizem v relativno neokrnjenih naravnih okoljih. Ekoturizem naj bi bil odgovor na vprašanje, kako tržiti naravno dediščino, omogočiti njen obisk, vendar pa jo tudi zavarovati in s pomočjo turizma pridobiti sredstva za to varovanje. V najširšem smislu bi lahko rekli, da gre za ekološko neškodljiv, trajnostno naravnan turizem, katerega temelj je naravna dediščina. Vendarle pa se je v zadnjem času pomen pojma ekoturizem v strokovni litera-

KAJ JE EKOTURIZEM?

Wallace G.N. in Pierce, S.M.: *An Evaluation of Ecotourism in Amazonas, Brazil. Annals of Tourism Research* 23, 1996, str. 843-873

Ekoturizem je potovanje ali izlet v relativno neokrnjeno naravno okolje, z namenom študirati, uživati ali sodelovati pri prostovoljnem delu. Poglavitno zanimanje popotnika je usmerjeno v rastlinski in živalski svet pokrajine, geologijo in druge značilnosti pokrajine, ekosisteme in tudi avtohtone prebivalce, njihovo kulturo, način življenja, izročila, potrebe in odnos do naravnega okolja.

Ekoturizem je orodje za varovanje dediščine in trajnostni razvoj obnem.

Za ekoturizem je značilno:

- minimalno škodljivi vplivi na naravo in kulturo,
- povečuje zavest o pomenu naravne dediščine,
- prispeva k ohranjanju narave,
- povečuje soodločanje lokalnega prebivalstva,
- prinaša gospodarske koristi predvsem lokalnemu prebivalstvu,
- je dopolnilo tradicionalnim gospodarskim dejavnostim,
- domačinom in turističnim delavcem omogoča, da obiskujejo predele velikih naravnih vrednot, se o njih izobražujejo in posredujejo svoje znanje tudi obiskovalcem.

* Marjeta Keršič Svetel,
 prof. zgod. in
 univ. dipl. etnol.
 Samostojna publicistka

turi in različnih dokumentih še zožil - predvsem glede na to, da je lahko trajnostno naravnana in na naravni dediščini zasnovana tudi marsikatera dejavnost tako imenovane doživljajskega, pustolovskega ali "adrenalinskega" turizma. V zaključnem poročilu

letošnjega ekoturističnega kongresa v Quebecu je izrecno poudarjeno, da je treba ločevati med posameznimi vejami trajnostnega turizma in se, kadar govorimo o ekoturizmu, držati ožje razumljenega pojma.¹

KAJ JE ZNAČILNO ZA EKOTURIZEM?

WTO (World Tourism Organisation)
UNEP (United Nations Environment Programme)

- na naravni dediščini osnovane oblike turizma,
- glavni motiv turista je opazovanje in uživanje ob naravni in kulturni dediščini določenega predela,
- izobraževalne in interpretacijske vsebine,
- majhne skupine,
- ekonomska korist zlasti za lokalno prebivalstvo,
- minimalni vplivi na naravo in okolje,
- minimalni vplivi na kulturno dediščino, izročila, šege in norme,
- prispeva k varovanju naravne in kulturne dediščine.

Vir: pripravljala gradiva za Svetovno konferenco o ekoturizmu, Quebec, maj 2002

Poglejmo zdaj še eno od širše sprejetih opredelitev tako imenovanega pustolovskega ali

adrenalinskega turizma, ki prav tako temelji na naravi:

KAJ JE PUSTOLOVSKI TURIZEM?

Potovanje ali izlet z namenom sodelovati pri dejavnosti, ki omogoča nova doživetja, povezana s tveganjem in določeno stopnjo nevarnosti, ki zahteva izurjenost in omogoča preizkušanje lastnih sposobnosti, navadno v naravnem ali eksotičnem okolju.

(Sung Heidi H., et al.: *Definition of Adventure Travel - Conceptual Framework for Empirical Application from the Providers' Perspective. Asia Pacific Journal of Tourism Research, 1997*)

Tudi te oblike turizma so pogosto vezane na naravno okolje ali celo na "divjino". Vendar pa iz opredelitev ene in druge turistične dejavnosti jasno izhaja, da gre za velike razlike tako glede na motivacijo obiskovalcev kot na vplive, ki jih imajo te dejavnosti na okolje. Nekatere dejavnosti te vrste so okolju in naravi izrazito neprijazne (na primer vožnja z motornimi vozili čez drn in strn), nekatere pa so naravnost uničujoče, kadar se pojavljajo množično, čeprav posamezniki niso škodljivi (na primer soteskanje, čolnarjenje, plezanje v nizkih stenah...). Vendar pa je nekatere oblike takega turizma pod določenimi pogoji mogoče izvajati tudi trajnostno - nikakor pa ne povsod in ne brez skrbnega nadzora in usmerjanja.

Malce poenostavljeno bi lahko rekli, da narava pri tako imenovanih pustolovskih dejavnostih nastopa kot igrišče oziroma kot krupje v igralnici: ker je narava kaotičen sistem, ponuja neomejeno število izzivov, kombinacij in možnosti za merjenje lastnih sposobnosti. Vsekakor mnogo več, kot katero koli umetno okolje (zato na primer plezalci raje plezajo po naravnih stenah). Svojo vlogo igra morda tudi estetsko doživljanje naravnega okolja, v katerem določena dejavnost poteka. Vendar pa teh obiskovalcev narava ne zanima ali pa je zanimanje za njene vsebinske značilnosti, procese, ogroženost le postranskega pomena.

Najpogostejše dejavnosti pustolovskega ali "adrenalinskega" turizma

Obisk arktičnih območij	Kajakaštvo	Balonarstvo
Kolesarjenje	Kanuizem	Skoki na elastiki
Taborjenje	Soteskanje	Potapljanje
Vožnje s pasjimi vpregami	Ribolov	"Off road" vožnje z motornimi vozili
Zmajarstvo	Planinarjenje	Ježa
Lov	Ture po tropskih pragozdovih	Plezanje po "feratah"
Potovanja z motornimi kolesi	Gorsko kolesarstvo	Alpinizem
Raftanje	Orientacijski pohodi	Jadrarno padalstvo
Safari	Spuščanje po vrveh	Plavanje po brzicah
Smučanje na urejenih smučiščih	Jadranje	Plezanje po balvanih in kratkih stenah
Smučanje s helikopterji	Izleti s krpļami	Vožnja z motornimi sanmi
Turno smučanje	Jamarstvo	Treningi preživetja v naravi
Pohodi po divjini	Kajakaštvo na morju	Deskanje na valovih
Trekingi	Padalstvo	Deskanje z jadri

Viri: Ewert, A.: *Outdoor Adventure Pursuits - Foundation, Models and Theories. Columbus, OH: Publishing Horizons, 1989.* McMenamin, P.: *The Ultimate Adventure Sourcebook. Atlanta, Turner Publishing, 1992.* Hall, C.M.: *Special Interest Tourism. London, Belhaven Press, 1992.*

Mnoge izmed teh dejavnosti potekajo prav v gorskem svetu. Prav gorska okolja so po svetu tista območja, kjer se je zaradi nedostopnosti, odmaknjenosti in svojevrstnih ekoloških razmer ohranila izredno dragocena, razmeroma neokrnjena naravna dediščina. Zato so prav gore območja, kjer je ekoturizem kot koncept trajnostnega razvoja in varovanja naravne dediščine lahko izredno zanimiv. Nikakor ni naključje, da je OZN razglasila leto 2002 za Mednarodno leto gora in Mednarodno leto ekoturizma. (Pa tudi Mednarodno leto kulturne dediščine - dandanes je namreč povsem jasno, da sta naravna in kulturna dediščina tesno povezani in ohranjanje obeh prav tako!) Ekoturizem kot orodje varovanja naravne in kulturne dediščine je še prav posebno zanimiv v zavarovanih območjih vseh vrst - razen seveda v tistih, ki spadajo med območja z najstrožjim režimom varovanja, kjer naj bi obiskovalcev sploh ne bilo.

Zanimivo je, da mnogi avtorji (glej preglednico zgoraj!) med pustolovske dejavnosti in ne k ekoturizmu štejejo tudi vse gorniške dejavnosti (hojo in razne oblike plezanja v gorah ter turno smučanje). Glede na to, da so pri nas prav planinci najbolj množični obiskovalci gora in tudi našega edinega nar-

odnega parka, je za nas vprašanje, kam uvrstiti te dejavnosti, posebno pomembno.

Deklaracija, ki so jo sprejeli na Svetovnem ekoturističnem kongresu v Quebecu, maja 2002, poudarja naslednja načela, po katerih se ekoturizem jasno razlikuje od vseh drugih oblik trajnostno zasnovanega turizma:

- aktivno prispeva k ohranjanju naravne in kulturne dediščine,
- lokalne skupnosti vključuje v vse faze načrtovanja in izvajanja turističnih dejavnosti, lokalne skupnosti imajo od teh oblik turizma neposredno korist,
- obiskovalci so deležni izobraževanja in interpretacije naravne in kulturne dediščine,
- programi so naravnani predvsem na majhne skupine in individualne obiskovalce.²

Če ta načela soočimo z najbolj pogostimi oblikami gorniških dejavnosti pri nas, se jasno pokaže, da planinstva v najširšem smislu nikakor ni mogoče kar povprek šteti za ekoturizem. Poglejmo tipičen primer - družino, ki gre za konec tedna na Triglav. Glavni namen ture je doseči najvišji vrh

1 - The World Ecotourism Summit, Québec, Canada - May 19 to 22, 2002. Final Report

2 - Québec Declaration on Ecotourism. World Ecotourism Summit - Québec 2002

Slovenije, uživati v naravi in krepiti telesno kondicijo. Z osebnim avtom se pripeljejo v Vrata, kjer parkirajo svoje vozilo. Mimo Aljaževega doma (ki je sicer v upravljanju lokalnega planinskega društva, a njegovih storitev ne potrebujejo, saj so doma zajtrkovali) krenejo po Tominškovi poti na Kredarico, kjer prespijo (kočo upravlja planinsko društvo iz Ljubljane), se drugo jutro povzpnejo na vrh Triglava in sestopijo v dolino k avtu (spet ne grejo v Aljažev dom, ker se hočejo čimprej preobleči, preobuti in odpeljati domov) in se odpeljejo.

- K ohranjanju naravne in kulturne dediščine aktivno niso doprinesli ničesar.
- Lokalna skupnost ni pridobila ničesar (morda bi lahko iztržila parkirnino...).
- Deležni niso bili nikakršnega izobraževanja in interpretacije.
- Prispevajo k ekološkim in naravovarstvenim problemom: vožnja z avtom po gorski dolini, stacionarni promet v zavarovanem območju, erozija na poti, odpadki, onesnaženje vode zaradi gostinske ponudbe v koči, preobljudenost Triglava ...

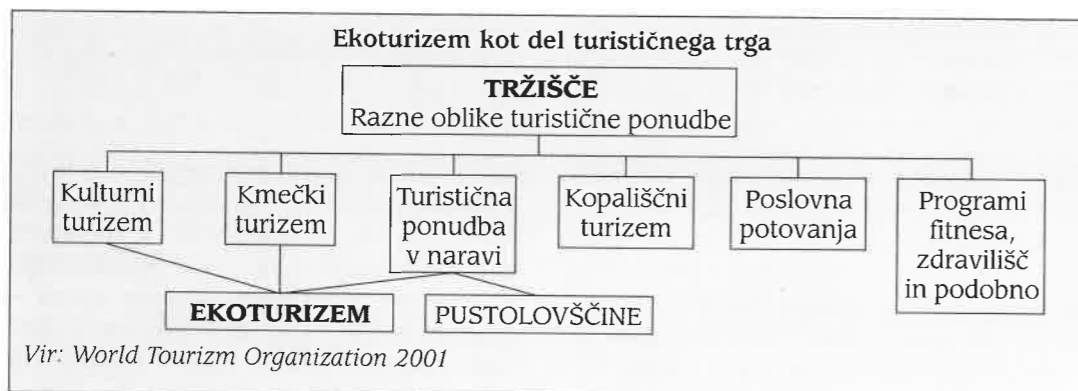
Glede na splošno sprejete opredelitve gre pri ekoturizmu v gorah za nekaj povsem drugega. Če gorniške dejavnosti potekajo skladno z načeli ohranjanja naravne (in kulturne) dediščine, jih lahko štejemo za trajnostni doživljajski turizem, ne pa za ekoturizem v ožjem smislu.

Od 12. do 15. septembra 2001 je v St. Johanu v Avstriji potekala evropska pripravljalna konferenca za Mednarodno leto gora in Mednarodno leto turizma. Organizirali so jo WTO, UNEP in FAO v sodelovanju z avstrijsko vlado. Namen konference je bil opredeliti možnosti in dileme ekoturizma v gorah - tako evropskih kot neevropskih. Na tej konferenci so sprejeli naslednje smernice in ugotovitve:

- Vse oblike turizma je treba razvijati po načelih trajnostnega razvoja - v

ekološkem, socialnem in ekonomskem smislu. Pri tem je treba razvijati participativne oblike odločanja in upravljanja, še zlasti pa je pomembno soodločanje lokalnega prebivalstva.

- Med najbolj ohranjenimi naravnimi okolji v Evropi so gorske verige Alp, Pirenejev in Karpatov, ki so za obiskovalce zelo zanimive. Pri razvijanju ekoturizma na teh gorskih območjih je treba upoštevati specifično dejstvo, da gre v veliki meri za kulturno krajino, ki se je izoblikovala v stoletjih tradicionalnega gospodarjenja z zemljišči in za tesno povezavo naravne in kulturne dediščine teh gora.
- Za ohranjanje naravne dediščine evropskih gora je izredno pomembno dvoje: trajnostni razvoj kmetijstva in pa oblikovanje zavarovanih območij.
- Okvir za načrtovanje turizma in zgled lahko daje Alpska konvencija oziroma njen Protokol o turizmu.
- Zelo pomembno je razvijanje ekoturističnih blagovnih znamk, kriterijev in kontrole.
- Zelo pomembno je aktivno sodelovanje lokalnega prebivalstva pri vseh fazah izvajanja ekoturističnih dejavnosti.
- Posebno pozornost je treba posvečati razvijanju trajnostnih in okolju prijaznih oblik transporta. Promet, ki ga povzročajo turizem in pristočasne dejavnosti, je v evropskih gorah izredno pereč problem, zato je treba razvijati storitve javnega prometa in turistične programe načrtovati tako, da bo tudi transport okolju in naravi prijazen.
- Poleg tega, da morajo pri načrtovanju in izvajanju ekoturističnih dejavnosti s pobudami in odločanjem sodelovati lokalni prebivalci, morajo svojo vlogo odigrati tudi državne strukture - predvsem z investicijami v infrastrukturo in izobraževanje ter z zakonsko zaščito posameznih območij.³

3 - Ecotourism in Mountain Areas - A challenge to Sustainable Development. Conclusions of the European Preparatory Conference for 2002 - the International Year of Mountains and Ecotourism. St. Johann, Austria, September 2002

Ekoturizem je tesno povezan s kulturnim in kmečkim turizmom, glede na to da je usmerjen predvsem k zanimivim predelom z dobro ohranjeno naravno dediščino, pa seveda tudi z zavarovanimi območji. Bistveno pa je, da turisti te vrste niso le koristniki zavarovanih območij in njihovih vrednot, ampak aktivno sodelujejo pri njihovem varovanju in ohranjanju. To sodelovanje ekoturizem bistveno loči od vseh drugih vrst turizma v naravi.

UNESCO posveča veliko pozornost ekoturizmu kot orodju trajnostnega razvoja in ohranjanja naravne in kulturne dediščine v okviru programa MAB (Človek in biosfera). Izraz "biosferni rezervat" se je uveljavil pred približno 30 leti, danes je na ta način zavarovanih nad 400 območij v 94 državah po vsem svetu. Mnoga izmed teh zavarovanih območij so nastala na pobudo in s sodelovanjem lokalnega prebivalstva, ekoturizem pa je eno od glavnih orodij za razvoj lokalnih skupnosti.

Biosferni rezervati so v programu MAB takole opredeljeni:

- Gre za območja kopnih ali obalnih ekosistemov, ki so mednarodno pomembni, ker kažejo uravnoteženo sožitje med človekom in naravo.
- Območja za zavarovanje na podlagi skupnih kriterijev predlagajo države ob sodelovanju lokalnih skupnosti.
- Upravljanje mora uskladiti varovanje biološke pestrosti, razvoja, znanstvenih raziskav, monitoringa, izobraževanja in usposabljanja.
- Za usklajevanje teh ciljev je pomembno orodje coniranje, pri čemer osrednja ali jedrna območja navadno spadajo pod strog varstveni režim (naravni rezervati), ostala območja pa naj bi z načinom upravljanja kazala nekakšno "pogodbo" med lokalno skupnostjo in širšim okoljem - raba naj bi bila taka, da bi lokalni skupnosti prinašala možnost trajnostnega razvoja, hkrati pa zagotavljala ohranjanje naravne in kulturne dediščine območja.⁴

V okviru programa MAB poteka cela vrsta aktivnosti, povezanih z razvijanjem različnih oblik ekoturizma, oblikovanje smernic in kriterijev kakovosti, predvsem pa izmenjava projektnih idej in izkušenj pri njihovi implementaciji.

Biosferni rezervat Entlebuch v švicarskem kantonu Luzern je zanimiv primer te vrste. Obsega 39,659 hektarjev predgorja, sredo-

gorja in visokogorja. Nastal je na pobudo in ob polni podpori (na referendumu 94%) lokalnega prebivalstva (17 000) petih občin v kantonu Luzern. Jedro zavarovanega območja so obsežna mokrišča, predvsem visoka barja. Uradno je bilo razglašeno leta 2001, Švicarji pa s ponosom poudarjajo, da je to prvi biosferni rezervat na svetu, ki je bil načrtovan in izveden povsem demokratično, od spodaj navzgor, pri čemer so od vsega začetka poudarjali, da je zavarovano območje razvojna priložnost in so ga tako tudi načrtovali.⁵

Poleg zanimivih mokrišč biosferni rezervat Entlebuch zajema tudi gozdove, rečne in potočne biotope ter gore z najvišjim vrhom, visokim 2350 m. Velika večina površine je kulturna krajina. Na območju Entlebuchja je tudi nekaj za švico redkih naravnih posebnosti: podzemne jame v apnencu površinski gorski kras, naravni gozdovi v soteskah... Od vsega začetka snovanja zavarovanega območja so načrtovali tudi programe ekoturizma. Predvsem gre za naslednje oblike:

- enodnevne vodene strokovne ekskurzije,
- delavnice,
- ekopočitnice.

Strokovne ekskurzije so imele v letu 2001 naslednje teme:

- Spoznavanje gorskih rastlin
- Spoznavanje zdravilnih rastlin
- Spoznavanje gob in njihove vloge v gozdnem ekosistemu
- Opazovanje gorskih živali
- Opazovanje in spoznavanje ptic, značilnih za posamezne biotope (travniki, sadovnjaki, gozd, rečni bregovi, visokogorje...)
- Spoznavanje netopirjev
- Od čebele do medu - spoznavanje čebelarstva, njegove vloge v ekosistemu in tradicij, povezanih z njim
- Spoznavanje plazilcev

Ekskurzije vodijo strokovnjaki, ki so po večini domačini (gozdarji, logarji, učitelji), nekatere programe pa vrhunski strokovnjaki od drugod. Datumi so razpisani vnaprej, prijavitelj pa se je treba pet dni pred ekskurzijo. Ekskurzije potekajo peš, deloma pa s sredstvi javnega prevoza.

Delavnice, ki jih organizirajo, so zelo različne - od fotografskih in slikarskih tečajev do pesniških in glasbenih (pri čemer je osnovna tema odnos do narave in ustvarjalnost, ki izhaja iz tega).

4 - Biosphere Reserves: Special places for people and nature. UNESCO Publishing, 2002 Issue on Biosphere Reserves. Parks. The international journal for protected area managers. IUCN. Vol. 11. No. 1. 2001. Tourism. Biodiversity and Information. Edited by F. di Castri and V. Balaji. Published in 2002 by Backhuys Publishers.

5 - The Biosphere Reserve as Living Space: Linking Conservation, development and Research in Entlebuch Biosphere Reserve, Switzerland. Mountain Research and Development, zvezek 21, št.2, maj 2001, str. 128-131

Ekopočitnice vključujejo bivanje na ekoloških kmetijah, pri čemer so standardi za pridobitev blagovne znamke strogi, gostje pa sodelujejo pri kmečkih opravilih in vzdrževanju kulturne krajine, oglarijo, ročno spirajo zlato, ki ga je za vzorec v reki Napf., učijo se kuhati lokalne jedi iz lokalnih pridelkov, sami izdelujejo spominke... predvsem so to programi družinskih počitnic.

Ekoturizem nikakor ni edina oblika turizma v Entlebuchu. Prej bi lahko rekli, da je del celovite turistične ponudbe, ki tam, kjer ne gre za strožji režim zavarovanja (coniranjel), razvija tudi adrenalinske dejavnosti, kopalniški turizem, vodne parke, doživljajske parke in podobno.⁶ So pa predvsem s programi ekoturizma povezane ponudbe trgovin z lokalnimi proizvodi (poudarek na ekokmetijstvu, ohranjanju kulturne krajine, naravnih in kulturnih posebnosti) in spominke. Za te proizvode (od prehrabnih izdelkov do pohištva) so uvedli blagovno znamko "Pristno iz biosfernega rezervata Entlebuch".⁷ Delež od dohodka se odvaja za delovanje infrastrukture zavarovanega območja. Promocija ekoturistične ponudbe poteka preko informacijskih centrov v zavarovanem območju samem, preko širše mreže švicarskih turoperatorjev s pomočjo tiskanih brošur in prospektov ter preko interneta. Uvedli so tudi posebno ekoturistični kartico Entlebuch, ki stalnim obiskovalcem omogoča popuste.

Pri oblikovanju takšne turistične ponudbe je zelo pomembno, da dejansko ustreza oznaki ekoturizem - merila večjih ekoturističnih združenj in turoperatorjev so namreč zelo stroga. A pomen tako imenovanih ekoloških blagovnih znamk (ecolabelling) je prav v tem - zagotoviti visoke standarde, ki ščitijo potrošnika (turista) pred zavajanjem, dejanske ekoturistične projekte pa pred konkurenco "psevdoekoturizma".⁸

Različna turistična združenja in organizacije imajo različne kriterije za dodeljevanje ekoloških oznak ali priporočanje določenih turističnih produktov svojim potrošnikom.⁹ Dejstvo je, da postajajo turisti, ki so ljubitelji narave, vse bolj ekološko osveščeni. Ne gre jim več le za to, da si lepote narave ogledujejo, zanima jih tudi, ali so nastanitvene kapacitete ekološko neoporečne, ali je hrana, ki jim jo ponudijo, pridelana na trajnosten in naravi prijazen način in podobno. Vse to so kriteriji, ki jih je treba pri oblikovanju ekoturističnih programov upoštevati. Dejansko pa bi jih po sprejetih vodilih morali

upoštevati pri razvijanju vseh oblik trajnostnega turizma. Pri ekoturistični ponudbi so le še bolj pomemben del celotne podobe ponudbe, njenega marketinga in promocije.

ECOTOURISM SOCIETY, združenje iz Vermonta v ZDA, ima že od leta 1993 oblikovane smernice za ekoturistične storitve, ki jih razvijajo in tržijo članice te organizacije. Obsegajo smernice za pripravo izletov, vodenje, nastanitve, transport - skratka za vse pomembne faze oblikovanja in izvedbe turistične ponudbe. Kot primer pogledajmo njihove smernice za pripravo na turo in smernice za vodenje.¹⁰

Pred odhodom:

- Goste je treba seznaniti z lokalno kulturo, biotopi, značilnimi živimi bitji, ekologijo, zavarovanimi območji in njihovim upravljanjem, ekološkimi problemi in kulturno dediščino.
- Goste seznaniti z vedenjem, ki zmanjšuje vse mogoče negativne vplive obiskovalcev na naravno in kulturno dediščino ter na način življenja in vrednote domačinov.
- Gostom mogočiti, da svoje znanje o krajih, ki jih bodo obiskali, poglobijo že pred odhodom.
- Goste seznaniti s pravnimi normami, predpisi in pravili vedenja, ki veljajo na območju, kjer bo tura potekala.

Vodenje: Cilji:

- Ustvariti poti za večje razumevanje med domačini in obiskovalci.
- Usposobiti obiskovalce, da s svojim obiskom povzročijo kar najmanj škodljivih vplivov.
- Omogočiti gostom, da se naučijo čim več novega o lokalni kulturi, zgodovini, naravni in kulturni dediščini, ekosistemih, načinih varovanja naravne in kulturne dediščine, zavarovanih območjih in spomenikih.
- Omogočiti gostom, da spoznajo ekološke zakonitosti, posebnosti lokalnih biotopov in načine njihovega varovanja.

Metodologija vodenja:

- Omogočiti majhne skupine obiskovalcev.
- Omogočiti osebni stik med obiskovalci in vodniki.
- Omogočiti vodniku upravljanje s skupino, ki minimalizira možne negativne vplive obiskovalcev.
- Obiskovalcem preskrbeti kakovostno interpretacijo v vsem času trajanja izleta.

6 - Eine Neue Ferienwelt. Erlebnis Biosphärenreservat Entlebuch. Entlebuch Tourismus 2001

7 - Nadaljnje informacije o tej blagovni znamki: Sekretariat BRE, Sandra Odermatt und Theo Schnider, Präsident Markenkommission e-mail zentrum@biosphaere.ch

8 - Tourism Ecolabelling. Certification and Promotion of Sustainable Management. Edited by X. FONT, Leeds Metropolitan University, and R. C. BUCKLEY, Griffith University, Australia, 2001

9 - primere si je mogoče ogledati na internetnih straneh organizacije Eco-tip: <http://www.eco-tip.org/>

10 - ECOTOURISM GUIDELINES FOR NATURE TOUR OPERATORS. Published by The International Ecotourism Society, North Bennington, Vermont, USA. Copyright 1993

- Čas med transportom, zjutraj, zvečer in med počitki izkoristiti za pogovore in diskusije o temah, povezanih z vsebino izleta.
- Škodljive vplive obiskovalcev zmanjšati z izobraževanjem s pomočjo zloženk, literature, razlaganja, interpretacije, opozarjanja in zgledega ravnanja vodnika samega.
- Če je le mogoče naj pri vodenju, informiranju in interpretaciji sodeluje lokalni vodnik.
- Obiskovalce seznaniti z realnimi možnostmi opazovanja živih bitij v divjini (preprečiti je treba prevelika in nerealna pričakovanja).
- Odsvetovati zbiranje "spominkov" v naravnem okolju (zlasti redkih kamnin, mineralov, fosilov, delov živali, redkih rastlin in podobnega).

Te smernice pravzaprav jasno nakazujejo, kakšne oziroma kako vodene naj bi bile ekoturistične storitve. Zelo očitno je, da so izobraževanje, interpretacija in ozaveščanje sodelujočih gostov temeljne sestavine take turistične ponudbe. V naših gorah take turistične ponudbe nismo vajeni oziroma je šele v povojih. Seveda potekajo po podobnih načelih vodene strokovne ekskurzije, ki se

dogajajo zlasti kot del rednega izobraževalnega procesa (na primer šolske, študentske ali specializirane strokovne ekskurzije). Kot del turistične ponudbe pa se pojavljajo izjemoma - in še to predvsem takrat, kadar gre za tuje turiste oziroma goste s tovrstnimi zahtevami.

Triglavski narodni park kot naše največje gorsko zavarovano območje v zadnjih letih tržijo zlasti manjše turistične agencije in to praviloma s programi, ki so izrazito naravnani v doživljajski turizem, najdemo pa tudi primere izrecnega poudarjanja "adrenalinskih" doživetij, ki jih ponujajo turistom. Izrazit primer te vrste je bilo promocijsko geslo "Dolina adrenalina" za Zgornje Posočje. Celo agencija Promontana, ki trži številne vodene ture po TNP v sodelovanju z upravo parka, nima v svojem programu ponudbe niti ene izrazito ekoturistične storitve. V zadnjih zimah organizirajo izlete v TNP s krpljami - bistvena vsebina vodene izleta je prehoditi zastavljeno pot. Pogledajmo, kakšna je vsebina enega od ekoturističnih izletov, ki jih s pomočjo lokalnega turističnega urada organizirajo v Deferegenthalu v Narodnem parku Visoke Ture v Avstriji:

Zimski izlet na krpljah in opazovanje živali v dolini Deferegggen

Gostje se zberejo ob 9.30 pred turistično pisarno v St. Jakobu. Cena izleta z najemom krpelj: 8 evrov na osebo. Trajanje: 5 ur. Hrana in pijača iz nahrbtnika.

Gostje se med pohodom naučijo spoznavati sledove v snegu, z daljnogledom in teleskopom opazujejo divjad in se naučijo veliko zanimivega o tem, kako živali in rastline v sredogorju preživijo zimo in kaj jih pozimi ogroža.

Ekoturizem lahko poteka tudi na individualni ravni. V tem primeru izobraževanje, interpretacija in informiranje ne potekajo s pomočjo vodnikov, ampak s pomočjo literature in informacijske infrastrukture na terenu. Gostje lahko na primer "raziskujejo" učne poti, floro, opazujejo ptice ... pri nas pomeni zelo zanimivo osnovo za takšno ekoturistično ponudbo Slovenska geološka pot, ki pa žal še nima izdelanih pripadajočih ustreznih izobraževalnih in interpretacijskih mehanizmov (zlasti izčrpnega vodnička).

Naš gorski svet ima zelo bogato naravno in tudi kulturno dediščino - pa naj gre za gorske doline, gozdove, pašne planine ali visokogorje nad mejo strnjanih travnikov. Ohranjanje vse te dediščine bo uspešno, če bo del razvojnih procesov - pri tem pa prav ekoturizem lahko odigra pomembno vlogo. Dohodkovno je taka turistična ponudna lahko zelo zanimiva, saj pogosto zajema petične, zahtevne goste, ki hodijo na ekoturistične izlete, nastanjeni pa so večinoma v dolini. Kot primer navajam cenik turistične agencije Aatypus, ki trži ekoturistične programe na Češkem in Slovaškem:

11 - Erlebnisführer Nationalpark Hohe Tauern. Winterprospekt. Podrobnější informácie: Nationalpark Hohe Tauern. Tirol, A-9971 Matrei i.O., Kirchplatz 2, Tel.: +43 (0)4 875 5161 Fax: +43 (0)4 875 5161 20 e-mail: besucherservice.tirol@hohetauern.at

CENIK TURISTIČNE AGENCIJE ATYPUS
Za leto 2002¹²

<i>Vsebina programa</i>	<i>Trajanje v dnevih</i>	<i>Cena, nastanitev in datumi</i>
Opazovanje rjavega medveda na Slovaškem	5	1220 EUR, HOTEL ****, april - maj, oktober - november
Opazovanje medvedov, evropskih bizonov in ptic na Slovaškem	8	1370 EUR, ***, april - maj, oktober - november
Opazovanje ptic na Češkem	6	1060 EUR, ***, po dogovoru
Češke ptice in kultura	12	2070 EUR, ****, po dogovoru
Ptice in cvetje Češke	9	1110 EUR, ***, maj - junij
Opazovanje ptic ob jezeru Neusiedl in v gorah Karpatov	8	1400 EUR, ***, po dogovoru
Poljsko cvetje in ptice Slovaške	7	1320 EUR, ***, maj - avgust
Slovaške gore in gorske rastline v Tatrah	8	1320 EUR, ***, junij - avgust

Nekatere države Vzhodne in Srednje Evrope so nas pri razvijanju tovrstne turistične ponudbe že malce prehiteli - predvsem zaradi komercialnih interesov. Usklajevanje komercialnih ciljev, lokalnega razvoja in delovanja zavarovanih območij ni lahka naloga, učinke oziroma posledice turizma pa je potrebno nenehno preverjati (monitoring). Vsekakor na tak način prislužena sredstva niso prislužena zlahka. Prav tako ne kaže pričakovati, da je lahko ekoturizem nekakšna "zlata jama" oziroma gospodarska dejavnost, ki lahko reši vse razvojne probleme gorskih krajev - povsod tisti, ki sodelujejo pri načrtovanju takih projektov poudarjajo, da gre za dejavnost, ki mora biti dopolnilo vsem ostalim ekonomskim dejavnostim - predvsem trajnostnemu kmetovanju.

Nekatera evropska območja, kjer so narodni parki, so vstopila s pomočjo programa PHARE v mednarodni projekt Ecoregion, v okviru katerega razvijajo skupno ekoturistično ponudbo. Sodelujejo Avstrija, Finska, Irska, Latvija in Češka Republika. Nosilec dejavnosti v Avstriji je Narodni park Kalkalpen.¹⁵

Ob 09.00 se udeleženci zberejo ob spodnji postaji kabinske žičnice Groste nad Madonno di Campiglio. Nato se odpeljejo do srednje postaje žičnice. Hoja poteka po poteh na planino Malga Vagliana, v dolino Val Gelada, na Mondifra in nazaj na srednjo postajo kabinske žičnice.

Vodstvo: lokalni gorski vodnik,
učitelj zena,
učiteljica joge.

Udeleženci najprej pešačijo približno četrto ure, da dosežejo gorsko jaso, odmaknjeno od postaje žičnice. Nato sledi uvodno predavanje o pomenu tišine v zen budizmu in v jogi, o zavedanju telesa, pomenu dihanja in hoji kot obliki meditacije. Udeleženci se naučijo, kako

Iskanje novih možnosti ekoturistične ponudbe zahteva veliko znanja in iznajdljivosti. Poleti leta 2002, v okviru dejavnosti, posvečenih Mednarodnemu letu gora in Mednarodnemu letu ekoturizma, so v Naravnem parku Adamello-Brenta v sodelovanju s turističnima uradoma Pinzolo in Madonna di Campiglio pripravili več poskusnih programov s precej nenavadno vsebino - šlo je za raziskovanje možnosti in preverjanje, ali obiskovalce zanimajo in kako se obnesejo. Te programe enodnevnih in večdnevnih izletov v gore so zasnovali na nekaterih naravnih vrednotah, značilnih za gore, na katere pa pogosto pozabimo: tišini, odprtih prostorih, samoti... pa tudi takih elementih, kot je napor, vztrajnost, tveganje. Skupno ime projekta je bilo SKRIVNOSTI GORA (Il Mistero dei Monti). K sodelovanju pri oblikovanju in vodenju programov so povabili lokalne gorske vodnike, filozofe, psihologe, duhovnike raznih veroizpovedi, športne strokovnjake in celo umetnike.

Kot primer pogledimo programe s skupnim naslovom SKRIVNOSTI GORA - KORAKI V TIŠINI (Itinerario nel silenzio):

12 - podatki so pridobljeni iz internetnega kataloga agencije Atypus za leto 2002, objavljene na internetnih straneh www.eco-tour.org

13 - Informacije o projektu Ecoregion: Herbert Reitmann, TMG - Technology and Marketing Association Upper Austria, E-pošta: reitmann@tmg.at

14 - Gre za zavarovano območje v Italijanskih Dolomitih, ki obsega pogorje Adamella in Brente ter pripadajoče gorske doline. Turizem je najpomembnejša gospodarska dejavnost tega območja, težave pa jim povzroča dejstvo, da večina obiskovalcev (ki jih je na najbolj obremenjenih lokacijah v konicah preveč) prihaja poleti in pozimi, spomladi in jeseni pa imajo mrtvo sezono. Zato iščejo najrazličnejše možnosti, kako privabiti goste izven glavnih sezon. Park je med drugim znan po tem, da uvaža slovenske medvede v okviru programa LIFE URSUS.

dojemati tišino, kako dihati, hoditi in obstajati v tišini. Razmislak o notranji in zunanji tišini. Vodniki udeležence seznanijo s potjo in s programom dneva.

Sledi hoja v tišini do polovice poti, kjer se skupina spet zbere. Sledi pogovor o lastnih opažanjih in doživljanju tišine, udeleženci se učijo pozorno poslušati glasove narave in samega sebe (svoje dihanje, utripanje srca, korake). Nato prehodijo drugo polovico poti. Ob koncu sledi pogovor o izkušnjah, odgovori na vprašanja udeležencev... in povratek s kabinsko žičnico v dolino.

Taki in podobni programi dokazujejo, da je ekoturistična ponudba lahko zelo pestra in celo nenavadna - predvsem pa zelo drugačna od ponudbe množičnega turizma. Odpira nove in zanimive možnosti izobraževanja, raziskovanja okolja in samega sebe, osveščanja o vrednotah in še marsičesa.

Da bi lahko začeli razvijati ekoturistično ponudbo, ki bi ustrezala v tujini sprejetim standardom, bi morali posvetiti precej večjo pozornost urejanju javnega prometa (to vprašanje je eno temeljnih za pridobivanje pozitivne ocene ali ekoturistične blagovne znamke) oziroma dostopa do izhodišč za pešačenje z javnimi prevoznimi sredstvi. To nam navsezadnje nalaga tudi Alpska konvencija oziroma njeni protokoli.¹⁵ Da bi planinske postojanke ustrezale kot prenočitvene kapacitete za tovrstni turizem, bi morale obratovati po strogo ekoloških načelih (veljalo bi uvesti nekaj podobnega, kot so storile planinske organizacije v evropskih nemškogovorečih deželah, ki so uvedle naziv eko-koče) in imeti na voljo prostor, primeren za predavanja oziroma diskusije manjših skupin (kot smo videli, sta izobraževanje in interpretacija bistvena sestavna dela take ponudbe). Zgled je lahko akcija, ki jo skupaj izvajajo avstrijska, nemška in tirolska planinska zveza in v kateri ekološko urejenim kočam podeljujejo posebna priznanja - ekoturistične oznake.¹⁶ Kriteriji za dodelitev ekološke plakete, ki potem krasi pročelje koč, so zelo strogi. Ne le, da mora biti popolnoma urejeno vprašanje odplak in odpadkov, v koči morajo uporabljati samo naravi prijazna čistila, v okolici ne sme biti nobenih avtomobilov (še oskrbnik mora svoje vozilo skriti v garažo!), uporabljati morajo le recikliran papir, v koči morajo biti na voljo vse informacije in gradiva o naravnih dediščinah, njeni ogroženosti in pravilnem vedenju, ki je ne ogroža, kajenje ni dovoljeno v nobenem prostoru, gostinska ponudba mora temeljiti na lokalnih pridelkih... in tako naprej.

Velika in zahtevna naloga je izobraževanje

vodnikov, predvsem domačinov. Nekatere skupine tovrstnih turistov so zelo zahtevne in za vodenje terjajo vrhunske strokovnjake. Oblikovati bi bilo potrebno skupino vrhunskih naravoslovcev, ki bi bili pripravljene vsaj občasno voditi tovrstne turistične izlete. Tudi oblikovanje posameznih projektov, prilagojenih lokalnim značilnostim, je zahtevna naloga, ki zahteva sodelovanje različnih strok in navadno presega strokovno usposobljenost lokalnega prebivalstva. Oblikovati je treba mreže, ki bi združevale tovrstne turistične ponudnike, da bi si lahko pomagali s skupnim nastopom na trgih, promocijo in marketingom....

Nenazadnje je treba opozoriti na dejstvo, da slovenski zakon o gorskih vodnikih v drugem členu določa, da se za plačilo z vodenjem po gorah lahko ukvarjajo le registrirani gorski vodniki oziroma da morajo pravne osebe za tako vodenje najeti registriranega gorskega vodnika.¹⁷ To nikakor ni zanemarljivo dejstvo. Toda gorski vodniki imajo pri svojem šolanju zelo malo možnosti, da bi pridobili znanja, potrebna za vodenje ekoturističnih izletov. Program šolanja gorskih vodnikov (ki je povsem primerljiv s podobnim izobraževanjem v tujini) je izrazito usmerjen v obvladovanje veščin, potrebnih za varno gibanje v gorah in vodenje po njih, ne pa tudi za informiranje in interpretacijo naravne in kulturne dediščine. Morebitni nosilci tovrstnih dejavnosti morajo torej računati s tem, da je treba poleg gorskega vodnika za vodenje ture, namenjene "ekoturistom", angažirati še strokovnjake za razna področja naravoslovja in še marsičesa, kar lahko prispeva k strokovnosti vodenja posameznih ekoturističnih vsebin. Smiselno bi bilo gorskim vodnikom omogočiti dodatno verificirano izobraževanje, ki bi jih v obliki specializacije usposobilo za vodenje ekoturističnih tur. Tako usposabljanje na primer poznajo v Švici.¹⁸

Gorništvu v širšem smislu je seveda oblika turizma, o tem ne more biti dvoma. Predvsem je način preživljanja prostega

15 - Projekt EU "Sanfte Mobiletet in Tourismusorten und-regionen". v katerega so vključene Nemčija, Avstrija in Italija, nakazuje razne rešitve prometne problematike in možne načine, kako zmanjšati turizem z osebniimi avtomobili. Nosilec projekta je ARGE Sanfte Mobilität /ÖAR-Regionalberatung GmbH, Amalienstraße 68, A-1130 Vienna

16 - Umweltgütesiegel der Alpenvereine

17 - Drugi člen tega zakona vsebuje naslednja določila:
Gorski vodnik po tem zakonu je, kdor je vpisan v imenik iz 5. člena tega zakona in trajno ali občasno za plačilo izvaja eno ali več naslednjih dejavnosti:
a) vodenje oseb na gorskih turah in vzponih.
b) vodenje oseb na turnih smukih,
c) strokovni pouk iz gorništvu.
Poklic gorskega vodnika je svoboden poklic. Pravne osebe lahko opravljajo dejavnosti iz prvega odstavka tega člena le z gorskimi vodniki po tem zakonu.

18 - Edith Kälin - Schönbächler: Bergführer - Berufsbild. SAC, december 1997

časa, ki gornikom prinaša veliko osebno zadovoljstvo, zdrav način življenja, krepitev telesnih in duševnih sposobnosti. Res pa je, da v naših razmerah gornštvo ne prinaša občutnih koristi lokalnim prebivalcem. Prej nasprotno: obiskovalci povzročajo prometne zagate, parkirana vozila se kopičijo po zasebnih zemljiščih, planinske postojanke pomenijo potencialno grožnjo vodnim zajetjem v dolini... Nekdanje nosače in tovornike je zamenjal helikopter, v postojankah navadno ne postrežejo z lokalnimi pridelki ampak embalirano hrano tujega izvora. Toda planinci, ki hodijo na ture sami ali pa z društvenimi vodniki, so razmeroma dobro obveščeni o krhkosti gorskega sveta, kajti zavest o tem je vpeta v vse izobraževalne programe Planinske zveze Slovenije vsaj na načelni ravni. S pojavom komercialnih vodenih turističnih paketov v gorah pa turistične agencije vodijo v ta občutljivi svet tudi ljudi, ki nanj sploh niso pripravljeni. Razne adrenalinske dejavnosti, ki tem agencijam prinašajo razmeroma dober in hiter zaslužek (soteskanje, jadrnanje s padali v tandemu, rafting...) nimajo ničesar skupnega z ekoturizmom, so pa lahko naravni dediščini škodljive in nevarne za udeležence. Pogosto te majhne agencije ne angažirajo kvalificiranih gorskih vodnikov, zato pa ponujajo svoje storitve po dumpinških cenah. Za vodenje turistov v soteske pri nas na primer ni potrebna nobe-

na licenca - početje pa je lahko še bolj nevarno kot vzponi v gorah!). Ker naš gorski prostor nikakor ni neomejeno velik, bi se bilo treba dogovoriti o prioritetah, določiti območja, kjer so posamezne "adrenalinske" dejavnosti mogoče (prej pa seveda ugotoviti, kakšna je nosilna kapaciteta posameznih predelov, da bo mogoče oblikovati kriterije, kdaj določene dejavnosti lahko izvajamo trajnostno in kdaj ne) in se dogovoriti tudi, katerih sploh ne želimo dopuščati. Ekoturizem zahteva zelo visoke standarde in kakovostno izvedbo tovrstne turistične ponudbe - je pa lahko dohodkovno zanimiv, kot kažejo izkušnje iz tujine. Medtem ko bi morali množično planinsko zahajanje v gore verjetno razumeti bolj kot neko obliko nacionalne fizične in duševne higijene, kot pa ekonomsko dejavnost za lokalne skupnosti, se prav ekoturizem kaže kot zanimiva razvojna možnost gorskih okolij. Še zlasti na zavarovanih območjih. Turizem teži k vsemu, kar je posebno, lepo, edinstveno - še zlasti pa k območjem ohranjene narave. Zato je turizem močno odvisen od ohranjanja kulturne krajine in območij, kjer so vplivi človeka manj opazni. Trajnostni turizem - pa naj gre za ekoturizem ali druge oblike naravi prijaznega turizma - bi moral biti med prioritarnimi nalogami dežele s tolikimi naravnimi in kulturnimi vrednotami, kot je naša - še posebno v gorah.

TRAJNOSTNI RAZVOJ GORSKEGA EKOTURIZMA IN PLANINSTVA

TOMAŽ VRHOVEC*

UVOD

Izteka se Mednarodno leto gora in Mednarodno leto ekoškega turizma. Ob razglasitvi leta 2002 za mednarodno leto gora so Združeni narodi poudarili, da naj bi bil namen tega leta obuditi zavest o pomenu gora za gorske in tudi za nižinske skupnosti. Hkrati naj bi z aktivnostmi, ki naj izidejo iz prizadevanj Mednarodnega leta gora, izboljšali bivanje prebivalcev gora, s tem da bi spodbujali zaščito gorskih območij in tudi njihov trajnostni razvoj.

Gorsko okolje s svojimi posebnostmi otežuje življenje gorskih prebivalcev. Višina, višinske razlike, razgibanost terena, vremenske, snežne in klimatske razmere, vse to povzroča, da je življenje prebivalcev gora manj udobno od življenja prebivalcev nižin in da se mora prenekatera ekonomska dejavnost v gorah zadovoljiti z manjšimi profiti kot v dolini. Od prebivalcev gora ne moremo pričakovati, da bi se sprijaznili z manj kvalitetnim življenjskim standardom, da bi postali neke vrste živi muzejski eksponati, ki živijo še povsem po starem, medtem ko se standard in blagostanje ostalih prebivalcev izboljšujeta. Ker je zaradi težavnosti življenja v gorah vzdrževanje enakega standarda kot v dolinah dražje, pogosto pa tudi nemogoče, je v vseh gorskih območjih sveta opaziti izrazito zmanjševanje števila stalnega prebivalstva.

Gorjanci, predvsem mladi in aktivni ljudje, se iz gorskega sveta odseljujejo v nižine, poleg opuščanja poselitve je opazno tudi nadpovprečno staranje prebivalcev gora. Precej teh težav se pojavlja tudi pri nas, v veliki meri povezanih z napačno državno politiko prejšnjih desetletij, ki je zaradi ideoloških razlogov namenoma zanemarjala in ovirala privatno iniciativo in še posebno obrobne in mejne pokrajine. Pridružuje se jim pomanjkanje vizij razvoja, pomanjkanje lastnega kapitala za naložbe, ekonomska pasivnost gorskega sveta, majhna profitnost

gorskega turizma, zgrešene investicije v industrijski turizem, zgrešene investicije v sredogorska smučišča, pomanjkanje vizij razvoja, majhen delež lokalnega gorskega prebivalstva, zaposlenega v turizmu, nepripravljenost na reševanje okoljskih problemov, opuščanje tradicionalnih ekonomskih aktivnosti, presajanje dolinskega intenzivnega kmetijstva v gore, zaraščanje pašnikov in še in še.

Ali naj gorski svet postane muzej oziroma rezervat, iz katerega bodo odcokali še zadnji v domače sukno odeti in s klobuki širokih krajev pokriti stalni prebivalci, obiskovalci pa ga bodo le še od daleč občudovali, po možnosti le z daljnogledom in izza ograje? Ali naj preostali (ostareli) prebivalci gorskega sveta postanejo osebe, ki jih z rento vzdržuje država, da bo pokrajina še naprej dajala videz kultiviranosti? Ali naj edini prebivalci gorskega sveta ostanejo čuvaji narodnih in krajinskih parkov ter državni lovci?

V državi, kot je Slovenija, kjer gorski svet predstavlja vsaj polovico površja, je opuščanje poselitve gorskega sveta neracionalno, smiselno pa je predvsem trajnostno izkoriščanje primerjalnih prednosti gorskega sveta. Trajnostni razvoj je izkoriščanje dediščine, tako da ta ostane neokrnjena še našim dedičem. Trajnostni razvoj mora biti v skladu z okoljem. Trajnostno razvojne aktivnosti zato ne zahtevajo velikih in nepopravljivih posegov, pač pa drobno delovanje na mnogih področjih. Pri trajnostnem razvoju ne govorimo o velikih in enkratnih dosežkih, ampak o neprekinjenem procesu.

Pri trajnostnem razvoju gorskega sveta je smiselno izhajati iz tradicionalnega načina življenja v gorah. S stoletnim prilagajanjem človeka naravnim gorskim danostim so se izoblikovale dejavnosti, ki so v ravnotežju z

dr. Tomaž Vrhovc,
univ. dipl. meteor.
Planinska zveza
Slovenije

okoljem. Seveda je vsaka od teh dejavnosti možna le v omejenem obsegu, tudi pretira-

GORSKI TURIZEM

Različne pojavne oblike gorskega turizma so se v Alpah razvile v zadnjem stoletju in pol. Skupaj z razvojem mobilnosti, naraščanjem blagostanja in posledično celotnega turizma, se je spreminjal tudi turizem v gorah. Sodobni turist je vse bolj aktivni turist, za njegovo bivanje ne zadoščata več le dostopnost, namestitev in prehrana.

Alpe so postale največje igrišče Evrope, tako poleti kot pozimi. Gorski turizem in z njim povezane dejavnosti je v velikem delu Alp ena napomembnejših ekonomskih aktivnosti, zaposlitvena možnost in pomemben vir dohodka. Vseposod po Alpah se bolj in bolj uveljavlja prepričanje, da je možen le trajnostni razvoj gorskega turizma. Če se ne zavedamo omejitev, ki jih postavlja gorski prostor, če se ne zavedamo, kolikšna je sposobnost okolja za naravno obnavljanje, potem se lahko zgodi, da tudi gorski turizem uniči gorsko okolje. (Seveda gorsko okolje lahko dosti enostavneje in temeljiteje kot turizem uničijo drugi posegi, na primer industrijski in energetski objekti, ceste in druge prometnice in promet na njih, izkoriščanje mineralnih surovin, pretirano gozdarjenje, vojaški poligoni, nenačrtovana urbanizacija, pretirana uporaba gnojil in zaščitnih sredstev, pretirana paša, zemeljska dela.)

V okviru gorskega turizma se križajo zelo različne dejavnosti. Na eni strani so dejavnosti, ki so skupne vsemu turizmu (promet, infrastruktura, oskrba, namestitev), na drugi strani pa gorsko specifične (hoja, plezanje, poti, koč, smučanje, žičnice, lov, ribolov, vodni športi, zračni športi, vodenje, šolanje). Hkrati prihaja do stika interesov med prebivalci gora in obiskovalci, pa tudi med prebivalci gora so

PLANINSTVO KOT OBLIKA EKOTURIZMA

Mnenje Planinske zveze Slovenije in planinskih organizacij alpskega prostora, ki so združene v Club Arc Alpin (CAA) ter tudi Mednarodne zveze planinskih in alpinističnih zvez UIAA je, da predstavlja planinstvo (gornišvo, alpinizem, plezanje, pohodništvo, turno in alpinistično smučanje) eno od dejavnosti, ki izrazito omogoča trajnostni razvoj gorskega prostora.

vanje s tradicionalnimi dejavnostmi lahko poruši krhko naravno in socialno ravnotežje.

interesi različni. Razlike so med tistimi, ki se ukvarjajo s turizmom in tistimi, ki gojijo druge dejavnosti, na primer kmetijstvo, pašništvo, gozdarstvo, izkoriščanje surovin. Različni interesi so sicer legitimni, bistveno pa je, da različne dejavnosti druga drugo dopolnjujejo in hkrati omejujejo. Značilnost gorskega turizma je njegova razpršenost v prostoru in sezonskost ter odvisnost od naravnih danosti.

Pri gorskem turizmu se še posebej pokaže, da je treba za uspešno turistično gospodarjenje s turizmom živeti in ga ne smatrati le za ekonomsko dejavnost. Gostitelj mora gosta imeti rad. Rutinske in množične presaditve turističnih konceptov, ki veljajo v dolini ali ob morju, v gore so se že dostikrat, tako pri nas kot drugod po Alpah, pokazale za neuspešne. Ekstenzivne oblike turizma imajo v gorah zaradi naravnih danosti in zaradi okoljskih omejitev, pa tudi zaradi manjših investicij več možnosti za trajen uspeh in tudi za zadostno profitno stopnjo.

Turizem v vsaki obliki pripelje v turistični kraj obiskovalce. Obiskovalci seveda zmotijo vsakdanje življenje. Če si kak kraj ne želi obiskovalcev, potem pač ne sme razvijati turizma. Turiste lahko posamezen kraj s svojo ureditvijo, predpisi in pristojbinami tudi odganja, vendar se potem prebivalci tega kraja ne smejo pritoževati, da turistov ni (več) k njim. Podobno je s strategijo prenočitvenih zmogljivosti v hotelih, penzionih, počitniških stanovanjih, planinskih domovih, sobah in avtokampih. Tudi tu se je potrebno odločiti za pravo mešanico različnih vrst ponudbe, različnih cenovnih razredov, pri čemer so s stališča varovanja okolja v gorah primernejše manjše in razpršene kapacitete.

ra. Te dejavnosti prispevajo k razvoju človekovega duha, saj so prispevek k svobodi posameznika s svojimi pomembnimi človeškimi in družbenimi vrednotami.

Dejavnost planinskih zvez je integrirana v prostor, saj te zveze skrbijo za infrastrukturo (omrežje poti, plezalnih smeri), za namestitev in prehrano (planinske koč, zavetišča in bivaki), hkrati pa s svojimi promocijskimi aktivnostmi (časopisi, zemljevidi, vodniška literatura, predavanja, vodenje, planinske šole in tabori) učinkovito skrbijo za popularizacijo gorskega turizma in tako vedno znova skrbijo za obisk gora, ne da bi bilo treba lokalnim gorskim skupnostim za to kaj storiti. Še več, lokalne gorske skupnosti si lahko v okviru dejavnosti planinskih organizacij najdejo tudi svoj zaslužek. Tako je v večini alpskih dežel pogosto, da posamezne družine vzamejo planinske koč v oskrbniški zakup, da lokalne trgovine skrbijo za oskrbovanje planinskih postojank, da so domačini iz podgorskih vasi vzdrževalci poti in gorski vodniki.

S pomočjo planinske infrastrukture in alpinističnega ugleda so prenekateri kraji v Alpah dosegli svetovno razpoznavnost in temu primeren velik obisk planincev in tudi drugih turistov. Takšni primeri so Grundenwald, Zermatt, Saas Fee, Chamonix, Cortina d' Ampezzo, Cervinia, Heiligenblut, Davos, da omenimo le najbolj razvpite. Razen tega pa je še tisoče vasic in zaselkov, ki so postali znani in obiskani prav zaradi planinskih ciljev. Kasneje so njihovo planinsko slavo začele izkoriščati tudi druge veje turistične industrije, pogosto so prvotno le za hribovce zanimivi kraji postali še zimskošportna središča, zdravilišča in mondena letovišča.

V velike turistične centre v Alpah obiskovalci pridejo zaradi svoje pristočasne, ljubiteljske aktivnosti, planinci zato, da bi se povzpeli na izbrani vrh, splezali kakšno steno ali se le sprehodili do željene koč. Če možnosti za pristočasne aktivnosti in planinske cilje ne bi bilo ali pa bi bili nedostopni, potem tudi turistov ne bi bilo in ne bi bilo zaslužka, niti v teh zaselkih niti v večjih turističnih centrih. Planinstvo v vseh svojih oblikah je v uspešnih alpskih turističnih krajih sestavni del turistične ponudbe, prav tako tudi proizvodnja, prodaja, izposoja in servisiranje opreme za gorske športe. K turistični ponudbi gorskega kraja spada tudi gorsko vodništvo vseh zahtevnostnih stopenj in oblik, izobraževanje za varno ukvarjanje z gorskimi športi, prevozi do izhodišč, prodaja športnikom primerne hrane in pijače ter oskrba planinskih koč in zavetišč. Planinci in turisti so izvenzimskega časa tudi koristniki žičniške infrastrukture, pri čemer morajo seveda biti obratovalni časi in vozni redi prilagojeni aktivnostim v gorah. V Chamonixu na primer pelje prva gondola iz doline na Aig.

du Midi že ob 6.00 zjutraj, da gorniki lahko začnejo turo dovolj zgodaj.

Zakaj je planinstvo dejavnost trajnega razvoja gorskega sveta par excellence? Zato, ker za svoje delovanje ne potrebuje bistvenih posegov v okolje. Poti, ki jih planinci uporabljajo za svojo hojo, so v veliki večini tradicionalni in naravni prehodi. Za planici, ki hodijo po brezpotju, in plezalci v stenah ostanejo le stopinje in tu pa tam kak klin, za turnimi smučarji pa le smučine, dokler se ne stalijo.

Pri planinski infrastrukturi in objektih si njihovi upravljalci prizadevajo, da bi bila ta okolju prijazna (raba energije in vode, odpadki in odpadne vode, fekalije), temu primeren je tudi nižji standard teh objektov. Zablode izpred desetletij, ko so si posamezni investitorji prizadevali v gore postavljati objekte z dolinskim standardom, so se pokazale za ekonomske in ekološke neuspehe. Planinske organizacije si prizadevajo vzgojiti svoje člane tako, da bi v gorskem okolju puščali kar najmanj sledov: že tradicionalna je skrb za preprečevanje trganja gorskih cvetic in za odnašanje odpadkov s seboj v dolino, uporaba lastne posteljnine namesto pranja le-te v gorah, opozarjanje na mir, ki ga potrebuje gorsko živalstvo, posebej še izogibanje aktivnostim v gorah in stenah, kadar in kjer gnezdi ptice, neuporaba bližnic kot začetnih žarišč erozije in podobno.

Planinsko delovanje je v svojem bistvu ekstenzivno in razpršeno ter le občasno in le na nekaterih izjemnih točkah prihaja do izrazite koncentracije obiskov. Bistveni pogoj za planinsko in alpinistično dejavnost in za njeno razpršenost je pravica svobodnega dostopa do divjega gorskega sveta. Pri tem si planinske organizacije prizadevajo, da bi obiskovalci gorskega sveta to pravico izvajali odgovorno, s samoomejevanjem, če je to potrebno, in prvenstveno ob upoštevanju interesov prebivalcev gora, kot tudi interesov drugih obiskovalcev gora. Ker se planinske organizacije zavedajo, da občasno ponekod prihaja do preobremenitve gorskega sveta (pri nas recimo preveč obiskovalcev ob lepih avgustovskih sobotah na vrhu Triglava, takrat tudi preveč avtomobilov v Vratih, na Vršiču, v Bohinju), si zato prizadevajo svoje članstvo primerno obvestiti o okoljskih problemih in s primernimi akcijami doseči prostorsko in časovno razpršitev obiska.

OMEJITVE AKTIVNOSTI ZARADI EKOLOŠKIH RAZLOGOV

Trajnostni razvoj gorskega prostora z ohranjanjem naravnih danosti ponekod in včasih zahteva omejitve. Planinci ne nasprotujemo omejitvam, če so te smiselne, imajo pravno podlago in so splošno veljavne. Podobno velja tudi za različne pristojbine (cestnine, parkirnine, vstopnine), če so te določene v primeru višini in je njihovo pobiranje ustrezno urejeno. Na žalost pa so omejitve, ki jih postavljajo nekatere lokalne skupnosti pri nas nerazumne in škodljive, saj ne upoštevajo specifičnosti gorskega turizma. Ni namreč bolj odbijajočega kot hoditi po cesti, po kateri je promet omejen za navadne obiskovalce, mimo pa se pripeljejo avtomobili, ki imajo za promet posebne dovolilnice. Zelo težko je planincem, ki hodijo peš po bližnjici, dopovedati, da povzročajo erozijo, če zraven gozdarji s težko mehanizacijo in z razstreljevanjem delajo gozdno cesto.

Nepremišljene omejitve so škodljive, delujejo odbijajoče in odvrtaajo obiskovalce. Če naj bo neka cesta zaprta za promet, potem je potrebno ob času zaprtja ceste za individualni promet poskrbeti za ustrezen javni transport in tudi omogočiti pešcem, da po poti (in ne po zaprti cesti) pridejo do svojega izhodišča. Če se z zaprtjem ceste težave s parkiranjem le premestijo za nekaj kilometrov, s tem okolje ni nič manj obremenjeno. Podobno je s cestninami in parkirninami. Dokler je višina pristojbine primerna storitvi (dolžina, vzdrževanost in kvaliteta ceste, obstoj in razpoložljivost parkirnega mesta na parkirišču), potem plačilo parkirnine ali cestnine ni problem, težave in negotovanja pa se začnejo, ko storitve ni, pristojbina pa se vseeno zaračuna.

Lokalna skupnost, ki uvede omejitve ali pristojbino, se mora zavedati, da obiskovalci za pristojbino pričakujejo tudi storitev in če te ni, se čutijo izigrane. S takšnim izigravanjem se turiste odganja, ne samo z izhodišč za planinske ture, tudi iz dolin in turističnih krajev. Konkreten primer spodbudne in nespodbudne pristojbine na enem kraju je najti v Bohinju. Uvedba cestnine na cesti v Voje in v dolino Suhe in postopno urejanje ceste je spodbudilo zanimanje turistov za ta del Bohinjskih planin. Na drugi strani je ne-

razumen način parkiranja ob Bohinjskem jezeru, z nekaj parkirišči brez urejenega rednega in pogostega lokalnega javnega transporta, vir stalnih zdrah, pri čemer so nekatera parkirišča postavljena na ekološko in estetsko zelo obremenjenih točkah ob jezeru, pobiranje parkirnine in redarstvo pa je bilo rečeno nenavadno.

Parkirni in cestninski listki bi se lahko izkoristili za obveščanje obiskovalcev o okolju prijaznem ravnanju. Podobno je s pobiranjem parkirnine na Vršiču, kjer je parkirišč le malo, so neurejena in se parkirna pobira tudi od obiskovalcev, ki pustijo svoje avtomobile kar ob cesti. S časovno in prostorsko spremenljivo ceno parkirnin in cestnin je mogoče doseči, da se obisk iz najbolj obremenjenih koncev tedna prerazporedi na dneve med tednom in iz prenapolnjenih končnih parkirišč na tiste bolj oddaljene. Smiselna ureditev na Vršiču bi bila ureditev parkirišč v Kranjski Gori in sproten avtobusni prevoz, pri čemer bi parkirna že vključevala avtobusno vozovnico za vse potnike v parkiranem avtomobilu.

Vsakršna rešitev zahteva prilagodljivost, saj vsak dan pač ni množice turistov, ki bi s svojimi avtomobili preplavili Vršič in bi opravičevali javni transport. Podobno je z zimskim javnim transportom v Kranjski gori - v veliki večini resnih zimsko-športnih središč je urejen javni prevoz tako, da je vključen v ceno dnevnih smučarskih vozovnic, v Kranjski gori pa se letoviščarji iz Čičar vozijo s svojimi avtomobili do smučišč v vasi in v Podkoren.

V posebno občutljivih delih gorske narave si planinci skupaj z drugimi ekološkimi organizacijami in državnimi ustanovami prizadevamo za smiselne in učinkovite varovalne ukrepe, s katerimi je mogoče zadovoljiti naravovarstvene zahteve in interese odgovornih obiskovalcev gorskega sveta. Pri tem so se kot uspešne pokazale akcije za odpovedovanje plezanju v času gnezdenja in parjenja ptic v tistih predelih gora in sten, kjer lahko obiskovalci zmotijo naravno dogajanje. Seveda je ob takšnih akcijah potrebno obiskovalce primerno, na pravem kraju in ob pravem času obvestiti.

GORSKI TURIZEM LAHKO UNIČI GORSKO OKOLJE

Za trajnostni razvoj gorskega sveta in tudi gorskega turizma so primerne predvsem tiste dejavnosti, ki s svojo ekstenzivnostjo ne ogrožajo gorskega okolja. Kot si nihče ne želi prevelikega števila parkiranih avtomobilov, tudi ni smiselno v gorskem svetu graditi velikih hotelov, opravljati velikih zemeljskih del pri širitvi smučišč, gozdnih cest in vlak, graditi velikih hidroenergetskih objektov ali industrije z okolju škodljivo tehnologijo.

Primer kaotičnega urejanja prostora s skoraj uničujočimi posledicami za gorsko okolje je najti na Krvavcu. Tamkajšna posebnost je vsakoletno prekopavanje in miniranje pobočij, prvič za izravnavo smučišč ali za nadelavo novih prog, drugič za gradnjo ali zamenjavo žičnic, tretjič za gradnjo ali obnovo hotelov ali apartmajskih blokov, četrtič za izgradnjo zasneževalnega vodovodnega omrežja, petič za gradnjo televizijskega oddajnika in njegovih strelododov, šestič za izgradnjo vodovodnega omrežja, sedmič za vkop elektro-energetskega kabla, osmič za nadelavo ceste skoraj do vsake planšarije in vikenda, devetič s kopanjem jarkov za kanalizacijo in tako dalje. Vsako novo prekopavanje, tako na Krvavcu kot tudi na Voglu, je sprožilo nov erozijski cikel, padavinska voda spira prst, koplje jarke in odlaga grušč. Prst in vegetacijo upravljavci smučišč poizkušajo zadržati z navažanjem slame in sena. Štirideset let po začetku izgradnje smučišča na Krvavcu je to še vedno nedokončano, nekdanja kraška pobočja, porasla z ruševjem, resjem in dlakavim slečem, so spremenjena v razdrapana melišča, zajetje vode pod goro pa je ob vsakem močnejšem deževju skaljeno. Zaradi izravnave pobočij in odstranitve naravne vegetacije veter stalno odnaša sneg s smučarskih prog. Predvsem v vse pogostejših zimah z malo snega je na smučiščih po desetletjih še vedno najti kotaleče se kamne. Nепrestanemu prekopavanju se pridružuje še kaotična (črna, legalizirana in legalna) urbanizacija brez občutka za funkcionalnost, ekonomičnost in estetiko.

S stališča trajnostnega razvoja gorskega okolja je smiselno spodbujati nastanke

družinskih penzionov v primerjavi s hotelskimi naselji in velikimi apartmajskimi bloki, spodbujati pašo v primerjavi z izravnavanjem travnikov, urejati smučišča z minimalnimi zemeljskimi deli v primerjavi z buldožiranjem in razstreljevanjem. Za prebivalce gorskega sveta je bolje spodbujati lokalno odkupovanje in potrošnjo tam pridelane hrane, kot graditi nakupovalna središča trgovskih verig, bolje je zaposlovati lokalno prebivalstvo, kot dovažati sezonske delavce. Pa še nekaj je res: okolje, ki ga spridi intenzivni gorski turizem, postane zaradi svoje degradacije za turiste nezanimivo in odvrtno. Kratkotrajni dobiček zimske sezone odvrne obiskovalce poleti. Prej obiskani planinski cilji so postali nezanimivi, s tem pa je seveda zmanjšana tudi rentabilnost naložbe v žičniške naprave, če te le kratak čas v letu uporabljajo samo smučarji.

Dostikrat se kot primer neprimerne rabe gorskega prostora omenja gradnja počitniških hiš. Pri vrednotenju tega pojava je treba upoštevati več vidikov. Na eni strani so legitimni interesi prebivalcev gorskega sveta, ki si z odprodajo kmetijsko nezanimivih zemljišč pridobijo kapital za svoje naložbe, povsem v skladu z interesi graditeljev, ki bi radi imeli svoj drugi dom bližje naravi, kot je to mogoče v mestih. Širši interesi varovanja krajine in narave so pogosto v navzkrižju z interesi lastnikov gorskega sveta in zainteresiranimi graditelji. Nestrokovnost, oportunističnost, spolitiziranost, počasnost in neprilagodljivost upravnih organov, njihovih aktov in odločitev na lokalni in državni ravni je pogosto tisti dejavnik, ki onemogoča racionalno urejanje prostora v gorah. Drugače si ne moremo razložiti, da lahko v enotnem pravnem redu nastanejo tako raznolika naselja, kot so skladna naselja na Veliki planini in urbanistično raznovrstna skrpucala na Krvavcu (Kriška planina), pri Jasni ali na Javorniškem Rovtu. Tudi pri obnavljanju tradicionalnih stanov (npr. na Fužinskih planinah) je mogoče s pravočasnim ukrepanjem in svetovanjem doseči, da ostane arhitekturna dediščina ohranjena v funkcionalni obliki.

TRAJNOSTNI EKOLOŠKI RAZVOJ PLANINSTVA

Planinske organizacije skrbijo za trajnostni razvoj gorskega prostora, nasprotujejo pa njegovemu zapiranju, konzerviranju in nepotrebnim omejitvam. Pri tem se zavedajo, da je romantičen pogled na okoljske probleme nesmisel, prav tako pa se zavedajo, da je zelo lahko biti ekološki ekstremist ali fundamentalist, dosti težje in bolj naporno pa je o okolju presojati realistično in tako tudi ravnati. Prizadevati si moramo za potreben premislek, da bi prilagodili javno politiko dostopa do zemljišč, naravovarstvena prizadevanja, davčno politiko, oprostitev davkov in nadomestila, kjer se to nanaša na gore, tako da bi bilo to pravično in koristno za družbo.

Pomemben dejavnik, ki vpliva na trajnostni razvoj planinstva, je njegova neprofitnost. Dohodek, ki ga planinske organizacije tako pri nas kot po svetu ustvarijo s svojo dejavnostjo, predvsem s postojankami, se usmerja v dejavnost samo, torej v postojanke, vzdrževanje, označevanje in sanacijo poti, v vzgojo in izobraževanje članov in mladine, v skrb za varnost in reševanje ter v razvoj dejavnosti same. Člani planinskih organizacij pri storitvah v postojankah uživajo popuste (pri nas le 30% pri prenočevanju, v drugih alpskih državah so pusti večji in vključujejo tudi popuste pri prehrani). Zaradi nizke cene je akumulativnost dejavnosti majhna in le redke kočje pokrijejo stroške svojega poslovanja. Tako pri nas kot drugod po Alpah je prostovoljno neplačano delo bistveno za poslovanje planinskih koč.

Ena od aktivnosti, ki ji planinske organizacije pri nas posvečajo veliko pozornost, je ekološka sanacija postojank. Pri tem gre za sklop ukrepov, ki naj bi zmanjšali vpliv postojanke na bližnjo in širšo okolico. Z zbiranjem, stiskanjem in transportom odpadkov v dolino se zmanjšuje količina smeti v gorah, hkrati se obiskovalce spodbuja, da naj s seboj prinesejo embalažo odnesejo sami v dolino. Z nadomeščanjem dieselskih električnih agregatov z alternativnimi viri energije (sončna, vetrna) si prizadevajo zmanjšati hrup in smrad ter nevarnost izlitja goriva. S kurjenjem drv in druge biomase se zmanjšuje emisije ogljikovega dioksida. S spodbujanjem uporabe lastne posteljnine oziroma z uporabo papirnate posteljnine se zmanjšuje potreba po pranju posteljnine. Če pa je pranje že potrebno, potem se opravlja

v dolini, da se gorskega okolja ne obremenjuje z odpadno vodo.

Posebna pozornost je namenjena odpadnim vodam, posebno še straniščem. Zavedati se moramo, da je predvsem v apneniških Alpah (pri nas so to Julijske in Kamniško-Savinjske Alpe) in v Dinarskem gorstvu površinske tekoče vode malo in da se voda v veliki meri pretaka pod površjem. Z uporabo klasičnih stranišč na izplakovanje tudi v gorah, se tam ob vsaki uporabi stranišča proizvede vsaj sedem litrov onesnažene vode. Ta voda v kraškem svetu hitro priteče v dolino v izvire. Ker je tekoče vode v alpskem krasu malo, je za uporabo stranišč na izplakovanje ob postojankah v gorah potrebno graditi velike zbiralnike za deževnico. Želja planinskih organizacij je zmanjšati odtok onesnažene vode v dolino. Možnih je več rešitev: lahko se ob koči naredi čistilno napravo za čiščenje sanitarne vode, lahko se naredi nepretočno greznico, lahko pa se stranišča z izplakovanjem nadomesti s suhimi ali kompostnimi stranišči.

Pri nas so planinske organizacije med redkimi upravljavci objektov v gorah, ki skrbijo za svoje fekalne vode, v tujini pa je ta skrb zajela tudi turistično industrijo. Celo na tako obiskani turistični točki, kot je najvišja postaja žičnice na Aig. du Midi nad Chamonixom, so klasična stranišča nadomestili s suhimi, pri čemer celo ob samem izvoru onesnaženja ločujejo urin od trdnih iztrebkov. (Na dan obišče Aig. du Midi na 3840 m nadmorske višine prek 5000 turistov.)

Svoj program trajnostnega ohranjanja gorskega sveta so planinske zveze, združene v Mednarodno zvezo planinskih in alpinističnih zvez UIAA, povzele v Tirolski deklaraciji, ki je bila sprejeta ob mednarodnem letu gora. Njen 7. člen Dostopnost in ohranjanje povzema srž ekoloških prizadevanj in usmeritev planinskih organizacij.

Verjamemo, da je prost dostop do gora in sten temeljna človekova pravica, s tem da se zavedamo odgovornosti. Naše dejavnosti v gorah naj bi bile vedno v skladu z občutljivim okoljem in naj vključujejo preventivne ukrepe. Spoštujemo omejitve dostopnosti in uredbe, ki so sprejete s soglasjem plezalcev, organizacij za varstvo narave in oblasti:

1. Spoštujemo ukrepe za zaščito sten in gorskega okolja in divjih živali in spodbujamo tudi ostale plezalce in planince naj ravnajo enako. Izogibamo se povzročanju hrupa, s tem kar najbolj zmanjšujemo vznemirjanje divjih živali.
2. Če je le mogoče uporabljamo javni transport ali pa skrbimo za polno zasedenost osebnih vozil pri naših dostopih do gorskih območij, s tem naj bi zmanjšali prometno obremenjenost.
3. Da bi se izognili eroziji in da ne bi vznemirjali divjih živali med pristopi in sestopi, ostajamo na nadelanih poteh, če je to mogoče. V brezpotnem terenu izbiramo takšne smeri gibanja, kjer bomo okolje kar najmanj obremenjevali.
4. V času parjenja in gnezdenja spoštujemo sezonske prepovedi dostopa do sten ali območij. Takoj, ko se zavemo, da se je začelo gnezdenje, o tem obvestimo tudi druge in poskrbimo, da se ne zadržujejo na območju gnezdenja.
5. Med prvenstvenimi vzponi posebej pazimo, da ne bi poškodovali življenjskih prostorov redkih vrst flore in favne. Če ponovno opremljamo ali izboljšujemo varovanje v znanih plezalnih smereh, posebej pazimo, da kar najbolj zmanjšamo neugodne vplive na okolje v stenah.
6. Pri izboljšavah varovanja v smereh in njihovem ponovnem opremljanju posebej pazimo na to, da ne bi s temi ukrepi zaradi prevelikega obiska ogrozili naravnega ravnovesja in s tem povzročili omejevanje obiska.
7. Skalo med plezanjem in nameščanjem varovališč kar najmanj poškodujemo, tako da izberemo tisto tehniko, ki ima kar najmanjše vplive na skalo.
8. Iz gorskega sveta odnesemo vse svoje smeti, pa tudi odpadke, ki so jih tam pustili drugi.
9. Če ni na voljo stranišč, potem se iztrebljamo dovolj daleč od prebivališč, tabornih prostorov, potokov, rek in jezer. Pri tem skušamo kar najmanj poškodovati naravno okolje. Izogibamo se situacijam, kjer bi lahko prizadeli estetske občutke drugih ljudi. V območjih, kjer je biološka razgradljivost majhna in so pogosto obiskana, se potrudimo in odnesemo svoje iztrebke v manj občutljivo okolje.
10. Taborne prostore ohranjamo čiste, prizadevamo si za čim manj odpadkov in smeti ustrezno odstranimo. Vse pripomočke, ki jih uporabljamo na gori (stalne vrvi, šotore, kisikove bombe), na koncu odprave odstranimo z gore.
11. Pri uporabi energije smo skromni. Posebno še v deželah, kjer je gorljivega lesa malo, se izogibamo njegovi uporabi, da ne bi še naše zahteve pripomogle k izsekavanju tamkajšnjega ogroženega gozda. Če je potrebno, s seboj vzamemo dovolj ustreznega goriva za pripravo hrane za vse udeležence odprave.
12. Uporaba helikopterjev za turistične namene naj bi bila čim manjša, če je to v nasprotju z varovanjem narave ali lokalno tradicijo.
13. V sporih v zvezi s pravico dostopa do sten in gora naj se lastniki zemljišč, oblast in gorniške organizacije uskladijo tako, da bodo rešitve čim bolj ugodne za vse.
14. Aktivno si prizadevamo za uveljavitev teh pravil, posebno še s tem, da o njih pišemo in govorimo in da vzpostavimo ustrezno infrastrukturo.
15. Planinske organizacije naj skupaj s skupinami, ki si prizadevajo ohranjati gorsko naravo, in z vsemi posamezniki, delujejo preventivno tudi na političnem nivoju, da bi ustrezno zaščitili naravne življenjske prostore in gorsko okolje.

Sliki 20 in 21: Oživljanje tradicionalnih dejavnosti - oglarjenje
Figure 20 and 21: Reviving traditional activities - charcoal-making

NARAVNE VREDNOTE IN ZAVAROVANA OBMOČJA KOT PRILOŽNOST ZA VZORČNE OBLIKE EKOTURIZMA

MLADEN BERGINC*

Strokovne analize in statistični podatki o turističnem obisku v Sloveniji jasno kažejo na tesno povezavo med tujimi turisti, ki se odločajo za prihod k nam, in ohranjenostjo narave. Daleč najpomembnejši razlog za njihov obisk je torej naša narava. Bogastvo narave, ki ga lahko ocenjujemo predvsem kot ugodno stanje biotske raznovrstnosti, je v naši državi, primerjalno z drugimi, (še) na zavidljivi ravni. Če k temu pridamo še številne zanimivosti nežive narave in pestrost ter izjemnost nekaterih krajinskih podob, značilnih za Slovenijo, lahko upravičeno, čeprav nekoliko neskromno, govorimo o že uveljavljeni oznaki-Vrt Evrope. To je tudi prvi vtis, ki ga običajno dobi nekdo, ki se ob lepem dnevu z letalom spušča na brniško letališče. Zasluge, če je o tem na splošno sploh možno tako govoriti, za tako zeleno podobo, ki je nekakšna blagovna znamka naše dežele, gredo nekaterim objektivnim okoliščinam stanja okolja, v katerem se nahajamo, kakor tudi specifičnim zgodovinskim, socialnim, gospodarskim in drugim dejavnikom, ki so vplivali na ravnanje z naravnimi dobrinami v preteklosti.

Taka zunanja podoba je za oko turista verjetno glavno in dovolj. V dejanskih razmerah večje ali manjše ohranjenosti narave pa je možno tudi pri nas ugotavljati trende slabšanja stanja. Kakšna so dogajanja v živi naravi, nam lahko veliko pove že vpogled v pravkar objavljeni t.i. rdeči seznam ogroženih rastlinskih in živalskih vrst. Naraščanje števila ogroženih vrst, n.pr. med dvoživkami, plazilci in nenazadnje sesalci, ima številne vzroke. Večina od njih je povezana z ravnanjem človeka, njegovimi raznoterimi negativnimi vplivi in posegi v ekosisteme. Kljub prizadevanjem različnih naravoslovnih strok, v zadnjih letih tudi vse večjim vplivom nevladnih organizacij, je prisotno še veliko splošnega neznanja, ignorance in nezavedanja o teh problemih. To nas mora vsekakor skrbeti. Posebno še zato, ker je s sprožitvijo naglih, globalnih kli-

matskih sprememb, ki že imajo svoje prve opazne vplive tudi pri nas, utemeljeno pričakovati še izrazitejše spreminjanje ter slabšanje dosedanjih naravnih razmer.

Premajhno ter resnično temeljito zavedanje pomena našega naravnega bogastva in tudi nevarnosti, ki so povezane z njegovim ogrožanjem, se zrcali ne le v slabem odmevu ali nerazumevanju klicev za njegovo ohranitev, temveč lahko tudi v napačnih razvojnih usmeritvah in odločitvah. Katera gospodarska panoga, ki je vezana na naravne danosti, je že izdelala resen razvojni program, ki bi izhajal iz strokovnih ugotovitev o pričakovanih spremenjenih vremenskih razmerah? To velja še toliko bolj za strateške usmeritve na najvišji državni ravni.

Turistično gospodarstvo, ki je verjetno poleg kmetijstva v najširšem pomenu, najbolj vezano na ohranjeno okolje in vitalno ter raznovrstno naravo, glede vsega tega ni izjema. Strategija razvoja tega pomembnega gospodarskega področja, ki je bila nedavno sprejeta, pušča odprta še mnoga vprašanja glede ustreznosti posameznih usmeritev, tako v splošnem pogledu, kakor tudi v posameznih primerih. Eno od njih je vprašanje, ali je z realnim pričakovanjem toplih in suhih zimskih obdobij še smiselno vlaganje v nova smučarska središča. Ponovno smo soočeni z imenitnim ohranjanjem starih idej in želja po visokogorskih smučiščih, z mega investicijami in še večjimi pričakovanimi okoljskimi zadregami.

Poleg morske obale spada območje gora med najbolj prepoznavne in privlačne podobe naše države. Zato ni naključje, da je skrb za varstvo le-teh bila in je v ospredju tako raznih strok, kakor tudi širše javnosti. Ob pojavih in primerih raznih idej o posegih v ta prostor se je v preteklosti izrazito izražala in v širši javnosti zaostrovala zahteva za ohranitev določenega stanja. Tako so znana in po svoje poučna dogajanja v primeru načrtovanih zavezitev reke Soče v

* Mladen Berginc,
univ. dipl. prav.
Ministrstvo za okolje,
prostor in energijo
Državni podsekretar

njenem zgornjem toku ali reke Radovne ter primerj razprav ob načrtih za gradnjo t.i. triglavskega smučarskih žičnic. Takrat, desetletja nazaj, so ravno tovrstne ideje o teh velikih posegih v občutljiv gorski svet Julijcev ponovno dvignile idejo o širitvi tedanjega Triglavskega narodnega parka in pospešile pripravo ter leta 1981 sprejem zakona o njem.

Danes gore mogoče niso več predmet podobnih dvomljivih načrtov. Več ali manj smo te razvojne faze nekako preživeli. Nahajamo pa se v razmerah, ko v gorski prostor prihaja vedno večje število obiskovalcev. V glavnem ljudi, željni sprostitve v naravi, rekreacije in oddiha, skratka turistov v takem ali drugačnem pomenu te besede. V goram bližnjih turističnih centrih, ki v glavnem generirajo turistične programe, svojo ponudbo za obisk teh območij naslanjajo na privlačnost naravnih vrednot. Velikokrat, tudi v strateških in drugih programskih dokumentih je to možno videti, je poudarjena ocena, da razvoj turizma v takih, okoljsko občutljivih okoliščinah ne sme sloneti na masovnem, čim bolj številčnem turizmu. Dejansko pa se v dnevni praksi bolj malo stori za drugačno prakso. Primerov temu je dovolj, če omenim le poletne razmere ob Bohinjskem jezeru ali raftanje po Soči. Na drugi strani pa obstaja veliko drobnih in neizkoriščenih priložnosti predvsem v smeri razvoja ekoturizma. Teža velikokrat povezujemo predvsem z individualno ponudbo, vezano na manjše turistične točke (apartmaji, šotorišča...). Nedvomno je še premalo razvoja v tej smeri, pri čemer le kot primer omenjam ponudbo v okviru kmečkega turizma, vendar se ekoturizem lahko umešča tudi v programe turističnih centrov. Če želimo gorski svet ohraniti v čimbolj naravnem stanju zato, da bi z njim lahko še naprej uspešno tržili bodoči turizem, potem moramo razvijati tako vrsto turistične ponudbe, ki je čimbolj prijazna do okolja in narave. Okolju prijaznejše oblike turizma, imenujmo to ekoturizem, bi morali vključevati predvsem v programe večjih turističnih centrov. Ekoturizem namreč veliko bolj sodi v razvojne programe takih krajev, kot je to dejansko v današnjih razmerah.

Ponujanje prostorov kot gorskih oaz, ob istočasni tekoči pločevinasti reki, množičnih prireditvah in drugih podobnih vzorcih turističnega razvoja, zveni kot lažna propaganda. Različne interese je seveda težko usklajevati. Predvsem ne na hitro in na silo. Pri spreminjanju dosedanjih vedenjskih vzorcev

turističnih dejavnikov bi morali več sodelovati tudi obstoječi parkovni upravljavci. Predvsem je pri tem čutiti pomanjkanje upravljalavski načrtov za Triglavski narodni park, Kozjanski park, Regijski park Škocjanske jame ter Krajinski park Logarska dolina. Sodelovanje vseh ključnih dejavnikov pri tem načrtovanju, kakšen je lahko še sprejemljiv koncept parkovnim ciljem prilagojeni razvoj turizma, bi lahko pomenilo velik korak naprej. Ker ti parki pokrivajo velika območja zelo pomembna z vidika kontinentalnega turizma, bi izdelani načrti lahko zelo pomembno vplivali tudi na podobne rešitve v drugih sedanjih in bodočih parkovnih območjih, kjer bo turizem predstavljal eno glavnih gospodarskih panog. Zato bi zgledi povezav parkovnih varstvenih ciljev s skladnimi razvojnimi oblikami turizma lahko pomenili izhodišče in oporo za iskanje podobnih rešitev tudi pri novih razvojnih programih. Turizem bo na ta način lahko še bolj uveljavljal parke kot svojo blagovno znamko. Ne samo kot priročna reklamo določenega parka, temveč tudi kot dediščino, v katero tudi turistično gospodarstvo vložilo ves svoj fond za ohranitev najlepšega, kar obstaja v naši naravi.

Ali je utemeljeno pričakovati, da bi turizem lahko postal ključni zagovornik politike ohranjanja narave glede na njegovo veliko odvisnost od nje? Razlogov za tako prepričanje je zadnjem času že nekaj kar nas lahko napelje k bolj optimističnemu pogledu. Tako se leto izteka pod okriljem Turistične zveze Slovenije organiziran dvoletni projekt ohranjanja kulturne dediščine in naravnih vrednot. Že omenjena državna strategija razvoja turizma vsebuje nekaj usmeritev, ki kažejo na veliko večje zavedanje in razumevanje nujnosti institucionalnega varstva narave. Nenazadnje je tudi obratno. Vedno bolj pogosti primeri boljšega vključevanja dejavnikov s področja varstva narave v operativno, vsakodnevno delo turističnih dejavnikov (npr. TNP-Bohinj, Kranjska Gora, Krajinski park Logarska dolina) so lahko dodatna spodbuda za tovrstni optimizem. Gotovo pa se bodo posamezni dokazi o ustrežnejšem odzivanju turističnega gospodarstva na potrebe in usmeritve ohranjanja narave pokazali v dejanskem vsakodnevem življenju.

Vprašanja, kot je na primer kako zagotavljati nadaljnje še boljše varovanje Triglavskega narodnega parka in v njem čim boljše pogoje za razvoj takega turizma, ki se bo znal nasloniti na domače prebivalstvo ter na primerno rabo naravnih vrednot, bodo pomembni preizkusni kamni. Odgovori na to nenehno pojavljajočo se zadrego bodo mogoče dobili podlago v novo nastajajoči noveli zakona o Triglavskem narodnem parku, ki ga pripravljamo na ministrstvu za okolje in prostor in usklajujemo že nekaj časa tudi z drugimi sektorji. Ob vprašanjih, kako urediti nekatera neskladja nadaljnjih turističnih urbanizacij znotraj parkovnega območja, npr. ob Bohinjskem jezeru in v njegovi širši okolici, se bodo pokazale realne silnice, kam bomo obrnili turistični voz z vidika razumevanja tistega, kar naravovarstveniki pojmujejo kot sonaravni turizem. Seveda raba naravnih vrednot nekega prostora ne pomeni, da je podvržena strogemu in zelo omejenemu pojmovanju o prepovedi vsega, kar je povprečno razumevanje naravovarstvenih usmeritev zahtev. Veliko posameznih primerov že dolgo dokazuje, da je mogoče naravne vrednote organizirano in tržno dobro obvladati skozi subvencije, uporabiti še več izkušenj, ki so se že uveljavile v vsakdanji praksi. Predvsem pa bi bilo treba veliko več poguma za širši zamah ureditve in ohranjanja t.i. ekoturizma, tako deklariranega in reklamiranega. V praksi pa tako negotovega.

NARAVNE VREDNOTE KOT PRILOŽNOST ZA VZORČNE OBLIKE EKOTURIZMA NATURE HERITAGE AS AN OPPORTUNITY FOR ECOTOURISM MODELS

Slika 22: Bogastvo rastlinskega sveta.
Figure 22: Richness of flora.

Slika 23:
Hidrološke naravne vrednote.

Figure 23:
Hydrologic points of interest.

Slika 24:
Alpske doline z izjemno kulturno krajino.

Figure 24:
Alpine valleys with outstanding cultural landscape.

Slika 25:
Visokogorje.

Figure 25:
High mountains.

**PREDNOSTI IN SLABOSTI TURIZMA
ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF TOURISM**

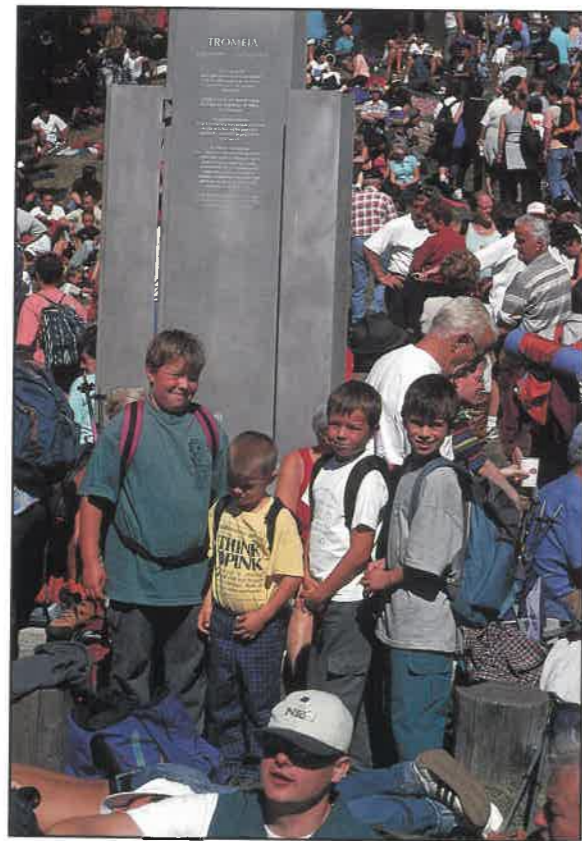
Slika 26:
Razvijanje
vodništva - prednost.

Figure 26:
Development of guiding
services - an advantage.

Slika 27:
Informacijska središča z možnostjo
zaposlitve domačinov - prednost

Figure 27:
Information centres providing job
for local people - an advantage.

Slika 28: Množični obisk gora - slabost.
Figure 28: Mass visitation to the mountains - a disadvantage.

Slika 29:
Neprimerna
turistična
ponudba
(npr. zračni
promet) -
slabost.

Figure 29:
Inappropriate tourism
offer
(e.g. air
traffic) - a
disadvantage.

**JULIJSKE ALPE - EDINSTVENOST IN NEPONOVLJIVOST
TURISTIČNE DESTINACIJE V SLOVENSKI TURISTIČNI PONUDBI
THE JULIAN ALPS - THE UNIQUE TOURIST
DESTINATION IN THE TOURIST OFFER OF SLOVENIA**

Slika 30:
Osrednji del
Julijskih Alp
s Triglavom.

Figure 30:
Central part
of the Julian Alps
with Triglav.

Slika 31:
Javorca nad Tolminom.

Figure 31:
Javorca above Tolmin.

Slika 32:
Vas Krn s Krnom
in Batognico v ozadju.

Figure 32:
The village Krn with
the mountains Krn and
Batognica in the background.

Slika 33:
Soška parkovna pot
v dolini Trente in Soče.

Figure 33:
The Soča Trail in the
Trenta and Soča valleys.

Slika 34:
Naravni rezervat Zelenci -
izvir Save Dolinke.

Figure 34:
Nature reserve Zelenci -
the source of the Sava Dolinka

Slika 35:
Naravni spomenik Pokljuška
soteska ob vznožju Pokljuke.

Figure 35:
Pokljuka Gorge, natural monument
at the foot of the Pokljuka plateau.

Slika 36:
Fužinarske planine v Bohinju -
izjemno ohranjena stavbna dediščina.

Figure 36:
Bohinj and its surrounding pastures -
exceptionally well-preserved
architectural heritage.

* Željko Kramarič,
univ. dipl. inž. gozd.
Samostojni svetovalec za
področje varstva narave
in zaščitnih območij

TOURISM AND PROTECTED AREAS

ŽELJKO KRAMARIČ*

Let me start this lecture with a few provocative words of a German nature conservationist that once wanted to explain to a common tourist what a national park is about. He said:

- A national park does not belong to the nation
- A national park does not belong to the minister of environment
- A national park does not belong to the nature conservationists
- A national park does not belong to the local people
- A national park does not belong to the scientists
- A national park belongs to nature! - The man is here only a guest. He has to behave accordingly to the rules of nature and respect them.

The primary aim and objective of any protected area is the conservation of the still existing natural and cultural heritage. Furthermore, many of the protected areas play an important role in Environmental Education. But beside that, there is a growing importance of protected areas as sites for recreation. The protected areas are equally interesting sites both for the visitor as well as for the tourism organisers. Almost all tour-operators use nature and preserved landscapes as a marketing tool to attract customers.

Tourism is already existing for decades in the protected areas and the experiences show that tourism has both, advantages and disadvantages for the protected area, but especially also for the nature the local inhabitants.

Mass tourism, with its monstrous scales in infrastructure and its inadequate activities has normally devastating consequences for a protected area. Often mass tourism destroys or damages at the same time nature, landscape, local society, culture and traditions. Mass tourism in and around protected areas is consuming the natural resources without compensating the protected area in any way. Large scale investments for mass tourism from the big players in the tourism business usually don't leave more than little crumbs for the local population - the price they pay for that is often a loss of their traditional way of living.

But tourism can also be developed in a sustainable and environmental-friendly way. Many of the disadvantages can be avoided and the advantages for the region can be increased. Sustainable tourism can be defined as:
"All forms of tourism development, management and activity that maintain the integrity of

environment, the social and economic integrity as well as the integrity of natural and cultural heritage in perpetuity "

Sustainable tourism also means that developments are wisely planned and done in accordance to the given natural surrounding. Development must be based on the allowed capacity, the so called "carrying capacity" of certain parts of protected areas or the surroundings. The consequences of tourist development must be monitored and the management must be adjusted accordingly in order to assure the survival of unspoiled nature as a basis for tourism. Sustainable tourism should create equally positive advantages for the protected area, the local population and the tourism companies.

Lets have now a closer look on the phenomenon of tourism: The travel activity of Europeans is growing from year to year. This is the result of more and more spare time, a higher living standard and a continuously growing mobility. This trend is visible now already for years, and for sure will continue also in future. Beside the market segment of long distance travel to exotic destinations, especially the segment of short trips, so called second or third holidays of about one week duration, is growing. Typical destinations for these short holidays are the European capitals or culturally important cities, but also unspoiled nature, preserved in the national parks, nature or regional parks or biosphere reserves.

Studies made in Germany prove that "Experiencing nature" is still a constantly growing motive for travelling and the selection of the destination. Already in 1990 "Experiencing nature" was the main motive for making holidays for more than 60% of the tourists. Since

than the tendency is growing, and today's statistics mention figures of about 70%. We can easily see, "nature" is "trendy". But this is much more than a phenomenon of fashion. The modern mankind will increasingly seek, as an essential need, for intact nature as a balance against this artificial, civilised world.

ADVANTAGES FOR PROTECTED AREAS THROUGH TOURISM

Growing consciousness on nature

Through the various environmental education programmes of the protected areas, visitors but also the local population and the staff of the protected area gain more and more knowledge and awareness of natural phenomena and developments and of their importance for life in general. Direct contact with nature is increasingly important as more and more people live in big urban conglomerations.

Economic benefits for the local community

Tourism can help to create new jobs and income and in this way seriously increase the economic viability of a region. Often this can be managed in a way that is also supporting or revitalising traditional ways of living. In addition, the local inhabitants also have the opportunity to use the tourist developments of the region as an add to their living quality.

Improved physical and psychological health

Clean air, a peaceful atmosphere and a simple lifestyle in combination with direct contact to nature are important factors of mental and physical health for a large part of the society.

Support for the protected areas

Through the contacts to visitors, the efforts of a

DISADVANTAGES FOR PROTECTED AREAS THROUGH TOURISM

Beside all these advantages we must be very much aware also of the disadvantages and dangers that appear through tourism:

Environmental damages

The necessary infrastructure needed for tourism can irreparably destroy the natural landscape. Too many people on a too small area in a short period of time lead to erosion and to the destruction of the character of a given landscape. Tourists consume energy for travelling and during their stay. They consume resources as electricity, water, food, that might be very scarce resources in some remote areas. This may lead to a lack of resources for the local population. On the other hand tourists produce garbage and sewage that has to be taken care of. The necessary infrastructure for this has to be dimensioned according to maximum charges, what makes the running costs of these processors extremely high.

Tourists will come to the protected areas if the responsible for nature conservation like that or not. The advantages that tourism can have for the protected areas might be essential one day. The challenge of the day is to develop a type of tourism that is offering equal benefits for nature and the local community.

protected area management become public. With the number of visitors, the importance of a protected area is growing in the eyes of the local, regional and national politicians. This again is leading to an improved acceptance of the protected area and to stronger political and perhaps also financial support.

Improved conservation of natural and cultural heritage

Historically important buildings in the area might be rebuild and receive a tourist function. Interest shown by visitors may result in a revival of old handcraft and traditional knowledge.

Broadened horizons and increased understanding between peoples and nations

Tourism is internationally supporting harmony, understanding and tolerance. People from various regions and cultures meet each other can exchange ideas, perspectives and friendship.

Improvement of the local infrastructure

Tourism supports the development and maintenance of public traffic, road development, health care and other public services. Everywhere else in rural areas these services are more likely to be reduced.

Disturbance of the local population

The presence of tourists, noise but also only the sheer number of individuals disturbs the normal daily activities of the local population.

Destruction of traditional way of living and the social structure

The needs of the tourists might lead to a change or even devastation of the traditional way of living. Tourists from other cultural backgrounds can show an attitude that is in direct conflict with the attitudes and values in the recipient country.

Higher costs for the local people

Tourist infrastructure is mainly developed according to the maximal needed capacities. The higher costs of maintenance for this infrastructure has to be beard by the local community. The higher income in the high season is easily spent through higher costs all over the year.

Lower investments in nature

The building and maintenance of visitor facilities in the protected area costs money and working time. It might happen that the main task of the protected area management is changed from nature conservation to a facilitate park benches and cleaning garbage cans in the area.

High pressure on the last remnants of unspoiled nature

Tourists, but also the tourism industry, are always on the search for the "pearls" of a region. Often exactly these most vulnerable areas are used for marketing of the region. Growing pressure on the vulnerable parts of the protected nature is the logical consequence. Other areas that might easily bear a higher pressure of visitors are often considered as unattractive. In this way, the chance of developing a logical and functioning visitor management system is lost.

Nature is considered as a good

Using nature and landscape as a marketing tool can lead to the feeling that nature can be bought, and also consumed. The charging of entrance fees can even increase this impression. With every Euro the visitor has to pay, expectations are growing and the protected area is increasingly put in the position of fulfilling these expectations.

Sustainable tourism might be the indignation for mass tourism

When the first step are done towards tourism, appetites of the involved easily grow. The consequence can be a tourist development that is

KEY POINTS AND RECOMMENDATIONS

Sustainable tourism is not a medicine for everything

A word of caution are needed - albeit all advantages, tourism is bearing a danger in itself. Sustainable tourism can only exist on a long-term basis. On a short-term basis, small steps are necessary and only they can be accomplished, and these have to be harmonised with the principle aim of conservation of the protected area. If not, every little step might be the "foot in the door" for a much bigger and unsustainable tourism development. All partners involved, especially the local population and the tour-operators must be dedicated to the principle of sustainable tourism. In order to achieve this, the protected area administration has to have enough knowledge and power to guide and control tourist development effectively.

Carrying capacity as the basis for sustainable tourism

The natural maximum capacity of an area, the so-called "Carrying capacity" has to be used as a basis for the planning of tourism and as a method to measure the pressure through visitors. There is no exact mathematical formula for the calculation of the carrying capacity. It is a

destroying its own basis.

Missing financial support for the local community and the protected area administration

Often nor the local community nor the protected area administration has part in the income generated through tourism. The protected area authority is building the visitor facilities and has to cover the maintenance costs, and in the meantime the tour-operators and hotel owners count their income. Everywhere where the big players in the tourism market are the investors, the benefit is immediately transferred out of the region.

Changes in the market and in the tourist offer through fashion trends

Tourism is a sector that is extremely vulnerable to fashion trends. Whole countries or regions are discovered from one year to another by tourists and the tour-operators, or on the other hand, are completely forgotten. Global political movements have sometimes devastating consequences on the tourism development of a whole region. The logical consequence: Or too many or not enough people visit a given area and all planning efforts prove to be ridiculous.

Tourism might lead to elitism

One of the often used methods to avoid the burdens of "mass tourism" is to develop the tourist infrastructure for a small number of wealthy visitors. The consequence is usually that the local people don't realise their own area as their own natural heritage anymore. The protected area becomes a strange body implanted in the region.

professional, cognitive judgement on the basis of scientific knowledge, the sum of all available information and experience. Talking of carrying capacities, we have to consider three types: the natural, the socio-cultural and the psychological carrying capacity.

The natural carrying capacity indicates the degree to which an ecosystem, habitat or landscape can accommodate the various impacts of tourism and its associated infrastructure without damage being caused or without losing its 'sense of place'.

The cultural and social carrying capacity shows the level beyond which tourism developments and visitor numbers adversely affect the local communities and their ways of life.

The psychological carrying capacity indicates the level beyond which the essential qualities that people seek in the protected area (such as peace and quiet, few other people, few signs of human developments) would be damaged by tourism developments.

The carrying capacities must be developed separately for individual parts and the surrounding of the protected area. This procedure is part of the zonation and of the plan of tourist valorisation that forms a part of the management plan. The same document needs to contain a description of the methods used to keep the pressures below the indicated capacities. Certain actions like the development of a better route system in the protected area can help to rise the capacities to a certain level. But if once damage has occurred, it is very difficult to restore the natural habitat. Therefore a certain security factor should always be taken into consideration.

Marketing for protected areas

In order to develop sustainable tourism we have to know the market on which we want to place our product. The protected area authorities have to realise who are their real and potential visitors. This offers the opportunity for them to develop different offers for the various target groups.

But a market analysis might also show, that the visitors would like to have a whole range of additional facilities. It has to be clearly a decision of the protected area authority, to what degree these wishes should be fulfilled. The alternative is to change the expectations of the potential visitors through methods of environmental education and public relation.

Sustainable tourism in and around a protected area must be based on a realistic image of the protected area in the public. This image should realistically show the values of the area and promise only activities that are in accordance with the conservation aims of the park. The tourist facilities developed can be of very high quality, but they must reflect the character of the area. It is impossible to adjust the infrastructure required by mass-tourism to the aims and values of protected areas to offer unspoiled nature and a peaceful atmosphere.

Co-operation with the local community

The local population has to be the main partner of the protected area authority for the development of sustainable tourism. They are the potential investors in small-scale tourism projects and they have the necessary ideas to build upon. Often the local population is the first contact of the visitor with the protected area. If the local community is supportive, effective visitor management is much easier to achieve.

A special importance belongs to local and regional specialities in habits, handcrafts and food. They should be favoured wherever possible: Imagine the villages within protected areas as Coca-Cola-free zones, offering a set of traditional drinks and food together with activities like music, dancing, art, lyrics or ancient tales. It is only the local population that can live and forward these qualities.

Income for the protected areas through tourism

In quite a number of European protected areas

tourism is a necessity in order to create income for the protected area and the local economy. On sites where it is appropriate, this can be done directly through entrance fees. But in protected areas with a large variety of accesses or where the different tourist offers are distributed over large distances, the collection of entrance fees is almost impossible. One possibility is to collect fees only on certain places or for certain services, for example on certain parking lots, a road toll or fees for guided tours or information leaflets. In the Estonian Lahemaa National Park and in most of the Polish National Parks, all visitor groups are obliged to hire a guide. Who wants to drive the road through the Austrian Hohe Tauern National Park over the Großglockner has to pay a relatively high fee. Anyhow this money goes in no way to the National Park.

The attitude towards "paying to see nature" differs largely from country to country. In the United Kingdom there is a very strong lobby for the ancient right of 'freedom to roam' and unlimited access to land for everybody. The Germans mainly have the opinion that they are paying public services like nature conservation already through the taxes they pay to the state. In Poland some of the authorities try to develop visitor management through parking fees. So for example the price for parking on one of the most popular but extremely vulnerable areas of the Ojcow National Park was raised to a very high level. In the same time parking fees in other areas where lowered in order to give visitors an alternative.

Another possibility to gain income is through a "nature-tax", equivalent to the "tourist-tax" in every tourist municipality. The disadvantage of this method is, that only the resident visitors are paying. All other day-visitors, which are often the absolute majority in the protected areas, and cause the majority of problems, are not charged.

Income might also be generated through giving concessions in various fields of services within the protected area or through 'labelling' certain products as 'Original National Park Products', as this is the case already for a number of years in France.

Finally a would like to make a very principle remark. Basically, all tourist development should happen outside the park. The protected area itself should only have the necessary facilities for the visitors during the day. And all facilities and activities should be based on the specific natural and cultural qualities.

In the beginning of my lecture I mentioned the rules of nature. Nature is very generous in accepting us as guests. Who enters nature with the understanding of only being a honoured guest will be rewarded by nature itself manifold. But, the more people use their right to be guests in the house of nature, the more important becomes the role of the protected areas to be the distinguished keepers of the integrity of our natural heritage.

EKOTURIZEM IN TRIGLAVSKI NARODNI PARK

MARTIN ŠOLAR*

TURIZEM IN NARODNI PARKI

Turizem, kakršenkoli že, ima dobre in slabe vplive na okolje, naravo oziroma zavarovana območja - parke. Mnogi ga ne marajo, mnogi ne razumejo, spet drugi menijo, da so turizem in zavarovana območja neločljivo povezani. Predvsem v primeru narodnih in naravnih parkov ter naravnih spomenikov to kar drži. Parkovni turizem je v porastu in v mnogih primerih pomeni pomemben prispevek v ekonomiji posameznih območij ali regij. Naravne vrednote in kulturna dediščina v parkih so izjemnega lokalnega, nacionalnega ter lahko tudi mednarodnega pomena. Javnost praviloma gleda in presoja parke kot nacionalno bogastvo in dobrino, ki je namenjena javni rabi, zaveda pa se odgovornosti in želi prispevati k trajnostni rabi v zavarovanih območjih. Pogledi strokovnjakov, marsikdaj tudi naravovarstvenikov, so lahko tudi drugačni. Turizem se obravnava tudi kot dejavnost, ki obremenjuje in škodi okolju, predvsem zaradi intenzivnih ali neprimernih oblik. Naravovarstveniki in upravljavci parkov pravimo, da je za parke sprejemljiv naravi prijazen turizem, ekoturizem ali trajnostni turizem. Običajno pa ne vemo povedati, kaj kateri od navedenih pojmov sploh pomeni. V tem prispevku seveda ne nameravam pojasnjevati posameznih pojmov, za lažje razumevanje problema pa vseeno navajamo enega od opisov za trajnostni turizem. Trajnostni turizem so vse tiste oblike turističnega razvoja, upravljanja in aktivnosti, ki stalno skrbe za skladnost ohranjanja naravnih in kulturnih značilnosti in struktur zavarovanega območja z upoštevanjem okoljskih, socialnih in ekonomskih dejavnikov. Navedena definicija je nedvomen dokaz tudi o tem, da v kolikor že imamo definicijo, je le ta pogosto nejasna.

Prav zaradi dilem in različnih pogledov, ki se kažejo tudi v prispevkih v tem zborniku, želimo v nadaljevanju preveriti, ali turizem sploh sodi v narodne parke. Ne glede na nadaljnje pisanje pa je odgovor pravzaprav že znan. Saj ravno zato se o ekoturizmu v gorah tudi pogovarjamo in pripravljamo posvete, delamo načrte upravljanja in razmišljamo, kako stanje izboljšati - tako z naravovarstvenega kot tudi s turističnega vidika.

Pomen in vloga turizma in rekreacije sta odvisna od vrste zavarovanega območja in s tem pogojenim ciljem varovanja in upravljanja. Kljub temu da turizem in rekreacija nista vedno in enotno umeščena v sisteme zavarovanih območij kjerkoli po svetu, pa sodita med pomembne, v nekaterih zavarovanih območjih pa tudi glavne funkcije zavarovanih območij.

Turizem tudi mednarodno uveljavljene definicije za narodne parke upoštevajo kot eno izmed funkcij tovrstnega zavarovanega območja. Že Yellowstonski narodni park je bil ustanovljen za "dobrobit in uživanje ljudi". Osnovna definicija IUCN - Mednarodne zveze za ohranitev narave - za narodne parke pa ob varovanju in ohranjanju narave, izločitvi izkoriščanja naravnih dobrin oziroma izločitvi vseh dejavnosti, ki so v nasprotju s cilji zavarovanja, določa tudi zagotavljanje duhovnih, znanstvenih, izobraževalnih in rekreacijskih možnosti za obiskovalce. Krajše in preprosteje povedano je osnovni namen narodnih parkov varstvo narave, raziskovanje, izobraževanje ter obisk in rekreacija do tiste mere (stopnje), ki še zagotavlja oziroma omogoča osnovno naravovarstveno funkcijo parkov.

* mag. Martin Šolar,
univ. dipl. inž. gozd.
Triglavski narodni park
Vođa službe za načrtovanje,
upravljanje in razvoj parka
Vođa naravovarstvene nadzorne službe

ZAKONSKE PODLAGE ZA TURIZEM V NARODNIH PARKIH IN PRIMERLJIVOST Z DRUGIMI DRŽAVAMI

Temeljni naravovarstveni predpis v Sloveniji je Zakon o ohranjanju narave (ZON), ki je bil sprejet leta 1999. Narodni parki so opredeljeni kot širša zavarovana območja. Pri ustanavljanju le-teh pa se morajo na osnovi 67. člena ZON upoštevati in omogočiti tudi razvojne možnosti prebivalstva ter duhovna sprostitvev in bogatitev človeka. Namen zavarovanja narodnega parka (69. člen) pa se določi s posebnim zakonom (Zakon o ohranjanju narave, 1999). Podrobneje rekreacijska vloga v parkih v ZON ni definirana. Posredno se razmerje varstva narave ter turizma in rekreacije v parkih kaže v standardih in kriterijih Mednarodne zveze za ohranitev narave - IUCN, ki jih je na osnovi določil ZON potrebno upoštevati. Dobrih dvajset let star Zakon o Triglavskem narodnem parku (1981) samo v svojem prvem členu med drugim določa, da se mora ljudem omogočiti uživanje naravnih in kulturnih vrednot ter rekreacije v naravi. Več o turizmu pa ta zakon ne govori.

V gradivih za ustanavljanje novih, predvsem regijskih parkov v Sloveniji, je o rekreaciji in turizmu napisanega nekaj več. Tako je v regijskih parkih cilj razvijati rekreacijo in turizem, vendar tako, da ne ogrožata kvalitet območja, da se po programu vežeta zlasti na naravo in kulturno dediščino območja ter da prinašata koristi lokalnemu gospodarstvu in nudita dodatne zaposlitve domačemu prebivalstvu.

Obisk in rekreacija v parkih sta opredeljena tudi v programu Parki za življenje, ki je koordiniran preko IUCN. Parki morajo biti odprti za obiskovalce, vendar ne za vse vrste turizma. Obiskovalci naj bi doživljali naravo z dušo in telesom. Obiskovanje parkov mora

CILJI ZA TURIZEM IN REKREACIJO V TRIGLAVSKEM NARODNEM PARKU

Turizem in rekreacija v zavarovanih območjih in tudi na splošno sta močno odvisna od ohranjenega naravnega okolja, zato mora razvoj omenjenih dveh dejavnosti slediti načelom trajnostnega razvoja. Ta načela pa morajo vsebovati ohranjanje biotske raznovrstnosti, značilnosti in lepote narave ter krajine.

Usmeritve razvoja turizma in rekreacije v Triglavskem narodnem parku so:

- celovita in enotna zasnova razvoja turizma in rekreacije na celotnem območju Julijskih Alp,

biti močno povezano z okoljsko vzgojo. Obiskovalci v parkih morajo biti usmerjeni do zanimivih, vendar ekosistemsko manj občutljivih točk v zavarovanem območju.

V sosednji Avstriji na Koroškem vsebino narodnega parka opredeljuje koroški zakon o narodnih parkih. Med drugim je cilj narodnega parka vsem ljudem omogočiti doživljanje narave v parku.

V nemški deželi Bavarski naravovarstvena zakonodaja v narodnih parkih dopušča izobraževalne in rekreacijske namene do take mere, ki jo še dovoljuje primarni naravovarstveni namen narodnega parka. Turizem in rekreacija v privlačni pokrajini sta med glavnimi cilji naravnih parkov. Krajinski parki pa so zavarovani tudi zaradi njihove izjemne pomembnosti za rekreacijo.

V NP Bavarski gozd se prav tako zavedajo dvojne funkcije narodnega parka. Varovati naravo in kulturno krajino na eni strani ter nuditi možnosti obiskovalcem za doživljanje narave in rekreacijo. Enotnih ukrepov upravljanja za sočasno izvajanje obeh funkcij parka ni.

V osnovni ideji znamenitega narodnega parka Yosemite se zrcali cilj vseh severnoameriških narodnih parkov. Ohraniti naravne znamenitosti v njihovem izvornem, naravnem stanju za uživanje in zadovoljstvo ljudi. V tej na videz enostavni ideji pa je skrita težka in odgovorna pot do cilja - varovati naravo in omogočiti ljudem, da jo doživijo na način, ki bo v dobro naravi in v zadovoljstvo obiskovalcem.

- povezava turizma s kmetijstvom in lokalnim prebivalstvom,
- turistična infrastruktura (prenočitvene kapacitete, gostišča, večja parkirišča...) mora biti zaustavljena na robu parka ali le delno v njegovem robnem območju,
- vrsta, cilj in način obiskovanja morajo biti usmerjeni in podrejeni naravovarstvenim ciljem,
- povečati zavest med obiskovalci in lokalnimi prebivalci o odvisnosti turizma in rekreacije od ohranjenosti naravnega okolja.

Načela in kriteriji za načrtovanje turizma in rekreacije v TNP

1. Dopustnost posamezne turistične in rekreacijske dejavnosti je odvisna od varstvenih omejitev, zapisanih v aktu o zavarovanju (zakon o TNP) ali drugih predpisih, ki določajo cilje in namene zavarovanega območja, v načrtu upravljanja ali na podlagi upoštevanja kriterijev priznanih mednarodnih naravovarstvenih organizacij.

2. Naravovarstveno vrednotenje prostora - v primerih, ko cilji in nameni zavarovanega območja dopuščajo turistično ali rekreacijsko dejavnost, je treba preveriti možnosti za turizem in rekreacijo v razmerju do posebno vrednih delov narave. Pri naravovarstvenem vrednotenju se upošteva izjemnost, absolutna ali relativna redkost, izjemne razsežnosti ter izredne ali enkratne oblike pojava v naravi. Vedno bolj so pri naravovarstvenem vrednotenju pomembni kriteriji mednarodnih konvencij in direktiv Evropske skupnosti. Posebno vredni deli narave oziroma posebna ohranitvena območja imajo običajno predpisane ali predlagane varstvene ukrepe, ki so odločilni za urejanje turizma in rekreacije.

3. Upoštevati je treba splošno veljavne norme in usmeritve za turizem in rekreacijo v zavarovanih območjih. To pomeni obiskovanje v smislu doživljanja in učenja v naravi na miren, nehrupev način. V splošnem tudi velja, da vse vrste tako imenovane motorne rekreacije v zavarovanih območjih niso sprejemljive.

4. Posamezno turistično rekreacijsko dejavnost, ki se pojavlja v zavarovanem območju oziroma obstajajo interesi zanjo, je treba analizirati. Tu so mišljeni predvsem preučevanje vplivov na naravno okolje in občutljivosti naravnega okolja, kjer se dejavnost pojavlja ter ugotavljanje vpliva množičnosti pri posamezni turistični dejavnosti. Prav tako je nujno oceniti možne vplive zaradi izgradnje potrebne infrastrukture ter upoštevati tudi obremenitve izgleda pokrajine (vizualne motnje).

5. Pred nadaljevanjem načrtovanja je treba oceniti turistično povpraševanje za posamezne dejavnosti. Pri urejanju turizma in rekreacije v zavarovanih območjih gre namreč v vsakem primeru za kompromis, saj dejavnosti brez vplivov na naravo ni. Zato bi bilo nesmotrno določati prostor za neko dejavnost, za katero v resnici ni zanimanja.

6. Vrednotenje primernosti pokrajine je namenjeno izločanju primernih območij za turistično rekreacijsko rabo. Vrednotenje se lahko nanaša samo na pokrajinske sestavine, na turistično infrastrukturo, lahko pa na oba segmenta hkrati. Samo vrednotenje primernosti je zahteven strokovni proces, primernost območja pa je odvisna od pogojev okolja, doživljajskega potenciala, uporabne primernosti območja, dosegljivosti in infrastrukturne opremljenosti. V zavarovanih območjih praviloma vrednotimo primernost pokrajine za turizem in rekreacijo samo tam, kjer je le-ta dopustna in sprejemljiva glede na prve štiri kriterije.

7. Treba je ugotoviti in upoštevati lastniška razmerja na območju, primernem za posamezno turistično rekreacijsko dejavnost. Z lastniki zemljišč so glede na turistično rekreacijsko rabo ter njene vplive potrebni ustrezni dogovori v smislu dovoljevanja dejavnosti ter tudi v smislu odškodnin in nadomestil.

8. V povezavi z lastništvom in za turizem ter rekreacijo primerno pokrajino so tudi možni konflikti z drugimi rabami (predvsem tradicionalnimi, kot so kmetijstvo, vodno gospodarstvo, gozdarstvo in lovstvo) ali interesi. Primerno načrtovanje, usklajevanje in urejanje turizma lahko navzkrižne interese in konflikte zmanjša ali odpravi. Tu je zelo pomembna časovna komponenta urejanja turizma in rekreacije.

9. Ker se pojavljajo tudi navzkrižni interesi znotraj turizma in rekreacije, so ta razmerja prav tako odločilna za načrtovanje in urejanje rekreacije v zavarovanih območjih.

ZAKLJUČEK

Ekoturizem v parkih - da ali ne? To vprašanje je pravzaprav že brezpredmetno. Ekoturizem - kdaj, kje, kako in koliko pa so vprašanja, o katerih moramo razpravljati.

Gore so ena izmed najpomembnejših turističnih destinacij na svetu. V nebo segajoči vrhovi in čudovita gorska pokrajina postajajo privlačni kot prostor, kamor se ljudje zatekajo iz stresnega, urbaniziranega sveta. Toda turizem predstavlja tako možnosti kot tudi nevarnosti za gorski svet. V mnogih gorskih krajih je turizem glavni vir dohodka. Pritok obiskovalcev pa vse bolj sproža grožnje in nevarnosti za enkratno ter pristno

gorsko pokrajino. Domačini in gore so neločljivo povezani. Vse odločitve, povezane z razvojem turizma, morajo biti usklajene z vključevanjem in soglasjem ljudi, ki živijo v gorah. Za izvajanje postopkov pri načrtovanju in urejanju turizma in rekreacije v zavarovanih območjih naj bi bil v prvi vrsti odgovoren upravljavec zavarovanega območja. Izkazalo pa se je tudi, da učinkovitosti ni brez skupnega integralnega pristopa vseh zainteresiranih oziroma pristojnih. Turizem v gorah mora biti sonaraven in načrtovan tako, da bo zagotovljeno doživljanje gorskih lepot za sedanje in prihodnje generacije.

UPORABLJENI VIRI

1. *Loving them to the death? Sustainable tourism in Europe's Nature and National Parks. 2001. Grafenau, Europarc Federation: 136 str.*
2. *Protected Areas Programme. Tourism and protected areas. 2002. Hambridge (UK), WCPA / IUCN: 54 str.*
3. Šolar M. 2002. *Načela usklajevanja rekreacijske rabe v zavarovanem območju na primeru TNP. Magistrska naloga. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta: 160 str.*

EKOTURIZEM IN UREJANJE PROSTORA

MATJAŽ JERŠIČ*

Navzkrižja pri rekreacijski rabi prostora.

Zaradi pluralizacije turističnih nagibov se oblikujejo čedalje bolj pestre in majhne skupine turistov s posebnimi rekreacijskimi željami in navadami. Tako se na eni strani krepi segment turistov, ki želijo izkoristiti svoje bivanje v turističnem kraju za ukvarjanje z rekreacijskimi dejavnostmi na prostem, v neposrednem stiku z naravo. Za to skupino turistov naravno okolje ni samo ustrezen prostor za izvajanje določene rekreacijske dejavnosti, temveč tudi za **globlje uživanje in doživljanje narave**. Za številne rekreacijske dejavnosti, kot so gornišтво, izletništvo, sprehodi v naravi, taborjenje, piknik v naravi, sprehajanje in tek na smučeh, turno smučanje in gorsko kolesarjenje je zato **temeljnega pomena intaktna**, to je sorazmerno naravna in netehnizirana, najsibo prvobitna ali negovana kulturna **pokrajina**.

Na drugi strani pa je čedalje večja tudi skupina turistov, ki žele svoj prosti čas preživeti v urbanizirani in z različnimi rekreacijskimi objekti opremljeni pokrajini, saj jih privlačujejo predvsem take rekreacijske dejavnosti, ki so navezane na različne infrastrukturne naprave, kot so na primer žičnice, športna igrišča na prostem, športne dvorane in zabavišča. Nekatere izmed teh dejavnosti vzpodbujajo tudi gradnjo vzporednih prometnih, energetskih in vodno-gospodarskih objektov, kar lahko terja znatne spremembe pokrajinskih značilnosti.

Za turistično privlačne pokrajine je značilna tudi težnja po **razpršeni** gradnji različnih gostinskih, prenočitvenih in športnih objektov. Mnogi investitorji turističnih objektov menijo, da so za njihovo gradnjo najprimernejše razgledne lokacije, s katerih je lep pogled na okoliške vrhove, stene ali vodne površine, ali lega sredi odprtih zelenih površin, ki spodbujajo pri gostih občutek bivanja v prijazni, netehnizirani, sorazmerno naravni pokrajini. Težnja po razpršeni

gradnji, "po načinu škropilnice", kot slikovito opozarjajo nekateri raziskovalci, pa narekuje tudi dodatno in neracionalno prostorsko širjenje omrežja prometne infrastrukture in usmerjanje motornih vozil v zatišne gorske predele.

Za izrabo površin v okolici oziroma zaledju turističnih krajev pa niso značilna samo konkurenčna razmerja med samimi rekreacijskimi dejavnostmi in med zazidalnimi ter odprtimi površinami, temveč tudi med **rekreacijo in varstvom narave**, saj številne rekreacijske dejavnosti izvajamo v območjih, posebej občutljivih in redkih ter dobro ohranjenih habitatov. Ob tem je posebej pomembno, da tudi nekatere rekreacijske dejavnosti, ki ne terjajo posebnih posegov ali gradenj, kot so na primer: soteskanje, plezanje in kopanje v gorskih jezercih, lahko ogrozijo značilni rastlinski in živalski svet gorske pokrajine.

Zaradi navedenih navzkrižij so turistični kraji nenehno pred težavno nalogo: **kako usmerjati namensko rabo zemljišč**, da bodo ostale neprizadete naravne in kulturne vrednote pokrajine, kako razporediti oblike rekreacijske rabe, ki so prostorsko nezdružljive in kako razmejiti prostor na zazidljive in odprte površine. Slednje pomenijo za gorske turistične kraje temeljni rekreacijski potencial oziroma nepogrešljiv del turistične ponudbe, saj je pomemben del rekreacijskega udejstvovanja, zaradi katerega prihajajo gosti v turistični kraj, povezan prav z njimi. Ekoturizem kot del turističnega povpraševanja, katerega osnovni nagibi so osredotočeni v doživljanje naravnih in kulturnih pokrajinskih značilnosti ali v telesno in duševno sprostitev in krepitev na prostem, v prijazni pokrajini, **terja torej ustrezne predpogoje**, to je **pokrajinske predele s sorazmerno naravno in intaktno kulturno pokrajino**.

Ekoturizem terja ohranitev "mirnih con". Učinki, ki so jih sprožila zgoraj navedena

* dr. Matjaž Jeršič,
univ. dipl. geogr.
Turistična zveza
Slovenije
Do upokojitve leta 1998
univerzitetni profesor na
Oddelku za geografijo na
Filozofski fakulteti v
Ljubljani

navzkrižja pri rabi prostora, obremenitve okolja in prizadetosti pokrajinskega izgleda, najsibō zaradi izgradnje različnih infrastrukturnih objektov in naprav, emisij prekomernega prometa, ogrožanja ali uničenja naravnih biotopov, prenasičenosti rekreacijsko privlačnih območij in nekaterih drugih pojavov, so v sedemdesetih in še posebej v osemdesetih letih preteklega stoletja okrepili razprave o negativnih vidikih razvoja turizma in možnosti njegovega preusmerjanja.

Med ta prizadevanja lahko uvrstimo tudi deklaracijo Generalne skupščine Združenih narodov, s katero je bilo leto 2002 razglašeno kot leto ekoturizma. Posebej pomembno je, da je deklaracijo in podporo k uravnoteženju razvoja različnih segmentov turizma in v tem sklopu posebej ekoturizma javno podprla tudi Svetovna turistična organizacija (WTO), ki je s tem tudi temu turističnemu segmentu priznala **enakovreden položaj**.

V sklopu različnih akcij, izpeljanih v letu ekoturizma, je bila v Kanadi ob udeležbi zastopnikov javnega, zasebnega in nevladnega sektorja leta 2002, oblikovana Quebeška deklaracija o ekoturizmu, ki vsebuje obsežen katalog priporočil za razvoj te oblike turizma. Med temi priporočili želimo posebej opozoriti na usmeritev, po kateri naj "nacionalne, regionalne in lokalne vlade razvijajo instrumente vodenja razvoja, kot so: **opredeljevanje območij, participativno načrtovanje namenske rabe zemljišč ne samo v zavarovanih območjih, pač pa tudi v drugih razvojnih conah ekoturizma**". To priporočilo temelji na izhodiščih prostorskega planiranja in urejanja turističnih pokrajin, po katerih naj se območja, rekreacijska in druga infrastruktura za posamezne dejavnosti, zaradi zaščite naravnih vrednot in odprave navzkrižij med različnimi rekreacijskimi in drugimi aktivnostmi, razvrščajo po conah. Prva cona naj bi bila namenjena naseljem in infrastrukturnim objektom in napravam, druga rekreaciji, navezani na naravno in netehnizirano in kulturno, odprto pokrajino, tretja pa prvenstveno varstvu narave.

Koncept coniranja je bil priznan kot pomemben način prostorskega urejanja gorskih turističnih pokrajin tudi z Alpsko konvencijo, ki jo je podpisala tudi Slovenija. V njenem drugem členu je navedeno, da se področje turizma usmerja s ciljem usklajevanja turističnih in rekreacijskih dejavnosti z

ekološkimi in socialnimi zahtevami, z omejevanjem takšnih, ki škodijo okolju ter še posebej z **določanjem območij miru**. Slednja smer ukrepov, to je **določanje con miru**, ki so definirane kot **območja brez tehničnih naprav**, se kot pomemben instrument usklajevanja turizma s socialnimi in ekološkimi pogoji navaja tudi v protokolu Turizem, ki predstavlja sestavni del Alpske konvencije.

Ekoturistično urejanje prostora v Sloveniji. Naših gorskih pokrajin turizem do sedaj ni preoblikoval tako močno kot nekatere tuje alpske regije. Vzrok za milejše pokrajinske učinke leži predvsem v dejstvu, da se v naših Alpah niso oblikovali zimskošportni giganti z ozemeljsko razsežnim omrežjem žičnic, cest, smučarskih prog in naselij, kar bi povzročilo močno tehnizirano in urbanizirano turistično pokrajino. Kljub temu se lahko v zvezi z nadaljnjim razvojem turizma in v tem sklopu posebej ekoturizma vprašamo: kako urejati naš gorski svet, da bo ostala neokrnjena naravna in kulturna pokrajina kot temeljni resurs ekoturistične ponudbe. V slovenskih Alpah je to vprašanje trenutno aktualno predvsem v njihovih dolinah in na delu nekaterih planot, posebej v stranskih dolinah, kot so: Planica, Vrata, Zadnja Trenta, Zgornja Radovna, Voje, okolica Bohinjskega jezera in Lepena v Julijskih Alpah; Logarska dolina in Robanov kot ter Jezersko v Kamniško-Savinjskih Alpah.

Iz pregleda strokovnih gradiv za pripravo zakona o Triglavskem narodnem parku je razvidno, da so bile stranske doline Julijskih Alp, zaradi svojih naravnih in kulturnih značilnosti ter pokrajinske ustreznosti za rekreacijo na prostem, ocenjene kot območja, ki naj bi jih, nekatere deloma, druge pa v celoti, namenili za območja miru v smislu predhodno navedene definicije. Taka namembnost je temeljila na vrednotenju, po katerem vsebujejo omenjene doline posebej pomembne geomorfološke, hidrološke, geohidrološke in vegetacijske naravne spomenike, deloma pa zajemajo tudi posebej vredne dele naše alpske pokrajine. Ocenjevanja pokrajinskega rekreacijskega potenciala pa so bila enotna v ugotovitvi, da so obravnavane doline izredno ustrezne za rekreacijske dejavnosti, kot so hoja, sprehajanje, kolesarjenje, piknik, tek na smučeh in druge dejavnosti, povezane z uživanjem narave.

Z morebitno nadaljnjo pozidavo teh dolin z gostinskimi in prenočitvenimi objekti, s

širjenjem njihovega cestnega omrežja za splošno, to je tudi turistično rabo, **bi se usodno zožil prostor, ki je posebej pomemben za ekoturizem**. Ne gre spregledati, da so prav stranske alpske doline posebej predisponirane za to obliko turizma tudi zaradi svoje lege, saj pomenijo najbližji in lahko dosegljiv zaledni prostor za dnevno disperzijo turistov v naših poglavitnih alpskih turističnih središčih. Ob tem tudi ni mogoče spregledati, da slovenski alpski turistični centri morajo razvijati raznoliko turistično ponudbo, saj zaradi svojega pokrajinskega potenciala niso primerni le za usmeritev v en, prevladujoč segment turističnega povpraševanja in ponudbe, kar je značilno za nekatere tuje, izrazito v zimski šport usmerjene alpske kraje.

Končno je treba upoštevati, da se za ekoturizem oziroma cone miru ne morejo nameniti zgolj višji gorski predeli, ki so zaradi svoje odmaknjenosti dostopni le telesno posebej zmogljivi turistični klienteli.

Proglašanje con miru, najsibo znotraj naravnih parkov ali izven njih, se običajno sooča s številnimi nasprotovanji, ki izhajajo iz dejstva, da se z njimi zožuje prostor turističnega investiranja in s tem zmanjšujejo tudi gospodarski učinki turizma.

Pri tem ostajajo prezrte **dolgoročne koristi**, saj bo turistični kraj za nadaljnji turistični razvoj potreboval vedno bolj nepozidano, prometno zatišno in prijazno pokrajino, zaradi katere številni turisti v turistični kraj sploh prihajajo. Ustrezne direktne ekonomske učinke turizma je zato potrebno iskati izven con miru. Končno je možno predvideti, da bo v prihodnosti možno območja miru tudi ekonomsko vedno bolj neposredno tržiti, na primer: z zaračunavanjem parkiranja ob njihovem robu, s plačevanjem vstopnin za rekreacijsko rabo idr. Slednje predvidevanje izgleda trenutno "futuristično". Vendar naj spomnimo na nekaj ukrepov, ki so se v zadnjih letih ponekod že povsem uveljavili: v številnih turističnih krajih je potrebno rabo urejenih prog za tek in hojo na smučeh plačati tako kot uporabo žičnice; plačevanje parkirišč ob robu con miru je marsikje že povsem uveljavljeno; v Švici je trenutno dvanajst turističnih krajev, v katere ni možno z motornim vozilom.

Proglašanje con miru torej ni utemeljeno s kratkoročnim, temveč dolgoročnim ekonomskim interesom. Tega pa ne bo možno doseči s pozidavo pokrajinskih območij, ki so predvidena za območja miru.

Slika 37: Predstavitev življenja na planini - oblika ekoturizma
Figure 37: Demonstration of life on a plain - a form of ecotourism

Slika 38: Obnovljene zgradbe na Planini za Skalo
Figure 38: Reconstructed buildings

EKOTURIZEM IN RAZVOJNE USMERITVE SLOVENSKEGA TURIZMA

ANA BOŽIČNIK*

UVOD

Ekoturizem kot kultura obnašanja, ravnanja, gospodarjenja, načrtovanja, nadzora in spremljanja turističnih aktivnosti v številnih naravnih in grajenih okoljih, se v zadnjih desetletjih izredno hitro širi tako na produktivni kot na potrošni ravni.

Zaradi izrednih pozitivnih učinkov in razvojnih možnosti, ki jih ekoturizem nudi družbenemu, okoljskemu in ekonomskemu razvoju turistično že razvitih še posebej pa nerazvitih področij celotnega sveta, so se Združeni narodi (OZN) in njihova komisija za sonaravni razvoj odločili, da leto 2002 proglasijo za mednarodno leto ekoturizma.

Svetovna turistična organizacija (WTO) in Okoljski program Združenih narodov (UNEP) sta na mednarodni ravni prevzela vodilno vlogo pri oblikovanju in koordinaciji dejavnosti v mednarodnem letu ekoturizma ter pri nadaljnjih aktivnostih in programih za ohranjanje trajne usmeritve v ekoturizem na nivoju nacionalnih vlad, turističnega gospodarstva, mednarodnih agencij, civilne družbe in vseh s turizmom in okoljem povezanih dejavnikov.

KAJ JE EKOTURIZEM?

Ekoturizem kot sociološka kategorija

Ekoturizem je kultura ali način obnašanja, ravnanja, gospodarjenja, načrtovanja, nadzora in spremljanja družbi, okolju in ekonomskemu razvoju prijaznih aktivnosti v številnih naravnih in grajenih okoljih, varovanih in nevarovanih okoljih, razvitih in nerazvitih področjih sveta. Za gospodarsko in turistično že visoko razvita področja sveta uveljavljanje principov in načel ekoturizma pomeni pozitiven pristop k obnovi in ohranitvi naravnih virov ter zmanjševanju onesnaževanja okolja ter k bolj socialnemu in bolj racionalnemu razporejanju kapitala. Za nerazvita področja načela ekoturizma

Krovni in najpomembnejši dogodek obeleževanja mednarodnega leta ekoturizma je bila svetovna konferenca o ekoturizmu v Quebecu v Kanadi med 19. in 22. majem 2002, katere zaključki so bili predstavljeni na svetovnem vrhu o trajnostnem razvoju med 26. avgustom in 4. septembrom v Johannesburgu v Južni Afriki.

Vrhunec svetovne konference v Quebecu predstavlja oblikovanje **Quebeške deklaracije o ekoturizmu** kot sklop zaključkov in priporočil za načrtovanje, razvoj, upravljanje, trženje in nadzorovanje ekoturističnih aktivnosti, s ciljem trajnega globalnega sonaravnega gospodarskega razvoja.

Slovenija kot članica svetovne skupnosti in njenih številnih organizacij in združenj se aktivno pridružuje sodobnim usmeritvam in procesom trajnostnega razvoja z oblikovanjem osnovnih strateških gospodarskih razvojnih dokumentov, kjer predstavljajo gospodarska, socialna in okoljska blaginja prebivalcev Slovenije uravnoteženo celoto in glavni cilj.

pomenijo nove razvojne možnosti v okviru sonaravnega trajnostnega razvoja z ugodnimi vplivi predvsem na ekonomsko-socialnem področju.

Ekoturizem kot ekonomska kategorija

Ekoturizem oziroma ekoturistični proizvod kot ekonomska kategorija ima svoje izhodišče v marketinški filozofiji, kjer kot poseben marketinški turistični izdelek omogoča promocijo in trženje celovitega ekoturističnega produkta neke dežele, ki ga sestavljajo številni podizdelki, kot so ekološka kulinarčna ponudba in nastanitev, ekološka prevozna sredstva, ohranjeno

* Ana Božičnik,
univ. dipl. oec.
Ministrstvo za gospodarstvo
Višja svetovalka

družbeno in kulturno okolje, tradicionalna arhitektura in bivanjski ambienti s tradicionalnim načinom življenja, varovana območja, ekološko neoporečna pitna voda iz javnih zajetij, izvirov in vodnjakov, ekoturistične tematske, pohodne in kolesarske poti, neoporečne kopališke vode, čist zrak, urejeno in ekološko neoporečno okolje, ohranjene značilne krajine itd., ki temeljijo na mednarodno priznanih ekoturističnih in ekoloških standardih in kriterijih kot osnovi za nacionalno ekološko blagovno znamko.

Ekoturizem kot okoljska kategorija

Ekoturizem kot specifičen del trajnostnega sonaravnega razvoja in procesa naj bi predstavljal **"KLJUČ DO SONARAVNEGA RAZVOJA"**. To je tudi slogan generalne skupščine WTO ob praznovanju Svetovnega dneva turizma 27.9.2002 in obeleževanju Mednarodnega leta ekoturizma 2002, ki so ga proglasili Združeni narodi).

Celovit ekoturističen proizvod neke dežele sestavljajo naslednji parametri, ki ločujejo ekoturističen proizvod od klasičnih turističnih proizvodov: uravnotežen gospodarski, socialni in okoljski razvoj, ohranjanje naravne in kulturne dediščine, tradicionalnih okolij ter biotske raznovrstnosti, poudarjanje naravne in kulturne dediščine v celoviti ponudbi turističnih destinacij, usmerjanje turistične ponudbe in prodaje k individualnim obiskovalcem in majhnim skupinam organiziranih turistov pod okriljem specializiranih vodniških služb kot nasprotje masovnega turizma, vzpostavljanje in ohranjanje blaginje (zdravstvene, ekonomske, okoljske, izobrazbene...) lokalnega prebivalstva.

Temeljni cilji, ki jih želi doseči ministrstvo za gospodarstvo s turistično politiko, ukrepi in aktivnostmi na področju razvoja in uveljavljanja ekoturizma v Sloveniji, so:

- dvig splošne osveščenosti in vedenja o pomenu in možnostih ekoturizma za družbeni, ekonomski in okoljski razvoj;
- vzpodbujanje vzpostavljanja čim širšega konsenza vseh resorjev, gospodarske sfere, javne in civilne sfere k celostnemu sonaravnemu naravnemu razvojnemu konceptu Slovenije z definiranjem vlog javnega, gospodarskega sektorja ter civilne družbe pri uveljavljanju ekoturizma;
- promocija sonaravnega podjetništva, pospeševanje in vzpodbujanje ekološko naravnanih turističnih projektov in motiviranje podjetnikov za ekološko sprejemljivo gospo-

darjenje in investiranje v ekološke razvojne projekte.

Quebeška deklaracija kot vrhunski dokument z navodili in priporočili za uveljavljanje ekoturizma v svetu, vsebuje tri sklope priporočil, in sicer priporočila namenjena javnemu sektorju, nacionalnim vladam, regijskim in lokalnim oblastem, priporočila, namenjena gospodarskemu ali zasebnemu sektorju ter sklop priporočil namenjenih nevladnim organizacijam oziroma organizacijam civilne družbe.

Ključna področja, ki jih obravnava Quebeška deklaracija, so: **odgovorna turistična in gospodarska politika, spodbujanje okolju prijaznega prometa, boljše upravljanje z vodami, energijo in odpadki, postavljanje trajnostnih ciljev, povečevanje osveščenosti proizvajalcev turističnih proizvodov in osveščenost turističnih potrošnikov itd.**

Primerjalna analiza osnovnih principov oziroma priporočil Quebeške deklaracije javnemu sektorju v odnosu do osnovnih slovenskih multisektorskih razvojnih usmeritev, povezanih z razvojem slovenskega turizma, kaže naslednje stanje:

- **Zagotavljanje ekoturistične politike** oziroma ustrezne gospodarske razvojne politike, ki ohranja ustrezna razmerja med gospodarskim razvojem in varovanjem okolja tako na lokalnem, regionalnem kot nacionalnem nivoju.
- **Državni razvojni program in Strategija gospodarskega razvoja Slovenije**, še posebej pa nova **Strategija slovenskega turizma 2002 - 2006** vsebujejo novo gospodarsko razvojno paradigmo, ki temelji na načelih trajnostnega razvoja in upošteva enakopravno obravnavo gospodarske, socialne in okoljske razvojne komponente.
- S številnimi ukrepi letnih politik gospodarskega in turističnega razvoja in ustreznih virov financiranja oblikuje osnovo za dejansko uveljavitev ekoturistične politike in vzpodbujanje razvoja ekoturističnih projektov.
- **Načrtovanje rabe okolja in prostora**. Za strategijo slovenskega turizma so prednostni ukrepi na področju prostorskega razvoja, katerih cilj je optimizacija lokalnega in regionalnega turističnega razvoja ter dolgoročnega prostorskega razvoja Slovenije.
- Sprejet je bil nacionalni program varstva okolja, dopolnitve prostorskega plana ter

leta 1999 Zakon o ohranjanju narave, kar predstavlja programske in institucionalne temelje za ustanavljanje naravnih parkov in varovanih območij.

- Strategija slovenskega turizma s sodelovanjem MOPE in regionalne politike predvideva ukrep oblikovanja temeljnih prostorskih razvojnih dokumentov, ki bodo natančno opredeljevali jedrna območja za razvoj turizma, ki so pogoj za učinkovit investicijski cikel. Razvojni ukrepi ministrstva za gospodarstvo, ki jih predvideva najrazličnejši podsektorski strateški razvojni načrti, bodo ta proces dodatno vzpodbudili in pospešili ob vključitvi in uveljavitvi večjega števila ekoloških parametrov oziroma meril in kriterijev med razpisne pogoje za pridobivanje najrazličnejših neposrednih in posrednih razvojnih spodbud ministrstva za gospodarstvo.
- **Zagotavljanje varovanja narave, lokalnih in tradicionalnih kultur, tradicionalnih znanj, genetskega bogastva, itd.** Slovenija skozi svoj institucionalni in pravni sistem zagotavlja varovanje narave, tradicionalnih kultur in znanja, zagotavlja pravice do zemlje, vode, lastnine in genetskih virov, posamezne resorne politike pa poizkušajo skozi svoje parcialne razvojne ukrepe intenzivirati sodelovanje lokalnih in tradicionalnih okolij, zasebnega sektorja in civilne družbe. Ratifikacija Konvencije o biotski raznovrstnosti, upoštevanje pricipov Panevropske strategije biotske in krajinske raznovrstnosti, Zakon o vodah, Zakon o varovanju naravne in kulturne dediščine, Zakon o gensko spremenjenih organizmih in številni drugi, tvorijo institucionalni zakonski okvir varovanja tradicionalnega okolja. Eden izmed ukrepov Strategije slovenskega turizma predvideva tudi ukrep spodbujanja razvoja objektov kulturne dediščine kot turističnih atrakcij, ki se bo izvajal ob sodelovanju ministrstva za kulturo in bo prispeval k ohranjanju tradicionalnih okolij in spomeniške dediščine Slovenije. Turizem je lahko odlično orodje za ohranjanje, obnavljanje in vzdrževanje monumentalne dediščine, vendar mora revitalizacija temeljiti na posodobitvah in vsebinah, zanimivih za sodobne turiste, ki bodo omogočale tudi koriščenje te dediščine v gospodarske namene, kar bo omogočilo stalne prihodke in nova delovna mesta.
- **Ohranjanje tradicionalnih obrti in tradicionalnih znanj** je sestavni del številnih programov, ki jih izvajajo pospeševalno/razvojne in izobraževalne

institucije ter organizacije za pospeševanje podjetništva in razvoja v manj razvitih slovenskih regijah ob podpori in sodelovanju ministrstva za kmetijstvo, ministrstva za kulturo, ministrstva za gospodarstvo, ministrstva za delo itd.

- Ekoturistično podjetništvo kot sestavni del in v mnogih primerih najpomembnejši del številnih razvojnih programov slovenskih regij lahko bistveno pripomore k zmanjševanju regionalnih razlik ob hkratnih okolju in ljudem prijaznih oblikah gospodarskega razvoja.
- **Načrtovanje uporabe in razvoja naravnih parkov in varovanih območij**. Strategija slovenskega turizma in njeni izvedbeni ukrepi s sodelovanjem MOPE predvideva za obdobje 2002/2003 oblikovanje normativov, standardov, kriterijev in pogojev za razvoj turizma na varovanih območjih, ekološko ureditev in posodobitve planinskih domov ter oblikovanje enotnih informacijskih centrov v naravnih parkih.
- Zakon o ohranjanju narave in nacionalni program varstva okolja predstavljata osnovo za izvajanje tega priporočila in predvidenih ukrepov.
- **Preusmerjanje kmetijske proizvodnje od intenzivne k ekološki pridelavi hrane**. Številni projekti MKGP so že usmerjeni k celostnemu razvoju podeželja, vsebujejo programe preusmerjanja kmetovanja od intenzivnega k ekstenzivnemu oziroma organskemu kmetovanju in pospešujejo razvoj dopolnilnih kmečkih dejavnosti (turizem, tradicionalne obrti itd.) ter s tem ustvarjajo osnovne pogoje za razvoj t.i. ekoturistične ponudbe na podeželju ter omogočajo oblikovanje **celovite ekološke ponudbe** posameznih turističnih destinacij, regij ali turističnih centrov, vasi, kmetij itd.
- Na zdrav in okolju prijazen način pridelana, predelana in ponujena hrana v skladu s slovenskim standardom Biodar, evropskim standardom Organic farming - EC-control system, HACCP itd. je predpogoj oziroma eden najpomembnejših elementov oblikovanja celostne ekološke blagovne znamke in ekoturističnih proizvodov Slovenije.
- **Preusmerjanje k okolju prijaznim oblikam prometa in prometnih sredstev**. Nastajajoča nova Strategija razvoja prometa RS vsebuje prioritete usmeritve k okolju prijaznim oblikam prometa v skladu s določili Kiotskega sporazuma in usmeritvami EU in Strategije o trajnostnem razvoju evropske unije oziroma določili Agende 21 s ciljem zmanjšati

količino toplogrednih plinov v ozračju.

- Večje število razpoložljivih, okolju in ljudem prijaznih oblik transportnih sredstev in poti bo omogočalo organizatorjem potovanj in turističnih programov, da bodo te nove oblike vključevali v svoje programe, **turistom pa omogočili izbiro med konvencionalnimi ali okoljevarstvenimi oblikami transporta.**
- **Načrtovanje razvoja človeških virov v ekoturizmu.** Razvoj človeških virov in povečevanje kakovosti intelektualnega kapitala sta ključna faktorja izboljšanja konkurenčne sposobnosti slovenskega turizma. S intenzivnim medsektorskim pristopom javnih in zasebnih institucij, podjetniških institucij in društvenega sektorja bo omogočeno doseganje zastavljenih ciljev razvoja človeških virov v turizmu. Visoko usposobljen in izobražen kader bo vsekakor dovetnejši za uveljavljanje principov sonaravnosti oziroma ekoturizma, v kolikor mu bodo te vsebine ustrezno predstavljene in omogočene na vseh nivojih izobraževanja od srednješolskega do univerzitetnega, kar seveda zahteva aktivno medsektorsko sodelovanje predvsem z ministrstvom za šolstvo pri oblikovanju izobraževalnih programov za t.i. ekoturistični management, ki bo vseboval tako okoljske, gospodarske in kulturne vsebine in znanja.

S pomočjo izobraževalnih delavnic in seminarjev za vse nivoje že aktivnih turističnih delavcev bo omogočeno nadgrajevanje znanja in osveščenosti o pomenu uveljavljanja ekoloških principov v turizmu širšemu krogu turističnih delavcev.

Na področju civilne družbe in turistične društvene organizacije tečejo številni programi vzpodbujanja prebivalstva, šolske mladine, kmečkega prebivalstva, zasebnega sektorja za spodbujanje in uveljavljanje principov ekoturizma, katerih učinki so že vidni in upoštevanja vredni.

Ukrepa Strategije razvoja turizma, kot sta **Slovenska nagrada za najbolj inovativne dosežke** na področju turizma in **Slovenska nagrada za poslovno odličnost na področju turizma**, bosta skozi standarde in kriterije za doseganje nagrad in znakov kakovosti najtesneje povezana z doseganjem in uveljavljanjem ekoturističnih principov v turizmu predvsem v hotelirstvu in gostinstvu.

Omogočanje tehnične, finančne in podpore razvoju človeških virov malemu in srednjemu turističnemu podjetništvu v fazi nastajanja, rasti in nadaljnega razvoja z upoštevanjem principov sonaravnosti.

Malo in srednje podjetništvo predstavlja večinski delež turističnega gospodarstva, zato je podpora temu segmentu izrednega pomena. Velika svetovna turistična podjetja se že zavedajo nujnosti varovanja naravnih virov in so zato razvila in izvajajo ustrezne ukrepe. Težave se pojavljajo predvsem pri spodbujanju malega in srednjega podjetništva v turizmu (manj kot 100 zaposlenih). Čeprav ekoturizem predstavlja zelo majhno tržno nišo, pa ima stopnjo rasti 20% v primerjavi z industrijskim povprečjem, ki znaša 7% letno, kar je izredno spodbujevalno tudi za turistične MSP.

Številni ukrepi za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti, usklajeni s Strategijo razvoja podjetništva, kot tudi številni ukrepi za pospeševanje podjetništva v turizmu, usklajeni s Strategijo slovenskega turizma, so posredno naravnani tudi k spodbujanju sonaravnega podjetništva, pospeševanja in vzpodbujanja ekološko naravnanih turističnih projektov in k spodbujanju podjetnikov za ekološko sprejemljivo gospodarjenje in investiranje v ekološke razvojne projekte.

Oblikovanje in uveljavljanje mednarodno primerljivih nacionalnih ekoturističnih standardov in kriterijev ter certifikatnih shem. Oblikovanje ekoloških standardov in kriterijev je neobhodno za oblikovanje ekoturističnih blagovnih znamk oziroma celovite nacionalne ekološke blagovne znamke. Ti specialni standardi so standardi ekološke namestitve, ekološke kulinarične ponudbe, ekoloških potovanj, ekoloških destinacij / regij / mest / vasi / kmetij /, ekološko pridelane, predelane in ponujene hrane, standardi ekoturistične kmetije, ekološka standardizacija pri ureditvi in posodobitvi planinskih domov in koč, standardizacija pohodnih in planinskih poti, standardizacija in tipizacija turistične postavitve, predstavitev, označitve in ponudbe naravnih parkov in varovanih območij, standardizacija vodniške službe itd.

Nekateri mednarodno priznani ekološki standardi so v Sloveniji že uveljavljeni. Zagotavljajo predvsem visoko kakovost posebne turistične ponudbe na eni strani ter

varovanje potrošnikov in okolja na drugi strani in so izredno pomemben element nacionalnega ekološkega proizvoda oziroma bodoče nacionalne ekološke blagovne znamke Slovenije.

Ti standardi so:

- modra zastava - standardi kakovosti kopaliških vod,
- zeleni srček - čistoča sanitarij, sanitarnih in odpadnih vod,
- zelena pika - ekološko vzdrževanje zelenic, igrišč, travnatih površin, golf igrišč,
- modra lastovka - standardi kakovosti zraka,
- biodar, EC-control system, HACCP - standardi zdravstveno neoporečne pridelave in predelave hrane od zemlje do krožnika.

Oblikovanje in uveljavitev nadaljnjih ekoturističnih standardov bo dodaten prispevek k varovanju turističnih potrošnikov, hkrati pa bodo služili kot orientacija civilni družbi, gospodarskim in razvojnim deležnikom pri oblikovanju in načrtovanju visoko kakovostne turistične ponudbe ter odločitvah za sonaravno, trajnostno naravnano gospodarjenje, načrtovanje in ravnanje. Zbrani in uveljavljeni skozi **nacional-**

SKLEP

Oblikovanje, uveljavljanje in nadzor ekoturističnih standardov in kriterijev ter uveljavljanje priporočil Quebeške deklaracije zahtevajo široko medsektorsko sodelovanje javnega sektorja, zasebnega sektorja in sodelovanje organizacij civilne družbe in interesnih združenj, kot so: Zveza potrošnikov

no ekološko blagovno znamko Slovenije bodo omogočali oblikovanje, trženje in promocijo celostnega ekoturističnega programa Slovenije. Mednje sodijo tudi predlogi v nadaljevanju navedenih pod-znakov in njim ustreznih standardov, katerih uveljavitev in zagotovitev bi omogočila oblikovanje nacionalne ekoturistične ponudbe, njeno standardiziranje in certificiranje.

Ekološka namestitve (eco accommodation) - znak EU za okolje:

- uporaba ekoloških gradbenih materialov v hotelirstvu in gostinstvu, vgradnja energetske varčnih naprav, čistilnih naprav in vodovarstvene opreme, uporaba obnovljivih energetske virov, protihrupna zaščita, ekološki sistemi zbiranja in odstranjevanja odpadkov itd.

Zlata kaplja - standardi za neoporečno pitno vodo iz vodnjakov, izvirov in javnih vodovodov.

Lipov list - standardi etnološko ohranjene-ga socio-kulturnega okolja, tradicionalnih bivalnih ambientov vključno s standardi ekoturistične kmetije, planinskih koč, monumentalne dediščine...

- ekološka regija / mesto / vas
- ekološko potovanje (eco tour)

Slovenije, Združenje turističnih kmetij, Kmetijsko-gozdarska zbornica, obrtne in gospodarske zbornice, Združenje ekoloških kmetov Slovenije, strokovnjaki s področja etnologije, ekologije, krajinske in ambientalne arhitekture, turistične društvene organizacije in ostalih dejavnikov turizma.

Slika 39: Triglav z Vrat.
Figure 39: Triglav from Vrata valley.

TRIGLAVSKI NARODNI PARK - U.S.P. SLOVENSKE TURISTIČNE PONUDBE

Skupnost Julijske Alpe - organiziranost in obseg turistične ponudbe na vplivnem območju Triglavskega narodnega parka

JANKO HUMAR*

Povzetek: Triglavski narodni park - U.S.P. slovenske turistične ponudbe

Triglavski narodni park je skupna vrednota in skupni imenovalac turističnega območja Julijske Alpe. To območje v slovenskem turističnem kolaču pomeni eno četrtino namestitvenih kapacitet, eno petino skupne realizacije prihodov in nočitev ter eno četrtino realizacije nočitev tujih obiskovalcev. Vsebuje vse lastnosti U.S.P. (Unique Selling Proposition), tržnega kriterija, ki poudarja edinstvenost in neponovljivost destinacije in s tem izjemen konkurenčni potencial.

UVOD

Skupnost Julijske Alpe je nastala v letu 1990 kot odgovor na zaostrovanje politične krize v bivši Jugoslaviji in posledično drastično zmanjševanje obiska tujih gostov, od katerih je bilo območje vedno eksistenčno odvisno.

Pobudniki ideje smo bili takratni nosilci prodajnih služb v ključnih hotelskih podjetjih v Bohinju, na Bledu, v Kranjski Gori in Bovecu. Argumentov za sodelovanje je bilo dovolj in vsi so še vedno aktualni:

- primerljiva in dopolnjujoča se ponudba,
- raznolikost, ki ne povzroča neposredne konkurence,
- usmerjenost na ista tržišča in v veliki meri tudi k istim poslovnim partnerjem,
- geografska zaokroženost območja,
- potreba po pozicioniranju izven konfliktnega balkanskega območja - z izbiro blagovne znamke Julijske Alpe smo se uvrstili v Alpe - turistično najrazvitejši del Evrope,
- Triglavski narodni park kot skupni imenovalac naše ponudbe, skupna vrednota in prodajni argument.

Več kot desetletje smo sodelovali neformalno na programski osnovi in usklajevali predvsem skupne nastope na vseh pomembnejših sejnih v tujini, tržne aktivnosti in odnose z javnostjo. Marca 2003 pa smo direktorji lokalnih turističnih organizacij Bled, Bohinj, Bovec, Kranjska Gora in Sotočje (Kobarid-Tolmin) ter direktor TNP podpisali tudi formalni dogovor o sodelovanju.

V okviru skupnosti deluje tudi sekcija hotelirjev kot predstavnikov najmočnejšega dela turističnega gospodarstva.

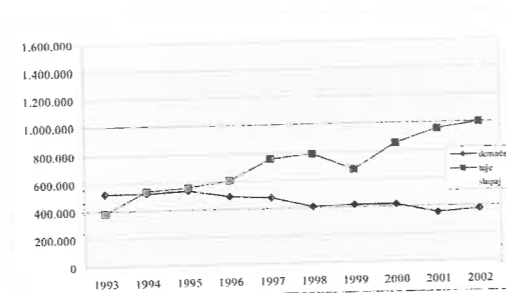
Julijske Alpe so trenutno edino zaokroženo turistično območje v SLO (zdravilišča so organizirana po produktnem načelu). Skupno premoremo 23% vseh namestitvenih kapacitet, na naše območje pride 21% vseh obiskovalcev, ki skupno ustvarijo 19% vseh turističnih nočitev v Sloveniji. Zaradi izrazitih sezonskih nihanj in obstoječe strukture namestitvenih kapacitet je zasedenost malo manjša od slovenskega povprečja, smo pa opazno bolj uspešni od seštevka ostalih slovenskih turističnih območij pri številu in dolžini bivanja tujih obiskovalcev.

	Julijske Alpe			Slovenija	Delež		
	domači	tuji	skupaj		domači	tuji	skupaj
LEŽIŠČA			16.933	74.487			23%
PRIHODI	137.450	306.482	443.932	2.161.960	16%	24%	21%
NOČITVE	368.822	997.217	1.366.039	7.321.061	11%	25%	19%

Preglednica: Delež turistične realizacije v letu 2002 v slovenskem turističnem kolaču (vir SURS)

* Janko Humar,
univ. dipl. oec.
Lokalna turistična organizacija Sotočje Tolmin
Direktor

Trend gibanja nočitev je v zadnjem desetletju zelo vzpodbuden. Upad nočitev domačih obiskovalcev, ki so se po osamosvojitvi Slovenije in normalizaciji razmer usmerili v tujino, je pričakovan - naš cilj je obdržati domače nočitve blizu 400.000 letno. Veliko bolj uspešni pa smo pri animiranju tujih obiskovalcev, ki trenutno pomenijo že 73 % v strukturi gostov Julijskih Alp. Možnosti nadaljnje rasti števila tujih obiskovalcev so še velike.

Preglednica: Rast turističnih nočitev v zadnjem desetletju na območju Julijskih Alp (vir SURS)

JULIJSKE ALPE - TRIGLAVSKI NARODNI PARK

Skupnost Julijske Alpe si je že v izhodišču izbrala Triglavski narodni park kot skupni imenovalec in skupno vrednoto. Da bi zavest kvalitete naravnega okolja in odgovornost do izjemnega sveta, ki si ga delimo, še bolj utrdili, smo v letu 1999 v Strateškem tržnem načrtu za turistično območje Julijskih Alp definirali vlogo narave kot koncept vsake izmed destinacij, ki skupnost sestavljajo:

- Bohinj - narava kot vir življenja (naravni viri in izročila),
- Bled - narava kot scena (mondni center - kongresi, golf, hoteli),
- Kranjska Gora - narava kot prizorišče (oder - prireditve, zabava, infrastruktura),
- Dolina Soče - narava kot izziv (avantura, šport v naravi, zgodovina).

Ti koncepti pomenijo hkrati tudi diferenciacijo znotraj območja, specifiko vsake posamične destinacije in medsebojno bogatitev, Triglavski narodni park pa jih povezuje v zaokroženo celoto

Problem - neustrezna razvojna politika slovenskega alpskega prostora

Osnovni problem, ki ga vidimo tisti, ki se s turizmom resno ukvarjamo na lokalnem in regionalnem nivoju, bi lahko opredelili kot dolgotrajno neustrezno razvojno politiko na območju slovenskega alpskega prostora. Iz množice dejstev bom navedel samo tri:

- **Stalna finančna podhranjenost TNP:** je razvojno morda manj pomemben, simbolno in dejansko pa zelo zgovoren dokaz odnosa države do najbolj dragocenega alpskega prostora.
- **Odsotnost kakršne koli strategije ohranjanja alpskega prostora:** edina primera smiselnega zaokrožanja slovenskega alpskega prostora sta TNP in naša turistična skupnost Julijske Alpe. V vseh razvojnih dokumentih, idejah o regionalizaciji ipd. se še vedno uveljavlja rapalska meja, ki ločuje Posočje od

Gorenjske.

- **Dediščina socializma - neustrezna struktura turistične ponudbe:** dejstvo je, da je minuli družbeni sistem v času, ko je Evropa najbolj pospešeno razvijala turizem, s svojimi ukrepi zavestno pospeševal izseljevanje s podeželja in alpskih dolin in skoraj povsem prekinil družinske tradicije prenašanja posla, kapitala in znanja iz roda v rod. V zadnjih desetletjih prejšnje države se je na račun potreb po devizah sicer precej pospešila gradnja velikih hotelskih hiš - velik del teh hotelov dandanes uspešno posluje - povsem pa je bil blokiran razvoj "srednjega sloja" turističnih ponudnikov, družinskih podjetji (3-5 zaposlenih družinskih članov, 30-50 postelj), ki so osnova turističnega razcveta in kvalitete življenja prebivalstva na celotnem območju Alp.

Zelo zgovoren dokaz napačne razvojne politike v našem alpskem prostoru je lahko raziskava geografskega inštituta iz Nürnberga, ki je proučila gibanje prebivalstva v evropskem alpskem prostoru v času od 1871 pa do leta 2000. Povzetki raziskave so med drugim tudi naslednja dejstva:

- Na avstrijskih in nemških območjih Alp, predvsem tistih, kjer danes najdemo najbolj znana turistična središča, je opazna konstantna rast prebivalstva.
- Tudi za Švico velja enak zaključek, pri čemer je opaznih več problemov v prvem opazovanem obdobju in močnejša rast v nadaljevanju.
- V Italiji, ki je bila manj uspešna, močno izstopa rast na območju Južne Tirolske, kjer je v razvoju turizma prevladujoč vpliv avstrijskih sosedov.
- Na francoskem delu Alp, kjer so se v prvem opazovanem obdobju soočali z drastičnim odlivom prebivalcev, so ta odliv v letih 1951 do 1981 uspeli zajeziti,

v zadnjih dvajsetih letih pa obrniti v povsem nasprotno smer.

- Na našem območju Alp pa se skozi celotno obdobje soočamo s stagnacijo in nazadovanjem - v nasprotju s sosednjimi državami se stanje v zadnjih desetletjih celo slabša.

Skupni imenovalec opisanega dogajanja je prehod v storitveno družbo, kar na alpskem območju pomeni predvsem turizem in s turizmom povezane dejavnosti. Turizem je prebivalcem prinesel poslovne priložnosti, infrastrukturo, kvaliteto življenja, zaposlitve, nove priložnosti za kmetijstvo; ključno je vplival tudi na ohranjanje kulturne krajine. V celotnem opazovanem obdobju se je število prebivalcev v Alpah povečalo s 7,8 milijonov na 14,2 milijona, na našem območju Alp pa se je bistveno zmanjšalo. V Posočju, kjer so mi znani točni podatki, se je število prebivalcev skorajda prepolovilo, zaraščenost površja pa se je v zadnjih sto letih povečala s 35 % na 64 %.

Nerazumevanje dejanskega stanja

Če lahko preteklost še opravičujemo z neprijaznim družbenim sistemom, ki je onemogočal razvoj podjetniške iniciative in sistematično siromašil podeželje, je dandanes ob očitnih dejstvih toliko težje razumeti, da se stare napake ponavljajo. Strateški dokumenti države za področje turizma so namreč en sam dokaz nerazumevanja dejanske problematike in interdisciplinarne širine te dejavnosti. Strategija slovenskega turizma 2002-2006 vsebuje veliko nesporazumov:

- Ne razume zatečenega stanja: ne vidi pomanjkanja malega in srednjega podjetniškega sloja med turističnimi ponudniki, ki je osnova turistične ponudbe povsod v Alpah; ne razume demografskih trendov, ne

JULIJSKE ALPE S TNP - U.S.P. SLOVENSKE TURISTIČNE PONUDBE

Prepričani smo, da bi bile lahko prav Julijske Alpe s svojo dimenzijo (več kot petina slovenske turistične ponudbe) in s Triglavskim narodnim parkom prepričljiv slovenski U.S.P., saj združujemo največ elementov enkratnosti in prave identitete, ki bi jih bilo mogoče izkoristiti kot izjemen konkurenčni potencial:

- Bohinj z izjemnim okoljem in mitološko dimenzijo,

razume pomena ohranjanja kulturne krajine.

- Ne razume potrebe po destinacijskem managementu: kar se še posebej vidi v novem predlogu zakona o pospeševanju razvoja turizma, ki je v parlamentarni proceduri in ki povsem razvrednoti pomen upravljanja turizma na lokalni ravni (pušča pa vprašljivo prosto pot za interese kapitala).
- Favorizira predvsem najmočnejše poslovne subjekte: kar bi bilo morda dobro, če bi bili ti subjekti rezultat normalnega razvoja in podjetniške sposobnosti nosilcev. Ker pa so v veliko večji meri rezultat tranzicije, s tem samo krepí zatečena nesorazmerja.
- Triglavskega narodnega parka ne jemlje resno: v strategiji sta mu na sto straneh namenjena le dva stavka.

Slovenska turistična organizacija se sicer trudi vključevati lepote TNP v svoja komunikacijska orodja in usmerjati študijske skupine in posameznike, poslovneže ali novinarje skozi območja TNP. Julijske Alpe so eno izmed treh prioritarnih geografskih območij v nacionalni strategiji trženja turizma, vendar je STO kot vladna institucija dolžna izvajati usmeritve Strategije slovenskega turizma in udeležati prioritete tega vprašljivega dokumenta. V tržni strategiji za leto 2004 so tako kot komunikacijske prioritete in slovenski U.S.P. (Unique Selling Proposition - edinstvena prodajna priložnost) navedeni zdravilišča, igralnice in poslovni turizem. Nedvomno gre za vitalne in trenutno najbolj uspešne segmente slovenske turistične ponudbe, ki jih je potrebno podpirati in jim dati pravo mesto. Nerazumevanje je predvsem v tem, da je uspešnost navedenih produktov v veliki meri odvisna od učinkovite organiziranosti in standardizacije in da bi bilo smiselno njihove kvalitete poudarjati na drugačen način kot skozi edinstvenost in identiteto (U.S.P.)

- Triglavski narodni park, ki je preprosto enkratno, lep in neponovljiv.

V javnosti se odnos med Triglavskim narodnim parkom in turizmom prevečkrat prikazuje predvsem na konflikten način. Na območju Julijskih Alp vsi tisti, ki se s turizmom resno ukvarjamo in ga skušamo razumeti širše kot samo v okviru kratkoročnega profita, verjamemo v sodelovanje in trajnostni razvoj.

Alpe so eno najbolj prepoznavnih območij sveta ne samo zaradi izjemnih naravnih lepote, temveč tudi zaradi prebivalcev in njihovega načina življenja. Danes je ta način življenja v evropskem alpskem prostoru v veliki meri povezan in pogojen s turizmom. Ta dejavnost, ob vseh možnih stranpoteh, ki

VIRI

- Statistične informacije SURS za avgust (kapacitete) in december 2002 (prihodi in nočitve).
- Poslovne informacije LTO z območja Julijskih Alp.
- Strategija slovenskega turizma 2002-2006, dr. Bogomir Kovač s sodelavci, MG, Ljubljana 2002.
- Strategija trženja slovenskega turizma 2003-2006, STO, Ljubljana 2002.
- Strateški tržni načrt za Juljske Alpe, Zolles & Edinger Tourismusberatungs GmbH, Wien, 1999.
- Umsetzung des sozioökonomischen und ökologischen Aspekte des Nachhaltigkeitsprinzips bei der Ausarbeitung des Schwerpunktthemas der Alpenkonvention Bevölkerung und Kultur, W. Batzing / Y. Dickhorner, Nürnberg 2002.

se jih je potrebno zavedati in jih nadzorovati, je v gorske kraje prinesla normalnejše pogoje za življenje, zaposlitve in razvoj. Naši alpski sosede so uspeli s primerno in zavestno razvojno politiko (niti enega pomembnejšega turističnega središča v Alpah ni, ki bi se razvilo brez sistemskih ukrepov in državne podpore) ohraniti življenje in zgraditi pogoje za ustvarjanje velike dodane vrednosti. Slovenija je veliko časa že izgubila, veliko ljudi se je izselilo, kulturna krajina nam izginja pred očmi. Še vedno pa naš alpski prostor ponuja veliko neizkoriščeno priložnost, ki bi jo bilo mogoče izkoristiti v skladu z vsemi pravili trajnostnega razvoja, zagotoviti prebivalcem dostojno življenje in ohraniti Triglavski narodni park kot našo osrednjo dragocenost.

OKOLJU PRIJAZEN TURIZEM - PRILOŽNOST ZA ALPE

NEDA KOVAČIČ*

Povzetek

Alpske pokrajine Evrope so ujete v globalno mrežo uniformirane tržnosti, povečanja obsega prostega časa, skrajševanja razdalj med turističnimi centri s cestnimi povezavami, ob hkratni izjemni okoljski občutljivosti alpske krajine kot prvobitnega ekosistema. Raba krajine v Alpah se spreminja od pretežno kmetijske, ki je spoštovala naravne zakonitosti in znala živeti v sozvočju z naravo, do industrijske, podrejene vse večjemu širjenju ponudbe, namenjene turizmu, rekreaciji in širjenju prometne dostopnosti.

Turizem je svetovni fenomen in gospodarska panoga, ki obvladuje precejšen del ekonomije v evropskem alpskem prostoru.

Velik problem alpskega turizma je ogromna koncentracija obiskovalcev v manjšem številu krajev in za krajši čas. Pravimo, da se turizem časovno in prostorsko koncentrira, trendi razvoja rekreativnih dejavnosti, modernega izkoriščanja prostega časa, novi trendi v obnašanju sodobnega človeka pa te vplive samo še krepijo. Prostorska koncentracija je morda iz kratkoročnega, ekonomskega vidika še sprejemljiva, ker omogoča visoke zasluge turističnim ponudnikom v času sezon, na dolgi rok pa je neučinkovita in povzroča težave za okolje. Problematične so predvsem kapacitete lokalne javne infrastrukture, ki so pre - ali pa pod - dimenzionirane. Po eni strani se povečuje število tistih, ki v neokrnjeni naravi iščejo nova doživetja, po drugi strani pa novi trendi povzročajo velikanski pritisk na krajino. Zato je nujno, da se trendi v turistični ponudbi alpskega prostora obrnejo v smer okolju prijaznega, nenasilnega turizma, ki upošteva okoljske omejitve in poleg kakovostne turistične ponudbe gradi kakovost alpske pokrajine, ki na ta način omogoča kakovostno življenje prebivalcem in užitek obiskovalcem. Vsi pa imajo od tega koristi. V turizmu usmerjeni koncept za razvoj krajine naj bi ustvaril pogoje za dolgoročno zadovoljstvo čim večjega števila zainteresiranih. Okolju prijazen turizem je priložnost in ne omejitev za višjo raven življenja v Alpah in dolgoročne gospodarske koristi. Vendar pa so pokrajinski konflikti najbolj izraziti ravno v zaščitenih območjih, še zlasti v Triglavskem narodnem parku, pa tudi v drugih krajinskih parkih in zaščitenih območjih, kjer prihaja do soočanja različnih interesov med varstvom okolja, rabe krajine in gospodarskim razvojem. Ta vprašanja so vedno bolj aktualna, kot je aktualno prizadevanje za trajnostni razvoj na vseh ravneh (od globalne, nacionalne do lokalne), ki mora izhajati iz okoljske ranljivosti in odgovornosti za prihodnje generacije.

UVOD

Alpski lok obsega 1200 km dolgo in preko 300 km široko območje evropskega alpskega prostora. To je obširno, razgibano območje in enkratno življenjski prostor, ki nudi domovanje preko 13 milijonom prebivalcev, zaradi svoje enkratnosti pa postajajo Alpe tudi gostitelj preko 100 milijonom turistov na leto.

Alpski prostor ima poleg okoljskega in gospodarskega tudi izjemen kulturni pomen, s svojo bogato naravno in kulturno dediščino pa zaznamuje socialni in kulturni

razvoj prebivalstva.

Za trajnostno ohranjanje bogastva alpskega prostora so odgovorni njegovi prebivalci - gre za trajnostno načrtovanje razvoja, za povezovanje in gre za skupno odgovornost Evrope - njenih regij, držav in občin, odgovornost za načrtovanje skladnega gospodarskega razvoja in ohranjanje življenjskega prostora. Zato je ta prispevek namenjen razmisleku o večplastnosti turizma predvsem v alpskem prostoru, o njegovi prihodnosti, priložnostih in nevarnostih.

* Neda Kovačič,
univ. dipl. oec.
OPRA Slovenija

ALPSKI TURIZEM - NOVA KAKOVOST ALI OBREMENITEV

Alpske pokrajine Evrope so ujete v globalno mrežo uniformirane tržnosti, povečanja obsega prostega časa, skrajševanje razdalj med turističnimi centri s cestnimi povezavami, ob hkratni izjemni okoljski občutljivosti alpske krajine kot prvobitnega ekosistema. Raba krajine v Alpah se spreminja od pretežno kmetijske, ki je spoštovala naravne zakonitosti in znala živeti v sozvočju z naravo, do industrijske, podrejene vse večjemu širjenju ponudbe, namenjene turizmu, rekreaciji in širjenju prometne dostopnosti.

Turizem je svetovni fenomen in gospodarska panoga, ki obvladuje dobršen del ekonomije v evropskem alpskem prostoru.

Turizem je v alpskem prostoru povezan pretežno z zimskimi športi, alpinizmom, gorskim kolesarjenjem, trekingom in ostalimi bolj ali manj ekstremnimi športi. Vendar pa se alpski turistični kraji hitro prilagajajo in razširjajo turistično ponudbo, kar jim omogoča omiliti vplive sezonske koncentracije turizma, ki je odvisen od vremenskih pogojev. Tako turistični centri v Alpah razvijajo poleg rekreativne ponudbe vrsto turizmu komplementarnih dejavnosti, in sicer wellness centre, vodne parke, konferenčni turizem, kulturni turizem in podobno.

Problemi prostorske in časovne koncentracije turizma

Velik problem alpskega turizma je ravno ogromna koncentracija obiskovalcev v manjšem številu krajev in za krajši čas.

Prostorska koncentracija je morda iz ekonomskega vidika kratkoročno še sprejemljiva, ker omogoča visoke zasluge turističnim ponudnikom v času sezon, na dolgoročno pa je neučinkovita in povzroča težave za okolje. Problematične so predvsem kapacitete lokalne javne infrastrukture, ki so pre - ali pa pod - dimenzionirane. Turistični infrastrukturni objekti (hoteli, ceste, parkirišča), javna infrastruktura (vodovod, kanalizacija, čistilne naprave) so dimenzionirani na množično bivanje za krajša časovna obdobja. To pomeni, da je javna infrastruktura z vidika lokalne skupnosti večino letnega obdobja za stalno prebivalstvo pre-dimenzionirana, kar povzroča višje dodatne stroške za lokalno prebivalstvo. Ti stroški ne nastajajo samo v času izkoriščanja infrastrukture, ampak vse leto, krije-

jo pa se iz javnih sredstev. Tipični primer so počitniške hiše in stanovanja, ki so na letni ravni izjemno slabo zasedena, v konicah sezon pa so polno zasedena in obremenjujejo že tako preobremenjeno infrastrukturo. Zato v prihodnje ne bo vprašanje povečevanja turističnih kapacitet v turističnih krajih, temveč enakomerna porazdelitev turističnega obiska in okoljskih obremenitev na posameznem območju. Novo ustvarjena vrednost se v turizmu ne gradi na novih kapacitetah, temveč na povezavi različnih gospodarskih dejavnosti v določeni regiji, časovni porazdelitvi bivanja turistov, novih pristopih v turistični ponudbi, specializiranih poklicih v turizmu in tudi zmanjšanju števila postelj. Po eni strani se povečuje število tistih, ki v neokrnjeni naravi iščejo nova doživetja, po drugi strani pa novi trendi povzročajo velikanski pritisk na krajino.

Koncept načrtovanja turističnih zmogljivosti v ekonomskem smislu pomeni:

- obravnavo turistične zmogljivosti z vidika destinacije oziroma lokalnega prebivalstva. Maksimalna zmogljivost je v tem, koliko turistov želimo, ne koliko bi jih lahko pritegnili.
- pozornost na tisti obseg turističnega prometa, ki začne upadati, ker se zaradi prevelikega števila turistov njihovo zadovoljstvo zmanjšuje.

Koncept načrtovanja zmogljivosti na kratko pomeni: maksimalno število ljudi, ki lahko uporabljajo prostor tako, da pri tem ne vplivajo na fizično okolje in ne zmanjšujejo zadovoljstva obiskovalcev nad sprejemljivo mejo (po Mathieson, Wall) (Mihalič, 1995). Koncept je torej tehnika, ki omogoča planiranje takšnega turizma, ki ne povzroča nesprejemljivih negativnih učinkov v naravnem, socialnem in ekonomskem okolju - torej je to koncept kakovostnega turizma in lahko bi rekli, da je to "filozofija ekoturizma."

Eden od osnovnih turističnih motivov bo v prihodnjih letih iskanje naravne in kulturne raznolikosti, uspeh turističnih krajev pa bo v glavnem odvisen od ohranjanja njihove kulturne identitete. S pomočjo razvoja in vlaganj lahko turizem prispeva k ohranitvi zdravega naravnega in kulturnega okolja. Zaradi tega je tako pomembno oblikovanje aktivne politike trajnostnega razvoja turizma, ki dolgoročno uravnava in izloča škodljive vplive.

Turistična politika, ki spoštuje fizično in kulturno okolje, bi se morala izvajati s širokim družbenim konsenzom. Pri tem je bistvena podpora lokalnega prebivalstva, ki se ukvarja s turizmom, saj pomeni politika nekatere sedanje žrtve zaradi srednjeročnega in dolgoročnega trajnega razvoja.

Povezovanje gospodarskih dejavnosti v turistični regiji

Za izboljšanje ekonomske in ekološke kakovosti turizma bo potrebno vso pozornost posvetiti povezovanju vseh dejavnosti in ponudb gospodarskega sektorja tako v turizmu kot izven njega. Pri tem bo potrebno vso pozornost posvetiti "kooperacijskim modelom" t.i. namenskega sodelovanja v prizadevanju za neprekinjeno, učinkovito in uspešno verigo ustvarjanja nove vrednosti, ki je usmerjena v potrebe gosta. Kajti sodoben gost, ki utrujen od elektronske naglice tretjega tisočletja prihaja v Alpe "napolnit baterije", ni več isti kot pred tridesetimi leti. Trendi v njegovih zahtevah, osveščenosti in izobraženosti so se korenito spremenili. Medtem ko so osemdeseta leta zaznamovala velikanska smučarska središča na višini od 2000 do 3000 metrov, z mogočnimi žičniškimi sistemi, z betonskimi kolosi na ledenikih, danes turistični strokovnjaki za trženje ugotavljajo, da je alpsko sredogorje (med 500 m in 1500 m nadmorske višine) turistom povsem neznan. In to je gotovo niša, ki v spremenjenih okoliščinah predvsem alpskega podnebja, prinaša nove izzive v turistični marketing. Prekomerno turistično razvite regije (primer Kanton Valis v Švici, Južna Tirolska, Vorarlberg, ipd) že ugotavljajo, da je v območjih, kjer je razmerje med lokalnim prebivalstvom in turisti več kot 1 : 1, značilna gospodarska neučinkovitost. V teh regijah je turizem omejen na bistveni cilj, to je na hotelsko in gostinsko dejavnost. Večina

LOKALNA SKUPNOST - UPRAVLJALEC OKOLJA

V turizmu usmerjeni koncept za razvoj krajine naj bi ustvaril pogoje za dolgoročno zadovoljstvo čim večjega števila zainteresiranih. Okolju prijazen turizem je priložnost in ne omejitev za višjo kakovost življenja v Alpah in dolgoročne gospodarske koristi. Vendar pa so pokrajinski konflikti najbolj izraziti ravno v zaščitnih območjih, kjer prihaja do soočanja različnih interesov med varstvom okolja, rabe krajine in gospodarskim razvojem. Lokalna skupnost je dolžna zagotavljati pogoje za enakomeren in

dohodkov ustvarijo v teh dejavnostih, z nočitvami pa veliko manj.

Ker drugih dejavnosti, kot so kmetijstvo, obrt, industrija, ni, jih je treba uvoziti od drugje. Turizem postaja vse bolj "monokulturn", vse manj privlačen in postane sam sebi problem. Da bi se izognili tej nevarnosti, so v teh centrih začeli pospešeno uvajati t.i. okolju in prebivalcem prijazen turizem, ki temelji na dodatnih dejavnostih in ponudbi, na kulturni dediščini, vključevanju obrti in kmetijske proizvodnje v turizem, storitve, animacijo in posebne programe za ciljne skupine gostov. Turistični ponudniki se povezujejo v t.i. kooperacije, v povezane gospodarske dejavnosti, ki lažje dosegajo skupne cilje. Velik korak naprej k povezovanju turističnih ponudnikov v že omenjene kooperacije pomenijo lokalne turistične organizacije, ki so postale vezni člen med ponudniki, turisti ter lokalno skupnostjo. S svojim delovanjem ugotavljajo trende v turističnem povpraševanju, reagirajo na spremembe in usmerjajo razvoj. Zato je spodbudno, da Lto-ji na območju turistične regije Julijske Alpe vse bolj vključujejo Triglavski narodni park v ponudbo turističnega območja kot posebno prednost, uvajajo nove oblike turistične ponudbe (vodeni izleti, pohodniške ture, tematske poti, naravna in kulturna dediščina,...) ter v svojo posebno ponudbo vnašajo lokalne produkte iz okoliških kmetij. Na območju Julijskih Alp je tak pristop gotovo primerjalna prednost in dobro izhodišče za oblikovanje uravnotežene turistične ponudbe na dolgi rok. Njihova vloga se bo še bolj okrepila z razvojem kooperativnih modelov, v katerih bo moralo biti vedno bolj prisotno tudi veliko turistično gospodarstvo. Povezava javnega in zasebnega sektorja pri usmerjanju uravnoteženega turističnega razvoja bo v nekaj letih nujna.

uravnotežen razvoj. Občina ali turistično območje se pojavlja v vlogi načrtovalca razvoja, hkrati pa se pojavlja kot "upravljalca okolja", ki je temeljna osnova za nastanek turistične ponudbe. Na lokalnem nivoju se prepletajo turistični in lokalni interesi, tu prihajajo prebivalci v direkten stik s turisti, tu nastajajo vsi problemi preobremenitve, problemi onesnaževanja, socialni, kulturni problemi itd. Zato razvojna politika na lokalnem nivoju ni deklarativna, ampak izhaja iz potreb lokalnega prebivalstva. Te pa

so tako primarne (življenjski prostor-okolje) kot sekundarne (ekonomija, kultura, socialni razvoj).

Občine v turističnih regijah se poleg hitrega gospodarskega razvoja in relativno dobrih zaslužkov ter zaposlenosti v turistični industriji zavedajo tudi negativnih učinkov, ki jih prinaša turistični pritisk, hkrati pa turizem pomeni tudi odgovornost lokalne skupnosti za enakomeren in uravnotežen razvoj. Predvsem je v zadnjem času prisoten diskurz o naložbenih potencialih turističnih centrov v Alpah. Stroka že dolgo ugotavlja, da je učinek kapitalsko intenzivnih investicij

TURIZEM - GROŽNJA ALI PRILOŽNOST ZA ALPE

Zdi se, da bo zaradi vse bolj negotovih vremenskih razmer v Alpah, kjer smo že dalj časa pričeli taljenju ledenikov, velikim in uničujočim plazovom, velikim količinam dežja in, razen v visokogorju, pomanjkanju snega, potrebna tudi korenita sprememba v trendih turističnega razvoja, če bomo hoteli obdržati turizem kot življenjsko pomembno panogo. Kaj torej še ostane alpskim krajem? Je to kmetijstvo - in kakšno kmetijstvo? Je to obrt s storitvami - kaj in za koga? Kaj in kam z žičnicami? Prihajajo nove oblike rekreacije, ki od ekstremnih športov prehajajo v "mehke oblike" okolju prijaznega turizma, ki od visoko specializirane gostinske in hotelske ponudbe prehaja nazaj k prvobitni naravi, lokalnim produktom, kulturi in običajem? Ali je možno, da vse, kar še vedno imamo in nam je še dano, povežemo s tem, kar smo ustvarili in zgradili, da bi zadovoljili zahtevnega gosta?

To je samo nekaj vprašanj, s katerimi se ukvarjajo sodobni načrtovalci turističnega razvoja, pa ne samo turističnega, tudi urbanisti, krajinarji, okoljevarstveniki ipd. V nove investicije usmerjeni turistični razvoj naj bi v prihodnosti zamenjal t.i. blagi turizem, kot alternativo turističnega razvoja. Vendar pa ta vrsta alternative ni dala dobrih rezultatov v zelo razvitih turističnih regijah, ker je bila lahko samo dobrodošla dopolnitev razvitemu turizmu in je lahko pomenila samo tržno nišo. Okolju prijazen turizem pomeni spremembo koncepta v celovitem razvojnem načrtovanju. Pri tem je potrebno uskladiti okoljevarstvene interese z razvojnimi interesi regije, kjer se v prvi vrsti uskladijo interesi gospodarstva, varstva narave in lokalnega prebivalstva. Za vsako spremembo pa je potreben čas in predvsem sprememba

na zaposlovanje relativno majhen. Na področju žičniških naprav in hotelirstva so na inštitutu za turistično gospodarstvo v Luzernu ugotovili, da obstaja pri kapitalsko intenzivnih investicijah veliko tveganje, da bodo stroški in dobiček neenakomerno porazdeljeni. Investicije v turistično infrastrukturo bi morale biti s tega vidika trajnostne, kar pomeni, da bi morali biti zagotovljeni dolgoročni pozitivni učinki - rentabilno delovanje na dolgi rok. Tako bi morale biti tudi subvencije in investicije iz javnih sredstev prilagojene finančnim možnostim posameznih krajev.

dosedanjih turističnih navad oziroma nova etika ravnanja turistov. Pa ne samo turistov - to pomeni spremembo v miselnosti in ravnanju tudi lokalnega prebivalstva. Pomeni tudi to, da bodo lokalni prebivalci sposobni sprejeti in razumeti tudi restriktivne ukrepe, ki ščitijo določena območja s prepovedmi, ki se v prvi vrsti nanašajo na ravnotežje med turistično rabo okolja. Razglašanje naravovarstvenih območij je v vseh alpskih državah ukrep, s katerim se območja ubrani pred agresivno rekreativno rabo. Velja globalno načelo, da mora nadaljnja rast turizma sloneti na okolju in socialno znosnem razvoju. Koliko neko okolje prenese v socialnem, kulturnem, ekološkem smislu je težko kvantificirati, zato je to bolj predmet vrednostnih sodb. Pri tem ima velik pomen tudi kulturna krajina, ki jo v največji meri vzdržuje kmetijstvo. Kakšno je razmerje med kmetijstvom in turizmom je težko opredeliti, ker se pogosti zelo razlikujejo, dejstvo pa je, da je v Alpah kmetijstvo neločljivo povezano s turizmom. Lahko bi rekli, da sta ti dve panogi sorodno povezani, saj kmetijstvo svoje proizvode preko turizma trži in od turizma živi, hkrati pa turizmu (turistom) omogoča prvobitni stik z naravo, s pokrajino, omogoča mu enkratna doživetja in občutja. Zato je ena osnovnih usmeritev okolju prijaznega turizma v povezavi z lokalnimi ponudniki, trženje naravnih danosti in lokalnih blagovnih znamk, bogatenje znanja in spoznavanja kulture in pokrajinskih značilnosti turističnega območja.

Tak pristop bo v prihodnosti gotovo pomenil vsebinsko spremembo v turistični industriji alpskega prostora, saj se s spremembo trendov v turističnem povpraševanju hkrati spreminja tudi turistična ponudba.

Usmeritev v trajnostne oblike turistične ponudbe, ki bodo okolju bolj prijazne in

bodo sposobne spoštovati tudi omejitve, bodo osnova za alpski turizem prihodnosti.

ALPSKE OBČINE - KONCEPTI PRIHODNOSTI

V evropskem alpskem prostoru deluje vrsta omrežij, ki se interesno povezujejo, bodisi so to institucije, nevladne organizacije ali lokalne skupnosti. Eno takih omrežij je Omrežje alpskih občin, ki je bilo na pobudi Cipre International ustanovljeno leta 1997 v Bovcu in ima od takratnih sedemindvajset članic danes že preko sto petdeset članic. Deluje mednarodno, na podlagi Alpske konvencije, po načelih sodelovanja, izmenjave izkušenj in primerov dobre prakse ter sodelovanja. Poleg občin Bovec in Kranjska Gora so članice tudi občine Bohinj, Jezersko in Kobarid.

Občinam, ki sodelujejo v projektu, ne gre samo za lastno promocijo (čeprav je večina turistično zelo razvitih občin), temveč želijo s skladnim načrtovanjem, izmenjavo izkušenj in avtonomijo pri odločanju, vplivati na razvoj v alpskem prostoru. Pri tem tudi občina Kranjska Gora ni izjema, saj se občine v Alpah srečujejo z identičnimi problemi. Nekatere so v prednosti, ker so jih že rešile, in dragocene izkušnje lahko prenesejo na druge. Problemi urejanja prometa v turističnih centrih, uvajanje okolju prijaznih turističnih produktov, vplivanje na zakonodajo, ki ureja trženje kmetijskih produktov in dopolnilnih dejavnosti na visokogorskih kmetijah, ohranjanje kulturne krajine, ravnanje z odpadki, skrb za pitno vodo, učinkovita raba energije, so prisotni v vseh alpskih občinah.

Temeljni cilj Omrežja alpskih občin pa je, da občine ostanejo avtonomne pri upravljanju z okoljem, da same določijo svoje razvojne

SKLEP

V turizmu so odnosi mnogo bolj zapleteni, kot je videti na prvi pogled. Turizem je poleg vsega tudi filozofija, je kultura in način življenja. Je najbolj enostaven sistem izobraževanja in spoznavanja različnih kultur in družbenih ureditev, je način odnosov med ljudmi, posamezniki, narodi. Turizem je občutljiv sistem, ki se hitro odziva na družbene, ekonomske in politične spremembe. Nikjer drugje kot v turizmu ni tako lahko "prodati čudovitega pogleda na gore, morje ipd. in nikjer drugje kot v turizmu ni storitev (produkt) sestavljena iz toliko drob-

cilje in določijo prioritete, hkrati pa izberejo strokovne institucije, ki pomagajo pripeljati projekte do izvedbe. Pri tem je osnovno izhodišče trajnostni razvoj - upoštevanje vseh razvojnih komponent: okoljskih, ekonomskih, socialnih in kulturnih potencialov nekega območja. Osnova za določanje razvojne strategije je kulturna krajina s svojimi kapacitetami. Ekonomija / v Alpah predvsem turistična industrija / pozitivno in tudi negativno vpliva na okolje. Na eni strani gre za izrazita sezonska nihanja in s tem v zvezi z uvajanjem vedno novih produktov, ki naj bi zapolnili čas med sezonami in enakomerno porazdelili obremenitve. Problem za prostorsko in sezonsko koncentracijo so predvsem konične obremenitve, ki se ji morajo prilagajati promet in vsa ostala infrastruktura. Na drugi strani pa turizem spodbuja uvajanje novih produktov, okolju sprejemljivejše oblike rekreacije (novi trendi so: kolesarstvo, pohodništvo, kulturni turizem, sankanje, tek na smučeh, ipd.), ter se na tržnih osnovah povezuje s kmetijstvom. Bistvo trženja kmetijskih pridelkov v povezavi s turizmom sta kvaliteta in poreklo izdelkov - **blagovna znamka**. Trend, ki ga alpske občine podpirajo, je biološko kmetijstvo, lastne blagovne znamke območij, zavzemajo se za tudi za posebno mesto alpskega prostora v Evropski uniji. Praktične posledice tega so razne oblike subvencij in podpor na državnih in lokalnih ravneh, s katerimi se v nasprotju z ideali svobodnega tržnega gospodarstva Evropske unije vzdržuje kmetijska raba v številnih pokrajinah.

nih, a pomembnih faktorjev. Turistični produkt že dolgo niso več le hotel, soba, hrana, ampak je občutje, je prijaznost, je kultura, je kvaliteta življenja lokalnega prebivalstva, njihov odnos do okolja in turistov.

Temeljno vprašanje, ki ga bodo morale reševati turistične destinacije v prihodnje je, kako dolgoročno vzpostaviti ravnotežje med turizmom in lokalnim prebivalstvom, kako zagotoviti optimalne ekonomske učinke, hkrati pa zagotavljati lokalnemu prebivalstvu možnosti za razvoj.

Okolju prijazen turizem, ekoturizem v najširšem pomenu besede, je priložnost in ne omejitiv za višjo kakovost življenja v Alpah in dolgoročne gospodarske koristi. Ta vprašanja so vedno bolj aktualna, kot je aktualno prizadevanje za trajnostni razvoj na vseh ravneh (globalni, nacionalni, lokalni), ki mora izhajati iz okoljske ranljivosti in odgovornosti za prihodnje generacije. Povezovanje turističnih ponudnikov s ponudniki drugih storitev, obrtnimi dejavnostmi, s kme-

tijstvom in lokalno politiko, je nekje že uveljavljeni koncept drugačnega - načrtnega pristopa k razvoju turizma v alpskem prostoru. Gre za odgovoren odnos do lastnega razvoja in odgovornost do okolja, ki ga turistična industrija izkorišča in trži. Konsenz o ravnotežju je gotovo eden najtežjih odločitev, saj konsenza brez žrtev ni. V vsakem primeru pa je odgovornost za upravljanje alpskega prostora v rokah njegovih prebivalcev.

VIRI

1. Alpenforschungs Institute (2000) : *Alpine space Programme*, 4-draft
2. Alpska konvencija, MP, Ur.l.RS 19/95
3. alpMedia,glasilo CIPRA International, <http://www.alpmedia.net>
4. Alpen Forum (1998), Alpenforschungsinstitut, Zbornik, Garmisch-Partenkirchen
5. Associazione Italiana per l'agricoltura biologica (2001) : *Verso un turismo sostenibile nelle aree rurali*, Programma Leonardo da Vinci EU, zbornik
6. CIPRA INFO (2000,2001,2002); Mednarodna komisija za varstvo Alp, št.57,58,59,61,66...
7. Mihalič, Tanja (1995) : *Ekonomija okolja v turizmu*, Ekonomska fakulteta, Ljubljana
8. Ministrstvo za okolje in prostor (1997): *Alpska konvencija v Sloveniji*, Vesna Kolar Planinšič (ur.), Ljubljana
9. Občina Kranjska Gora (1998): *Program sonaravnega okoljevarstvenega razvoja v občini Kranjska Gora* (Kovačič, Neda ur.), Kranjska Gora
10. Sonaravni razvoj v slovenskih Alpah in sosedstvu (1999), Dela 13, (Gosar, Anton, Kunaver, Jurij, ur. et al, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo
11. Svet za varstvo okolja RS (1998): zbirka *Usklajeno in sonaravno 1-6/98*
12. Svet Evrope: *Priporočila o načrtovanju trajnostnega razvoja turizma*, Posvet, Maribor 1997

DOBRI PRIMERI EKOTURIZMA V TRIGLAVSKEM NARODNEM PARKU POSITIVE EXAMPLES OF ECOTOURISM IN THE TRIGLAV NATIONAL PARK

Slika 40:
Gornišтво in alpinizem.

Figure 40:
Mountaineering and alpinism.

Slika 41:
Nadzornik TNP vodi obiskovalce.

Figure 41:
TNP ranger guiding visitors to the Park.

Slika 42:
Vodenje obiskovalcev - zaposlitvene možnosti za domačine v parku.

Figure 42:
Visitor guiding - a job opportunity for local inhabitants.

Slika 43:
Sodelovanje domačinov pri predstavljanju parka.

Figure 43:
Active participation of local people in the presentation of the Park.

Slika 44: Informacijske točke kot del splošne turistične infrastrukture.

Figure 44: Information points as a part of tourism infrastructure.

Slika 45: Tematske parkovne poti.

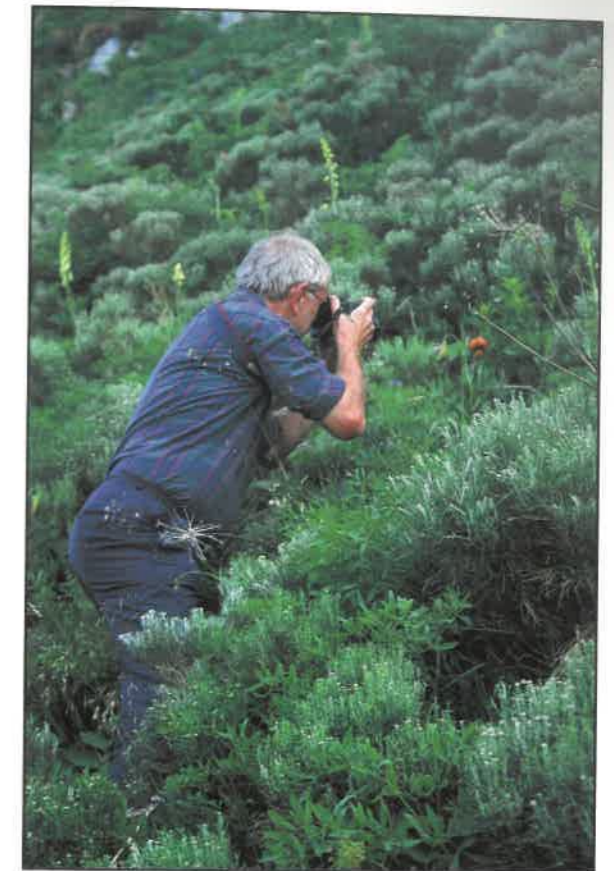
Figure 45: Theme (nature information) trails in the Park.

Slika 46: Opazovanje živali.
Figure 46: Wildlife observation.

Slika 47: Vsebinsko obogateni trekingi po parku.
Figure 47: Content-enriched trekking trips in the Park.

Slika 48: Fotolov.
Figure 48: Photohunting.

Slika 49: Zimsko pohodništvo.
Figure 49: Winter hiking.

Slika 50: Izleti s krpljami.
Figure 50: Snowshoeing trips and tours.

Slika 51:
Povezovanje turizma
s kmetijstvom.

Figure 51:
Linking tourism
with agriculture.

Slika 52:
Povezovanje turizma z
domačim prebivalstvom.

Figure 52:
Linking tourism with
local people.

Slika 53: Cilj ekoturizma je zadovoljiti želje turista na način, ki zagotavlja ohranjanje in varovanje naravnega okolja.
Figure 53: The aim of ecotourism is to satisfy the needs of tourists in a way that ensures conservation and protection of the natural environment.

POMEN NARAVE IN TRIGLAVSKEGA NARODNEGA PARKA V TURISTIČNI PONUDBI BLEDA

EVA ŠTRAUS PODLOGAR*

UVOD

V lokalni turistični organizaciji TURIZEM Bled združujemo blejsko turistično gospodarstvo in si prizadevamo, da uresničujemo aktivnosti, ki nam jih predpisuje zakon:

- promocijo in tržno komuniciranje,
- trženje in oblikovanje celovite turistične ponudbe,
- informiranje gostov,
- spodbujanje razvoja turistične infrastrukture,
- usposabljanje ljudi povezanih s turizmom,
- sooblikovanje slovenske turistične ponudbe.

Zavedamo se potencialov Bleda in primerjalnih prednosti, na katerih temelji razvoj turizma na Bledu. Bled ima dolgoletno tradicijo, ki je ime in turistično ponudbo Bleda že v preteklem stoletju uveljavila v Evropi in svetu. Imamo naravno in kulturno

BLEJSKI GOSTJE

Leta 1999 smo pri ugledni avstrijski marketinški firmi Toursim Brain Trust Austria naročili Strategijo razvoja v Julijskih Alpah - Strateški tržni načrt Bled.

Na osnovi anketiranja naših gostov je bila narejena analiza prednosti in slabosti blejske turistične ponudbe. Najpomembnejši segment so občudovalci narave in pohodniki. Prevladujejo gostje iz Nemčije, Velike Britanije, Italije in Hrvaške.

TNP IN OBISKOVALCI

Narava predstavlja izredno naravno okolje, ki ga cenijo tako domačini kot gostje. Seveda obstajajo različne predstave in interesi, v kakšne namene bi lahko izkoriščali to zavarovano naravno okolje:

- kot neokrnjeno naravno okolje, kamor bi vodili goste na izlete z Bleda (prevozi so organizirani z avtobusi in kombiji in bi ob

dediščino, ki je edinstvena v tem delu Evrope, izredno lahko dostopnost in raznoliko turistično infrastrukturo, ki jo bo potrebno posodobiti in prilagoditi novim zahtevam in trendom.

Sodobni trendi v turizmu pa poudarjajo tudi trženje destinacij in ne več trženje kraja samega.

Bled se že 10 let povezuje z Bohinjem, Kranjsko Goro in Bovcem v Skupnost Julijske Alpe. V okviru skupnosti lažje specializiramo svojo ponudbo turističnih storitev za izbrane ciljne skupine kupcev ter sooblikujemo podobo dobro ohranjene narave z ekološko neoporečnimi turističnimi programi. Seveda so skupna vlaganja v promocijo, trženje in razvoj ne samo bolj ekonomična, ampak tudi učinkovitejša.

Po zadnjih študijah Svetovne turistične organizacije (WTO) je šport zelo pomemben element pri odločitvi kam na počitnice. Preko 55% Nemcev in Nizozemcev ga upošteva. Med športi pa so na najpomembnejšem mestu pohodništvo, planinstvo, kolesarstvo. Vodijo torej športi, ki so povezani z naravo in odkrivanjem narave.

Vedno več je tudi skupin, ki se želijo seznaniti z naravno in kulturno dediščino območja, ki ga pokriva Triglavski narodni park.

določenem povečanju prometa že lahko bili moteči);

- kot naravno okolje za opazovanje živali in foto lov - glede na dokaj veliko prepletenost Jelovice in Pokljuke z gozdnimi cestami je dostop dokaj enostaven;
- kot "naravno tržnico" za nabiranje vseh vrst plodov, ki so jih naši sosede do spre-

* Eva Štraus Podlogar,
univ. dipl. oec.
Lokalna turistična orga-
nizacija Turizem Bled
Direktorica

jetja zakonov nabirali brez omejitev in zadržkov;

- kot športni poligon za razne športe, npr. ekstremno gorsko kolesarjenje ali moto kros oz. motorne sani pozimi - na srečo so ti podvigi že zakonsko omejeni.

TURIZEM IN TNP Z ROKO V ROKI

V turizmu se zavedamo potenciala, ki ga ima naravno okolje Triglavskega narodnega parka, in nujnosti njegovega varovanja. Blejski turistični delavci se radi pohvalimo s poključskimi gozdovi in poključsko smreko in radi popeljemo svoje goste na Pokljuko tako pozimi kot poleti.

Zavedamo se pomembnosti dogovorov s strokovnimi institucijama, kot sta TNP, Zavod za gozdove, o tem kako to naravno okolje vključiti v turistično ponudbo s tem, da bi bilo narejeno čim manj škode. Lahko rečemo, da smo v preteklosti že sodelovali - v primeru skupnega dogovora o trasi tekaških prog na Pokljuki.

In tu se že pojavi vprašanje kdo naj "trži" to naravno okolje? Kdorkoli ali samo osebe z "licenco"? Verjetno bi bilo najbolj logično in prav, da so to osebe in organizacije, ki so tudi izven turizma povezane z naravo. Po eni strani je to možnost zaposlitve za mlade iz okolja, s katerim živijo in "dihajo", po drugi strani pa se tudi pričakuje, da bo njihov odnos do varovanja in zmernega izkoriščanja najbolj natančen.

Naštela sem tudi nekaj ekstremnih, negativnih interesov, za katere pa moramo priznati, da so se v zadnjih letih že pojavljali.

Gozdovi v okolici Bleda so prepleteni s sprehajalnimi poti, ki so opisane tudi v sprehajalni karti občine Bled. S skupnimi močmi in znanjem bi to lahko postale učne poti, ki bi z občasnimi opozorilnimi tablam ob poti lahko obiskovalcu ponudile dodatne informacije o naravnem okolju, po katerem se giblje.

Urejen hotel oz. gostišča na Pokljuki bi prispevala k boljšemu izgledu "urbaniziranega dela" Pokljuke. Zelo so dobrodošle dodatne aktivnosti, kot je npr. obujanje oglarske tradicije ter kuhanje oglja na Pokljuki.

Kot sem že v uvodu napisala, je anketa pokazala, da so naši gostje večinoma iskalci narave in pohodniki. Upala bi si trditi, da se je odnos obiskovalcev do narave v zadnjih letih dvignil na višjo raven. Pomembno je sodelovanje v smislu podajanja informacij in usmerjanja obiskovalcev v naravnem okolju, da bi bili kar najmanj moteči za prvotne prebivalce zavarovanega naravnega okolja in naravo. Pri skrbi za naravo pa bi morali vseeno ohraniti širino in omogočiti uživanje naravnih lepot tudi obiskovalcem.

EKOTURIZEM Primer bohinjskega turizma

MARKO LENARČIČ*

EKOTURIZEM - SPLOŠNA DEFINICIJA

Običajno je to sinonim za potovanja na neokrnjena področja z namenom učenja, počitka in uživanja naravnih danosti, rastlistva, živalstva in opazovanja tradicionalnih prireditev.

V letošnjem letu po celem svetu z raznimi manifestacijami obeležujemo leto gora in leto ekološkega turizma. Zopet smo se podrobneje spomnili načel Alpske konvencije in njenih ukrepov. Spomnimo se ukrepov na področju turizma: okolju primeren razvoj turizma, upoštevanje zahtev varstva narave pri njegovem razvoju, krepitev konkurenčne sposobnosti blagega sonaravnega turizma, kakovostno urejanje turističnih središč na področju prometa, energije in komunalnih naprav, usmerjanje tokov obiskovalcev, vzpostavitev območij miru, sodelovanje med turističnim gospodarstvom, kmetijstvom, gospodarstvom in obrtjo.

66% občine Bohinj leži na območju Triglavskega narodnega parka. Občina je po površini med večjimi v Sloveniji. Okoli 5.000 stalnih prebivalcev je razporejenih po Zgornji in Spodnji dolini. Industrije Bohinj skoraj nima. Občinski proračun je glede na velikost prostora zelo majhen. Ožje območje jezera je po veljavnem zakonu o TNP v celoti v osrednjem območju parka. Nastanitvene kapacitete so najbolj zgoščene na Ribčevem Lazu in Ukancu - t.j. ob jezeru, ostale so razpršene po Zgornji in Spodnji dolini. Skupno je nastanitvenih kapacitet približno 1200, od tega slabih 500 v hotelih, ostale so v večjih in manjših penzionih in zasebnih sobah. Okoli 700 vikendov /večina v območju TNP/ dopolnjuje sliko nastanitev.

Povprečno število nočitev je med 200.000 in 250.000.

Primerjalna prednost bohinjskega turizma je Triglavski narodni park oz. pohodništvo ter

seznanjanje z vrednotami zavarovanega območja ter ostale zvrsti t.i. mehkih aktivnosti oz. ekoturizma.

Turizem je najpomembnejši vir dohodka v alpskem prostoru. Ali se v Bohinju tega zavedamo? Ali izvajamo ukrepe Alpske konvencije, posledica katerih naj bi bilo uveljavljanje načel ekoturizma. Načeloma da. Vendar zaradi površinsko velikega obsega občine in majhnih proračunskih sredstev ter premajhnega zavedanja 'države' o pomembnosti čimprejšnje ureditve prostora, kot je Bohinj, se zadeve izboljšujejo le počasi.

Moto ekoturizma je torej: ostani doma, namesto da odideš v zeleno turistično območje, pošlji tja denar, ki si ga mislil tam potrošiti. Oni bodo s tem denarjem naredili in poslali med drugim tudi CD, s katerega boš izvedel vse podatke o zeleni destinaciji. Na ta način bomo z minimalnimi stroški ohranili naravno okolje.

Na primeru Bohinja si oglejmo drug način. V juliju in avgustu so obale jezera preplavljene z avtomobili in v glavnem enodnevnimi obiskovalci. Ob nedeljah zvečer je v poletnem času celoten Bohinj zasut s smetmi, ki jih pustijo tako obiskovalci jezera kot tudi obiskovalci gora. Že od malega nas učijo, da moramo smeti s hribov odnesti v dolino, ne učijo pa nas, naj jih ne odložimo v prvi zabojnik v prvi vasi v dolini.

Slika ekoturizma na vroč poletni dan pa je dejansko taka:

Z družino se peljemo mimo Bleda v Bohinj, češ tam bomo lahko parkirali čisto ob jezeru, tako da nam hladilnih torb s pijačo in hrano ne bo treba nositi daleč. Kaj pa parkirnina - jurja bomo že pogrešili, jim bomo pa zato vse smeti pustili. Kaj pa

* Marko Lenarčič,
univ. dipl. geod.
Lokalna turistična
organizacija Bohinj
Direktor

redarstvo - danes, ko je lepo vreme, jih ne bo, ker bo preveč avtomobilov in jih ne bodo mogli več usmerjati.

Ob parkiranju mimogrede opazimo plakat za Poletni Joker. Danes lahko gremo z vodnikom TNP na nekajurni cenejši izlet v osrčje planin TNP-ja. Mi na misel ne pride. Smo ja Slovenci hribovci, mulariji bom že sam pokazal okoliške hribe, dve rožci in mogoče še gamsa - enkrat ob priliki.

Z nogami v vodi pridno praznimo vsebino hladilne torbe, moti nas le, da je sosed zakuril "roštilj" - bomo za drugič vedeli. Vsake toliko po sprehajalni potki pridrvi domača mladina v starem avtu ali na motorju, da pokažejo, kdo je pravzaprav šef. Nek utrujen kolesar je nedaleč stran kar s kolesom zapeljal v vodo, tako je bil potreben osvežitve.

Predert gremo domov, odpadke lepo zložimo okrog koša za smeti, ki je bil seveda že poln.

Pred cerkvico sv. Janeza čakamo z avtom v vrsti, ker pešci na mostu nimajo razumevanja za nas, ki se potimo v razgreti pločevini. Vsake toliko časa pohodim plin, da jih opomnim, da še vedno čakamo. Mularija predlaga seveda še kosilo v eni od tukajšnjih gostiln, kar pa ne pride v poštev, saj smo Bohinjcem že itak pustili jurja za parkiranje.

Vsaka zgodba ima vedno dve plati. Na srečo so obiskovalci v letošnjem letu bolj opazili drugo stran, tako da je Bohinj zasedel prvo mesto med urejenimi naravnimi kopališči in v kategoriji gorskih turističnih krajev pridobil zeleni Delov list.

Celo kopalno sezono smo v krajših intervalih preverjali tudi kvaliteto vode v kopališču Kramar, tako da bomo verjetno v letu 2003 ob izpolnitvi še nekaterih pogojev izobesili Modro zastavo.

Lokalna turistična organizacija Bohinj je bila ustanovljena kot javni zavod na osnovi Zakona o pospeševanju turizma (Ur.l.RS št. 57/98) 21.10.1999, s sprejetjem Odloka o ustanovitvi Lokalne turistične organizacije za območje Bohinja (URVOB št. 8/99). Na osnovi vloge je občina Bohinj 18.4.2000 prejela odločbo Ministrstva za malo gospodarstvo in turizem o podelitvi statusa turističnega območja.

Namen delovanja LTO je poleg izvajanja promocijskih dejavnosti povezovanje obstoječih oblik turističnih produktov oz. oblikovanje novih v skladu s sprotimi dogovori s turističnim gospodarstvom na eni in TNP in drugimi LTO-ji na drugi strani.

S tem bi sčasoma oblikovali ponudbo primernih in tržno zanimivih programov v skladu z načeli sonaravnega razvoja turizma. Omenimo nekaj konkretnih rezultatov:

- izšolanje prve generacije domačih bohinjskih turističnih vodnikov, ki so jih izobraževali tudi predstavniki TNP,
- program Poletni Joker je uvedel enkrat tedensko strokovni izlet z vodnikom TNP v osrčje parka,
- dogovor o ureditvi informacijskega kota TNP v informacijskem centru v Bohinjski Bistrici,
- postavljanje tabel z informacijami o dejstvih prve svetovne vojne ob poti na Komno,
- TNP aktivno sodeluje pri obnovitvi arheološke naselbine Ajdovski gradec,
- aktivno sodelovanje TNP in LTO pri oblikovanju projekta Zlatorogova dežela in sirarska pot, ki sledita načelom razvoja ekoturizma.

Kljub dobremu sodelovanju se poraja kar nekaj problemov, katerih čimprejšnje rešitve bi krepko pospešile razvoj v pravo smer:

- Zakaj Zakon o TNP še ni sprejet? Stanje kakršno je, odgovarja vsem.
- Razvoj turistične infrastrukture stoji, ker ni prostorske dokumentacije.
- Pred enim letom smo se na sestanku LTO Julijskih Alp in TNP dogovorili o aktivnostih oz. o predlogu coniranja turističnih aktivnosti v posameznih predelih parka. Ker predloga s strani TNP še ni in ga tudi LTO-ji nismo posredovali, to verjetno ustreza vsem. Prosto lahko načrtujemo poletne in zimske rekreacijske aktivnosti in prireditve: pohodništvo, padalstvo, kanjoniranje, turne smuke, gorsko kolesarjenje, ne glede na lokacijo posameznih skupin favne in flore.
 - Vsaj eno leto se že pogovarjamo, da bi bilo potrebno začeti s pripravami in analizami za umiritev individualnega motornega prometa v nekaterih dolinah in prehodih v Julijskih Alpah. Izgovor, naj počakamo na primerna evropska sredstva, ne zadošča. Projektna naloga se lahko pripravi.
 - Bilo je že nekaj poskusov v zvezi s projektom blagovne znamke TNP, ki bi sčasoma omogočil kvaliteten in sonaraven razvoj gorskega kmetijstva in turizma v okviru

primerljivih kriterijev.

- Za uvedbo energetske učinkovite rabe lesne mase bi bila nujna občutnejša pomoč države.
- Skrb za razvoj hribovskega kmetijstva oz. dopolnilnih dejavnosti na kmetijah, ki dokazano zagotovijo prihodek in delovno mesto na kmetiji.
- Nujno je treba izdelati celovit in stalen sistem izobraževanja v smislu razvoja, povezovanja in kvalitete.
- LTO -ji smo v fazi ustanavljanja skupnosti Julijskih Alp, s katero želimo čim bolj koordinirano in učinkovito izvajati promocijske, tržne in razvojne akcije. Zaradi učinkovitejšega sodelovanja smo povabili v združenje tudi TNP, ki se je povabilu pozitivno odzval.
- Prav tako menimo, da bi današnji posvet bil lahko učinkovitejši, če bi sodelovali še: Ministrstvo za gospodarstvo, ki je pred kratkim sprejelo novo strategijo razvoja turizma; STO*, ki pripravlja strategijo trženja slovenskega turizma in segment Julijskih Alp je tem oziru pomemben; turistična podjetja, ki imajo svoje nastanitvene kapacitete na tem območju; športne agencije, ki so vsak dan pomembnejši dejavnik na tem območju.

Zakaj bi bil posvet učinkovitejši?

Eden od ciljev posveta bi namreč moral biti tudi oblikovanje minimalnih standardov oz. kriterijev za izvajanje posameznih dejavnosti v gorskem svetu. Te pa je brez mnenja zgoraj omenjenih nemogoče oblikovati.

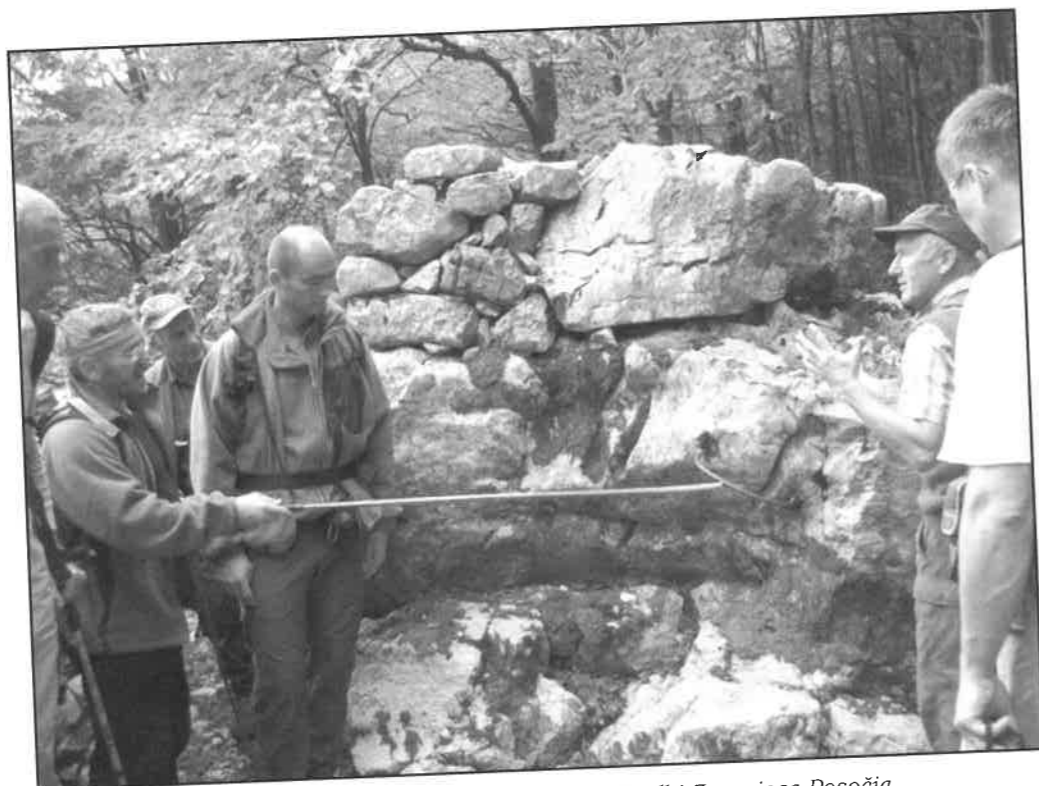
Če želimo na področju Julijskih Alp ohraniti naravne in kulturne vrednote, zadovoljstvo domačinov in zadostiti potrebam obiskovalca, moramo čimprej oblikovati enotne kriterije in jih tudi organizirano izvajati:

- sonaravno izkoriščanje vrednot,
- izgraditi učinkovit sistem zmanjševanja vseh vrst odpadkov,
- zagotoviti prostorsko dokumentacijo za razvoj turistični produktov in infrastrukture,
- podpirati lokalne ekonomije in hiter razvoj občin na območju,
- zagotoviti učinkovit sistem izobraževanja,
- koordinirano izvajati t.i. destination marketing,
- nenehno podpirati razvoj in skrbeti za odpiranje novih delovnih mest v turizmu.

Zavedati se namreč moramo, da bo potrebno za najbolj obremenjena območja Julijskih Alp oz. TNP-ja čimprej izračunati tako imenovane 'carrying capacities' - kritično maso obiskovalcev na območju v določenem časovnem razdobju. WTO je oblikoval definicijo in kriterije, ki pa seveda variirajo od območja do območja.

V kolikor bomo v prihodnje uspešni v enakomernem razporejanju toka obiskovalcev na območju Julijskih Alp, bomo morda dosegli več tudi na drugih področjih.

* op. uredništva:
STO je bil povabljen, a se posveta ni udeležil.

Slika 54: Ostaline prve svetovne vojne v turistični ponudbi Zgornjega Posočja
Figure 54: First world war remains as a tourist offer in Upper Soča valley

VPLIV TURIZMA NA RAZVOJ DOLINE TRENTE IN SOČE

Razvoj turističnega gospodarstva v odnosu do kmetijstva in ostalih gospodarskih dejavnosti

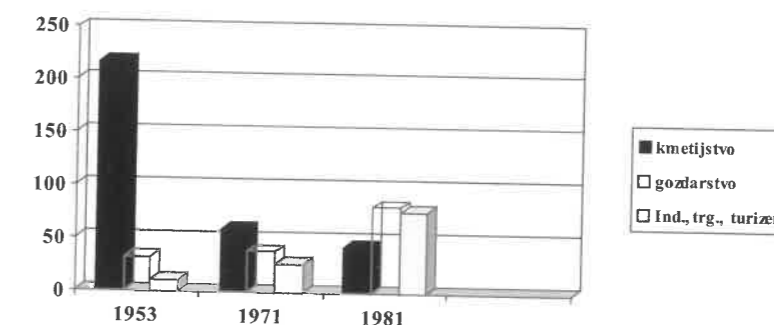
MARKO PRETNER*

Turizem je v dolini Trente v zadnjem desetletju doživel bliskovit razvoj. Nerealno bi bilo pričakovati podobno stopnjo razvoja tudi v prihodnosti. Lahko bi govorili o "zgodbi o uspehu". Na drugi strani pa lahko opazimo hiter in nezadržan upad kmetijske dejavnosti in s tem v povezavi tudi spreminjanje podobe doline. Zato bo v referatu več pozornosti posvečene odnosu in medsebojni odvisnosti obeh gospodarskih dejavnosti.

Za boljše razumevanje okoliščin, ki so privedle do tega položaja, se moramo seznaniti z nekaterimi dejstvi, ki so se dogodila v zadnjem stoletju.

Kmetijstvo je vedno temeljilo na živinoreji, reji drobnice. Vrhunec je doživljalo v času italijanske okupacije med obema vojnoma, ko je bilo v dolini Trente ca. 8.000 glav drob-

nice. Takoj po drugi svetovni vojni je bil interes po izkoriščanju gozdov tako močan, da so spremenili zakonodajo in začeli s strogim omejevanjem paše drobnice, predvsem koz. V tem času je postalo gozdarstvo zelo razvito. Zagotavljalo je veliko delovnih mest (ca. 120 samo za dolino Trente). Dolina se je začela postopoma, kasneje pa vse hitreje prazniti. Predvsem mlajši moški brez zaposlitve so začeli iskati delo izven doline ali celo v tujini. Kmetijstvo oz. živinoreja je zelo hitro prešla v globoko recesijo. Od nekdanj 13 pašnih planin sta v začetku 70-ih let delovali samo še dve. Opuščanje živinoreje je šlo tako daleč, da so kmetje začeli opuščati najboljše pašnike in travnike v dolini, ne samo na planinah, ki so bile za mehanizacijo nedostopne. Rezultat tega je bilo propadanje kulturne krajine in s tem tudi dediščine, običajev in navad.

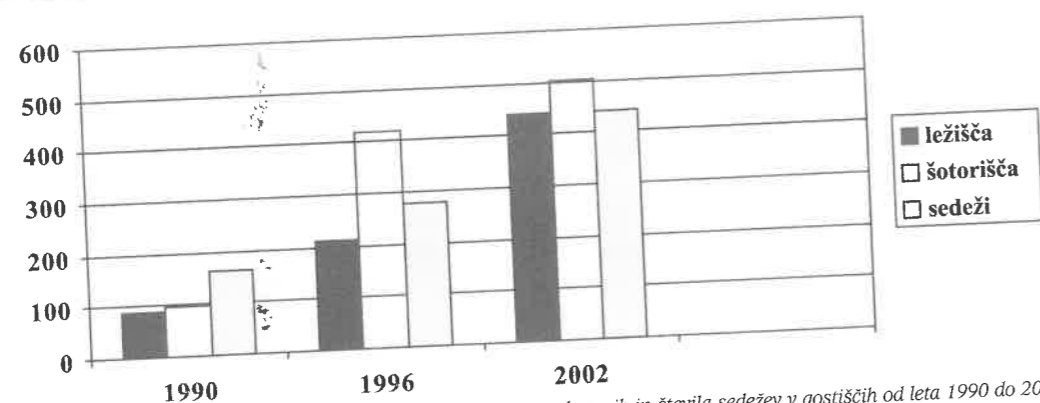

Grafikon 1: Gibanje aktivnega prebivalstva v dolini Trente po dejavnostih

Prvi zametki **turizma** segajo v konec 19. stoletja, ko so dolino obiskali prvi obiskovalci. Med njimi je gotovo najpomembnejši Kugy, ki je s svojim pisanjem v dolino privabil številne pohodnike, planince in alpiniste. Po drugi svetovni vojni je turizem doživljal razcvet. Predvsem so obiskovalci zahajali v počitniške domove, okrevališča in zdravilišča. Trenta postane vse bolj zanimiva za izletniški turizem. V 70-ih letih beležimo hitro upadanje števila nočitev in opuščanje

te dejavnosti. Vzroke lahko iščemo predvsem v pospešenem vlaganju v turistično infrastrukturo zimsko-letnega TC Bovec. Nov zalet v razvoju turizma je dolina doživela konec 80-ih in v začetku 90-ih let, ko je takratna občina Tolmin začela izvajati razvojni program za oživljanje doline Trente. Programu se je pridružil tudi TNP s svojim Informacijskim središčem, ki je bilo odprto leta 1995.

* Marko Pretner,
univ. dipl. oec.
Triglavski narodni park
Wojna informacijskega
središča TNP Dom
Trenta

Grafikon 2: Gibanje števila ležišč v sobah in apartmajih, šotorišč v kampih in števila sedežev v gostiščih od leta 1990 do 2002.

Ob dejstvu, da sta obe dejavnosti, kmetijstvo in turizem, med seboj tesno povezani in soodvisni, obstaja nevarnost, da se dolina ne bo mogla razvijati tako, kot bi si želeli. V zadnjem obdobju, sicer hitrega razvoja turizma, so bile investicije (razen nekaterih izjem) usmerjene predvsem v nastanitvene zmogljivosti. Večina ponudbe sloni na sobah in apartmajih brez prehrane in dodatne ponudbe, kar se izraža v izraziti sezonski ponudbi in krajšem povprečnem času bivanja obiskovalcev. Ponudniki se ne odločajo za uvajanje dodatne ponudbe, zato le-ta izgublja na domačnosti in avtentičnosti. Na drugi strani opuščanje kmetijske dejavnosti povzroča propadanje kulturne krajine, kar se najbolj izraža v zaraščanju nekdanjih obdelanih kmetijskih površin in propadanju značilne stavbne dediščine. Lahko rečemo, da s tem dolina izgublja svojo identiteto in podobo, kar je bistvena podlaga za nadgradnjo turistične ponudbe in s tem omogočanje splošnega razvoja doline.

Pri tem ne smemo pozabiti omeniti vse večjega pritiska na prostor s strani poten-

cialnih lastnikov počitniških hiš, ki se zaradi omejitve prostorske zakonodaje velikokrat odločajo za črne gradnje, spreminjanje namembnosti objektov in površin in s tem še dodatno pospešujejo propadanje krajine. Istočasno vnašajo v dolino navade iz svojih okolij (rampe, ograjevanje zasebne lastnine, omejevanje gibanja po nekdanjih služnostnih poteh in prehodih ipd.), čemur se lokalno prebivalstvo zaradi nesorazmerja v številčnosti ne more več upirati.

Našteli smo samo nekaj dilem oz. vprašanj, na katera bomo morali v bližnji prihodnosti poiskati odgovore. Nedvomno bodo institucije skupaj s Triglavskim narodnim parkom in občinami imele pomembno vlogo pri podpori lokalnemu prebivalstvu za razvoj doline. Najtežja naloga, s katero se bo moralo spoprijeti predvsem lokalno prebivalstvo, pa bo zagotavljanje pravičnega razmerja med razvojem turizma in minimalno ravno kmetijske dejavnosti, ki bo še omogočalo razvoj turizma in s tem splošni razvoj doline.

AKTIVNOSTI KOBARIŠKEGA MUZEJA IN USTANOVE FUNDACIJA POTI MIRU V POSOČJU NA OBMOČJU TRIGLAVSKEGA NARODNEGA PARKA

ŽELJKO CIMPRIČ*

Kobariški muzej deluje že dvanajst let in je v tem času nedvomno s svojo predstavitveno dejavnostjo vplival na zanimanje domače in tuje javnosti za dogodke in ostaline soške fronte. Velik del nekdanjega visokogorskega bojišča se nahaja na območju Triglavskega narodnega parka. Gre za domala celotno Krnsko pogorje, severna pobočja Mrzlega in Vodel vrha in območje širšega zaledja avstro-ogrske vojske vse do Bohinja.

V pridobivanju podatkov o omenjenih dogodkih se dopolnjujejo literatura, pripoved muzejskih zbirk in ogled nekdanjega bojišča, zato se v zadnjih letih s tem ciljem v gore podaja vse več obiskovalcev. Povečanega zanimanja vsekakor ne moremo pripisovati izključno našemu muzeju. V veliki meri nanj vpliva tudi vse bolj številna literatura v slovenskem, italijanskem in nemškem jeziku, interesi zbiralcev premičnih ostalin, odpiranje meja s sosednjimi pokrajinami, vse bolj aktivno preživljanje počitnic in še mnogi drugi vzroki. Po odpravi vseh mejnih formalnosti s sosednjimi državami se bo obisk še bistveno povečal.

Vodniki Kobariškega muzeja so vodenje v našete predele opravljali zelo poredko. O kakšnem tržišču storitev v tem smislu ne bi mogli govoriti. Večinoma je šlo za vodenje gostov iz tujine. Večje je bilo zanimanje za krajše in lažje dostopne izlete na območje Kolovrata in seveda predvsem po kobariški zgodovinski poti v okolici Kobarida. Na tej beležimo obisk, ki je merljiv že v štirimestnih številkah. Ponudba, ki se usmerja na lažje dostopna območja in v dolino, prinaša več pozitivnih rezultatov: lažje organiziranje programov, manjše odsotnosti kvalitetnih vodnikov, ki jih v sezoni potrebujemo predvsem v muzeju, boljše povezanost s programi ostalega turističnega gospodarstva in nenazadnje manjše obremenjevanje naravnega okolja s turistično dejavnostjo.

Težišče delovanja v naravnem okolju se v letu 2002 seli od muzeja k novoustanovljeni

Ustanovi Fundacija Poti miru v Zgornjem Posočju. Ta je poleg drugih nalog v letu 2002 organizirala izobraževanje lokalnih turističnih vodnikov in ustvarjanje muzeja na prostem, ki se je v spontani obliki nastajal že v minulih letih na podlagi pobud in prostovoljnega dela različnih skupin in društev na Bovškem, Kobariškem in Tolminskem. Usklajevanje teh aktivnosti naj bi pripeljalo do načina delovanja, ki bi bil toliko poenoten ob upoštevanju smernic spomeniškega varstva in varstva narave poenotili oblikovanje obvestilnih napisov in oznak na poteh ter oblikoval celovito pripoved o nekdanjem bojišču.

Čiščenje in obnova ostalin sta letos potekala na sedmih večinoma lažje dostopnih območjih nad Kal - Koritnico, na Ravelniku pri Bovcu, Hrastju na pobočju Javorščka in Humčiča nad Čezsočo, Na Gradu na grebenu Kolovrata, na Mengorah ter tudi na dveh območjih na robu ozemlja Triglavskega narodnega parka. V tem kratkem zapisu se bom omejil zgolj na ti dve območji.

Nad planino Predolina so domačini iz Drežnice očistili italijanske obrambne jarke in utrjene položaje. Menim, da je raznolikost območij, na katerih nastaja omenjeni muzej na prostem, posebna prednost, ki bo prišla še bolj do izraza ob primernem načinu predstavitve dediščine ter režimu zaščite ostalin in dostopa do njih. Ta bi moral biti najbolj omejevalen prav za območje nad Predolino. Parkiranje motornih vozil pred vstopom na planino Zpleč bi morali dosledno uveljavljati in na obvestilnih tablah vidno in v več jezikih zapisati zagrožene kazni za kršitelje omejitve vožnje na ozemlju parka. Dostop do planine Predolina je zelo udoben tudi za obiskovalce, ki niso planinci.

Preprečevanje vstopa vozil na to območje bi tudi omejilo odvažanje premičnih ostalin, kar tam ni bilo redek pojav. V javnih polemikah pred letom ali dvema so bila izražena tudi stališča, da je neomejeno

* Željko Cimprič, univ. dipl. prav. TD Kobarid, Kobariški muzej, Fundacija poti miru

izkopavanje in odnašanje ostalin prve svetovne vojne sprejemljivo in koristno. Omejitev naj ne bi bilo ne za slovenske ne za tuje državljane, saj imajo moralno pravico pridobivati dediščino svojih dedov, ki so se borili v teh krajih. Mislim, da bi ob takšni obravnavi premečnih ostalin obisk območja dosegel presenetljive dimenzije.

Nad planino Pretovč pot Mrzlim vrhom je v zadnjih letih večje posege pred eno od avstro-ogrskih kavern izvedlo Društvo Peski, letos pa je bilo izvedeno le minimalno čiščenje povezovalnih jarkov in delna obnova zbiralnika vode in korita, ki ga je zgradila avstro-ogrška vojska. Zahodni in sploh večji del bojišča na Mrzlem vrhu leži izven meja narodnega parka. Na njem niso predvideni večji posegi, dogodki pa naj bi bili predstavljeni z ureditvijo poti po bojišču. Obseg

obiska v prihodnjih letih na tem zgodovinsko zelo zanimivem območju je danes še težko oceniti. Dostop iz Zatolmina je razmeroma dolg, iz vasi Krn pa ob slabem vremenu blaten. Izvedbi izleta je potrebno nameniti ves dan. Verjetno bodo območje obiskovali zgolj posamezni obiskovalci ali manjše skupine, večje pa redkeje.

Na koncu naj omenim še vlogo ustanove v povezovanju in usklajevanju različnih pobud v vseh treh občinah v Zgornjem Posočju. V tej vlogi se pojavlja kot primeren sogovornik pristojnih spomeniško in naravovarstvenih služb. V okviru svojih izobraževalnih in predstavitvenih aktivnosti ima dobre možnosti, da v domačem okolju uveljavi vrednote, ki jih pomenita naravna in kulturna dediščina. Njihovi najbolj učinkoviti varuhi lahko postanejo prav domačini iz okoliških krajev.

KOMISIJA ZA TURIZEM V GOZDNEM PROSTORU PRI TZS IN EKOTURIZEM

JANEZ POGAČNIK*

Komisija za turizem v gozdnem prostoru pri TZS organizira vrsto posvetovanj in razgovorov o problematiki urejanja gozdnega prostora v povezavi z rekreacijo in turizmom, da bi pomagala pri koordinaciji različnih interesov v gozdnem prostoru, prispevala k preprečevanju ali omejitvi škodljivih vplivov na naravne potenciale in sodelovala pri uveljavitvi večnamenskega sonaravnega gozdnega gospodarjenja, ki razširja trajnost gozdov na vse funkcije gozdov, kar zahteva tudi razvoj naravi prijaznega turizma (ekoturizma). Iz gradiv o delu komisije želim izpostaviti nekatera načela in usmeritve o razvoju turizma na načelih trajnosti, kar po moji oceni ni nikoli zadosti poudarjeno, ter ponoviti nekatere sprejete usmeritve komisije.

Razvoj trajnostnega turizma zahteva:

- jasno definicijo narave kot turističnega vira,
- ocenitev poti, po katerih bi bila narava kot vir turizma ranljiva ali celo uničena in zagotovitev vseh pogojev, da se to ne bi zgodilo,
- opredelitev zastopnikov v procesu razvoja turizma in določitev generalne strategije razvoja trajnostnega turizma.

Narava kot turistični vir je zelo raznolika in pri njeni turistični rabi je več udeležencev. Turistična strategija potrebuje na lastni identiteti zasnovano filozofijo in mora med drugim zagotoviti:

- kompromis med ekonomsko, kulturno in prostorsko komponento pri gospodarjenju,
- odgovorno varovanje in vzdrževanje naravnih vrednot in ranljivost le-teh,
- da tisti, ki izkoriščajo naravne vire za različne turistične namene, tudi odgovorno prevzamejo skrb zanje,
- da lokalni prebivalci uporabljajo za razvoj turizma tisti del naravnih virov, ki prinašajo največji zaželeni učinek,
- da vsi dejavniki, vključeni v turizem, sodelujejo v vzgojnem procesu za razvoj naravi prijaznega turizma.

Kriza okolja in dosedanje prizadevanje gozdarske stroke je prispevalo k sprejetju v gozdarsko zakonodajo tudi večnamensko sonaravno in ekosistemsko gospodarjenje z gozdom in gozdnim prostorom ter obvezno izločanje večnamenskih ureditvenih območjih, kakor tudi določanje prostorskih ureditvenih pogojev. To zakonsko predvideno gospodarjenje je zelo zahtevno zlasti na ekonomskem organizacijsko-kadrovskem in zakonodajno-upravnem področju, kar pa še ni ustrezno urejeno. Zakon o gozdovih predvideva nadomestilo lastnikom gozdov na površinah, kjer so izjemno poudarjene ekološke in socialne funkcije, vendar realizacija tega ni zadovoljiva. Program razvoja gozdov Slovenije zagotavlja tudi finančna nadomestila za vzdrževanje in krepitev vseh funkcij gozdov, vendar do sedaj vsako leto ni bilo na voljo zadosti sredstev niti za redno obnovo in vzdrževanje gozdov, pa tudi kadrov za opravljanje javne službe ni dovolj.

V razpravah v komisiji smo načeli vrsto vprašanj in podali tudi določene usmeritve in predloge za potrebne ukrepe. V ospredje smo postavili **skrb za vzgojo ljudi pri njihovih različnih aktivnostih**, da ne bi ogrozili virov, od katerih je odvisen sedanji turizem in njegov prihodnji razvoj.

Ljudi, ki so vezani na turizem, razdelimo v več skupin:

- organizatorji turizma, vodiči in njihovo osebje,
- turisti, ki obiskujejo različne kraje ali so na počitnicah,
- gostinci, ki sprejemajo turiste,
- gospodarstveniki na različnih ravneh, ki so odgovorni za območje in njegove vire,
- upravni ter inšpekcijski organi.

Vse te skupine ljudi vplivajo druga na drugo in prenašajo izkušnje ter se medsebojno poučujejo, vplivajo posredno ali neposredno na družbeno in naravno okolje. Zato mora biti poudarek na naslednjih načelih:

- da mora biti skupna skrb vseh

* mag. Janez Pogačnik, univ. dipl. inž. gozd. Turistična zveza Slovenije, Predsednik komisije za turizem v gozdnem prostoru

- udeležencev v turizmu intenzivno izobraževanje v neformalni in formalni obliki na vseh ravneh ustrezno usmerjena in povezana v skupni cilj razvoja turizma ter prilagojena za posamezne udeležence na različnih ravneh in v specifičnih okoljih,
- da moramo tak sistem izobraževanja vključiti kot pomemben in integralen del celotnega razvoja turizma.

Narodni, regijski in krajinski parki so namenjeni obiskovalcem. Rekreativna v njih pa mora biti usklajena z varovanjem in ohranjanjem narave, zato mora imeti varovanje narave v zavarovanem območju absolutno prednost pri urejanju infrastrukture za rekreacijo v gozdnem prostoru. Ker je zakonodaja na tem področju pomanjkljiva in zastarela, je treba opredeliti športno rekreacijske aktivnosti s strokovnimi načrti prostorsko in časovno ter z njimi urejati odnose, ki so povezani s turizmom.

V programu dela komisije za turizem v gozdnem prostoru so vključene naloge, ki bi jih morali usklajeno izvajati zlasti v sodelovanju s turističnimi društvi, terenskimi javnimi gospodarskimi službami Zavoda za gozdove Slovenije, gozdarskimi in planinskimi društvi, in prednostno nadaljevati že začeto delo na sledečih področjih:

- planiranje in urejanje gozdnega prostora za razvoj turizma in urejanje rekreacijskih območij,

- skupaj z MOP in Zavodom RS za varstvo narave pripraviti predlog območij naravne dediščine, ki so zaradi svojih kvalitet in turističnega pomena lahko vključena v turistično ponudbo,
- pri pripravi pobude za izdelavo pregleda vseh vrst poti v gozdnem prostoru, ki se lahko neposredno ali posredno vključijo v razvoj turizma v gozdnem prostoru,
- pri razpravi o problematiki kolesarjenja v gozdnem prostoru z vsemi zainteresiranimi,
- pri obnovi problematike divjih odlagališč v gozdnem prostoru z vsemi odgovornimi inšpekcijskimi službami za gozd in gozdni prostor,
- pri organizirani permanentni skrbi za obveščanje in osveščanje javnosti o vlogi in pomenu turizma in rekreacije v gozdnem prostoru.

Slovenija ima zaradi svoje lege na prehodu med Alpami, Dinaridi in Sredozemljem zanimive naravne potenciale za razvoj rekreacije in turizma v gozdnem prostoru. Gozdni prostor zavzema okoli 2/3 države, zato je razumljivo, da se razvoj turizma temu prostoru ne more izogniti. Ta razvoj mora temeljiti na načelih trajnosti gozdnega ekosistema, kar pa zahteva usmerjen in kvaliteten razvoj rekreacije in turizma v gozdnem prostoru.

*** Op. uredništva:
Glede zapiranja alpskih
dolin imata avtor
prispevka in uredništvo
različni in nasprotujoči
si stališči.*

** Andrej Žemva
Planinsko društvo
Kranjska Gora*

EKOTURIZEM V GORAH - MED TEORIJO IN PRAKSO

Kakšen turizem sodi v gore in zavarovana območja? TNP - prednosti, ovire in možnosti za razvoj turizma.

ANDREJ ŽEMVA*

UVOD

Vsak trud v smeri ohranjanja naravne in kulturne dediščine in še posebej ohranjanja naravnega ravnovesja v tako občutljivih okoljih, kot je TNP, je seveda še kako smiseln in potreben. Posebej je pomembno in dobrodošlo, če se s temi vprašanji ukvarjajo ustanove, organi, organizacije in nenazadnje tudi posamezniki, ki so s področjem tesno povezani in jim ni vseeno, kakšno je in kakšno bo naše okolje v prihodnosti. Značilnost slednjih na žalost je in vse bolj bo tudi nekontrolirano poseganje vanj, zaradi interesov, ki so daleč od naravovarstvenih. Na žalost pa je različnost interesov danes opazna tudi pri tistih, ki so ali smo odgovorni, da z medsebojnimi dogovorjanji dose-

gamo čim višji nivo usklajenosti, ki bo še zagotavljala tako ekološke kot tudi ekonomske interese.

V zvezi s tem bi rad svoja razmišljanja opisal na konkretnih primerih okolja, iz katerega izhajam, t.j. gornjesavske doline, katere večji del leži v TNP-ju, in ki je obenem ekonomsko naravnana prav v razvoj turizma in s tem povezanih dejavnosti. Primeri tudi nazorno kažejo razlike med teorijo in prakso uveljavljanja t. i. ekoturizma pri nas, pa tudi razliko med ekonomskim in ekološkim pristopom posameznih organizacij, ki preveč ali premalo težijo k uskladitvi obeh.

ZAPIRANJE ALPSKIH DOLIN**

Tamar

Z odlokom o prometni ureditvi občinske kategorizirane ceste - javne poti skakalnice Planica - Tamar je občina Kranjska Gora v letu 1999 prepovedala promet za vsa motorna vozila na motorni pogon, v času oz. obdobjih letne in zimske turistične sezone. Na začetku lokalne ceste v Tamar v Planici je bila postavljena fizična zapora - zapornica. Ekološko seveda smiseln in vsekakor potreben ukrep, ki pa se izjalovi, ko pogledamo kako je z njemu očitno nasprotnim ekonomskim interesom. Turistično območje Kranjske Gore med drugim predvsem v letni turistični sezoni trži tudi naravne lepote v njem, saj privablja goste s številnimi panoramskimi reklamnimi publikacijami. Med njimi se dolina Tamar omenja kot ena najlepših dolin, s prekrasnim pogledom na simbol slovenskega planinstva, goro Jalovec in idiličnim Tamarjem. Z zaprtjem dostopa v to dolino pa smo preprečili obisk precejšnjemu delu turistov (otroci, starejše osebe, invalidi, fizično nepripravljeni, idr.). Ker ob uveljavitvi odloka niso bili usklajeni interesi obeh področij,

že tretje leto ni organiziranega prevoza iz Planice v Tamar, ki bi omogočal tudi tem obiskovalcem dostop v dolino, čeprav odlok v 7. členu govori o tem in bi vsekakor moral biti usklajen tudi v tem delu.

Vrata

Zapora doline Vrat tik pred koncem 12 km ceste in tik pred dvema planinskima kočama se mi zdi popolnoma nesmiselna tako z ekološkega kot tudi in predvsem ekonomskega vidika. Parkirni prostor, ki bi lahko bil urejen tudi pred obema kočama, bi bil ravno tako ekološko neoporečen kot je ta, ki je od njih oddaljen le 5 minut hoje. Ekonomsko pa seveda pomeni veliko izgubo za obe koči, ki jih je zgradilo PD Mojstrana. Delovanje društva je še kako odvisno od delovanja prav teh dveh koč.

Mala Pišnica

Izrazit primer kako naj se, ne bi smelo ravnati s tako lepimi naravnimi lepotami, je po mojem mnenju dolina Male Pišnice, ki je celo gozdni rezervat. Zaradi lepot in posebnosti v je zelo privlačna za turiste in planince

in je pogost pohodniški cilj. Prave urejene in označene poti v dolino ni. Tako se vsak znajde kakor pač ve in zna. Obiskovalci iščejo poti, največkrat tako, da povzročajo že tako intenzivno erozijo levega pobočja ob reki Male Pišnice. Pogosto so zato prisotne tudi nesreče s potrebno intervencijo GRS. In namesto da bi v to dolino uredili (eno) varno pot (lahko tudi gozdno učno pot), ki bi predstavljala edini možen, urejen in varen pristop, je prav TNP usposobil že skoraj opuščeno t.i. zgornjo pot, ki pa je vse prej kot varna. Verjetno je bil tudi tak namen, saj je ta pot v turistični ponudbi LTO Kranjska Gora opisana kot pot, po kateri nadzorniki TNP-ja vodijo turiste. Očitno tudi v TNP včasih prevlada ekonomski interes, saj je ekološko tak poseg povsem neupravičen in zgrešen. Za usposobitev poti je bilo potrebno namreč posekati precej rastja, in to v zaščitenem gozdnem rezervatu, da ne govorimo o namestitvi jeklenic in klinov, ki odstopa od doktrine opremljanja planinskih poti, ki velja pri PZS. Skratka kontradiktornost, ki je vse prej kot v korist tako ekološkim kot tudi ekonomskim interesom.

Visokogorje

Medtem ko tako skrbimo za "red" v predgorju, pa visokogorju kot osrčju TNP-ja posvečamo premalo pozornosti. In spet tudi tisti, ki smo za to že po vsebini dejavnosti poklicani in odgovorni. Nadelanih in z železjem okovanih poti v visokogorju je preveč, kot je zadnja leta, posledično temu, tudi prevelika koncentracija obiskovalcev naših gora. Za primer vzemimo npr. Prisank kot eno najbolj obiskanih gora v okolici Kranjske Gore. Ta ima kar pet poti, okovanih z železjem, s pristopi z vseh strani neba. V času planinske sezone je na pobočjih

Prisanka tudi preko 100 obiskovalcev. In če upoštevamo poleg tega tudi stalen hrup letal nad goro, se upravičeno vprašamo, kaj še sploh ostane avtohtonim "prebivalcem" tega prostora. Da poleti za 3 - 4 mesece zbežijo drugam ali se za stalno preselijo v druge mirnejše kraje? Vprašamo se tudi lahko, kaj pa smo mi pripravljene žrtvovati, da bi bilo drugače? Ko smo v PD Kranjska Gora pred leti razmišljali o tem, da bi vsaj eni poti dali malo bolj naraven značaj, ki bi pomenil manjši in malo bolj kontroliran obisk, smo naleteli skorajda na medijski linč in kritiko, tudi tistih, ki se navzven proklamirajo kot ekološko zelo osveščeni.

Tudi cestni prelaz Vršič je nekaj posebnega v tem pogledu. Leta 2000 je občina Kranjska Gora sprejela odlok o določitvi območij urejanja prometa in višini prispevka za urejanje visokogorskega prelaza Vršič. Z njim so določili t. i. ekološki prispevek, ki ga mora plačati vsak lastnik motornega vozila, ki parkira na vrhu prelaza. V letni turistični sezoni je tako tu parkiranih tudi do 250 motornih vozil da dan, število urejenih parkirnih mest pa je zanemarljivo. Vozila tako parkirajo ob cesti, na zelenicah, skratka povsod, kjer je mogoče. Toda prav tam je z zakonom o TNP parkiranje prepovedano in celo kaznivo. Tako torej za parkiranje vozila plačamo ekološki prispevek, prav lahko pa bi seveda bili tudi kaznovani.

To je le nekaj razmišljanj o problematiki ekoturizma v TNP-ju. Menim, da je prav in vzpodbudno, da smo se začeli o tem vsaj pogovarjati, saj le z medsebojnimi dogovori in usklajevanjem interesov lahko dosežemo tisti nivo, ki bo zagotavljal obe izpeljanki ekoturizma.

Priloga SEZNAM UDELEŽENCEV POSVETA

dr. Zofija Klemen Krek, *Slovenska nacionalna komisija za UNESCO*
Tomaž Banovec, *predsednik sveta Triglavskega narodnega parka*

dr. Matjaž Jeršič, *Turistična zveza Slovenije*
mag. Janez Pogačnik, *Turistična zveza Slovenije*
dr. Marjan Rožič, *Turistična zveza Slovenije*

Marjeta Keršič Svetel
Željko Kramarič

Mladen Berginc, *Ministrstvo za okolje, prostor in energijo*
Ana Božičnik, *Ministrstvo za gospodarstvo*
Silvester Gabršček, *Ministrstvo za kulturo*
mag. Breda Ogorelec, *Agencija RS za okolje*
Metod Rogelj, *Zavod za varstvo narave OE Kranj*
Neda Kovačič, *CIPRA Slovenija*
Janez Ažman, *Združenje gorskih vodnikov*
Igor Maher, *zasebni raziskovalec, Planinski vestnik*
mag. Alina Premrov, *Višja gostinska šola Bled*

Janez Bizjak, *Triglavski narodni park*
Edvin Kravanja, *Triglavski narodni park*
Tina Markun, *Triglavski narodni park*
Marko Pretner, *Triglavski narodni park*
Mojca Smolej, *Triglavski narodni park*
mag. Martin Šolar, *Triglavski narodni park*

Jože Kotnik, *Občina Kranjska Gora*
Gregor Rupnik, *Občina Bovec*

mag. Franci Ekar, *Planinska zveza Slovenije*
dr. Janez Duhovnik, *Planinska zveza Slovenije*
Katja Šnuderl, *Planinska zveza Slovenije, Komisija za varstvo gorske narave*
dr. Tomaž Vrhovec, *Planinska zveza Slovenije*

mag. Janez Jamar, *Planinsko društvo Dovje-Mojstrana*
Aleš Jenko, *Planinsko društvo Ljubljana*
Janez Kunstelj, *Planinsko društvo Kranjska Gora*
Jože Mežnar, *Planinsko društvo Tolmin*
Janez Petkoš, *Planinsko društvo Bled*
Mirko Podlipnik, *Planinsko društvo Javornik Koroška Bela*
Franc Svetina, *Planinsko društvo Javornik Koroška Bela*
Andrej Žemva, *Planinsko društvo Kranjska Gora*

Željko Cimprič, *Turistično društvo Kobarid, Muzej Kobarid, Ustanova poti miru*
Franc Kajžar, *Turistično društvo Rateče Planica*
Andrej Kolenc, *Turistično društvo Kranjska Gora*
Stane Košnik, *Turistično društvo Bohinj*
Edvard Peternel, *Turistično društvo Pokljuka*

Marko Lenarčič, *Lokalna turistična organizacija Bohinj*
Kristina Stanovič, *Lokalna turistična organizacija Kranjska Gora*
Marko Vidič, *Lokalna turistična organizacija Bovec*
Eva Štravs Podlogar, *Lokalna turistična organizacija Bled*

Urša Ahačič
Marjeta Albinini